

1. a) Principy kurikulární reformy. Struktura a význam Rámcového vzdělávacího programu a ŠVP pro denní práci učitele. Základní právní normy pro výkon učitelské profese (z. č. 561/2004 Sb., z. č. 563/2004 Sb., vyhláška č. 263 /2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád). Organizační struktura školy, organizační řád školy a specifické funkce pracovníků školy. Poradní, metodické a správní orgány školy.

PRINCIPY KURIKULÁRNÍ REFORMY - 2. polovina 19. století – vrcholí vznikem Národního programu rozvoje vzdělávání

= zásadní změna vzdělávání pro zlepšení kvality a efektivity, změna cílů, obsahu a hodnocení

- Započalo to tvorbou RVP (2004) – od 2005 se tvoří ŠVP
- Školy mají svobodnější rozhodování, volbu vzdělávacích cest, metod, struktury obsahu
- Akcent na získání klíčových kompetencí = soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot pro osobní rozvoj a uplatnění ve společnosti

Dle doc. Prášilové z přednášky (pěkně vysvětleno):

Kurikulum - dle Walterové – proces, prostředí, prostředky, jimiž se dosahuje stanoveného cíle

Národní program vzdělávání = kurikulární dokument, neexistuje fyzicky, existuje pouze název, program nikdy nevznikl, ale autoři ho pořád uvádějí. Tento program (nějaká vize) co by měl žák dokázat od 3-19 let se nikdy nepovedl provést.

Národní program ROZVOJE vzdělávání (BÍLÁ K., 2001) = dokument vzdělávací politiky – existuje, modrobílý s červeným nápisem, vznikla myšlenka – jak by mělo do budoucna vypadat školství, když se nám změní společnost. RVP nevznikly z bílé knihy!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Školský zákon: 561/2004 Sb. o předšk., zákl., stř., vyšším odb. a jiném vzdělávání

Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na 2 úrovních: (DVOUSTUPŇOVÉ KURIKULUM) – pro vzdělávání žáků od 3-19 let

- **STÁTNÍ ÚROVEŇ:** RVP
- **ŠKOLNÍ ÚROVEŇ:** ŠVP

STRUKTURA A VÝZNAM RVP A ŠVP PRO PRÁCI UČITELE:

- **STÁTNÍ ÚROVEŇ:** RVP – tvoří závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy vývoje
 - závazný rámec pro tvorbu ŠVP, stanovuje cíle, formy a povinný obsah vzdělávání, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání, zásady pro tvorbu ŠVP
 - předškolní, základní, střední, ostatní
 - RVP PV RVP ZV RVP G RVP ZUV
 ZŠS SOV JŠ
- **ŠKOLNÍ ÚROVEŇ:** ŠVP – dle nich se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách
 - vytváří každá škola sama na základě RVP, konkretizace učiva
 - tvoří je pedagogičtí pracovníci či speciální koordinátor ŠVP, vychází z RVP a z něj tvorba tematických a časových plánů, vyučující z něj vychází při tvorbě a plánování cílů výuky
 - školy jsou povinny řídit se ŠVP.
 - v zákoně č. 561/2004 sb. Paragraf 5 – Školní vzdělávací programy.

Vydávány MŠMT!

Struktura RVP ZV (12)

A	■ vymezení RVP ZV v systému kurikulárních dokumentů
B	■ charakteristika ZV
C	■ pojetí a cíle ZV
	■ KK, VO, PT, RUP (klíč. kompetence, vzděl. oblasti, průřez. témata, rámc. učební plán)
D	■ vzdělávání žáků se spec. vzděláv. potřebami
	■ vzdělávání žáků nad. a mimořádně nadaných
	■ podmínky pro vzdělávání (materiální, personální, hygienické, organizační)
	■ zásady pro tvorbu ŠVP
	■ slovníček použitých výrazů (příloha, standardy pro ZV)

(ZV = základního vzdělávání)

Ad. C) Důležité pasáže, silně se vztahují k přípravě učitele na vyučování!

Struktura ŠVP (6)

- **identifikační údaje školy** (údaje o škole – adresa, název, ředitel, zřizovatel, platnost od)
- **charakteristika školy** (velikost a vybavení, charakteristika ped. sboru, dlouhodobé projekty, umístění školy)
- **charakteristika ŠVP** (zaměření školy, výchovné a vzdělávací strategie, výuka žáků se spec. vzděl. potřebami a žáků mimořádně nadaných, začlenění PT)
- **učební plán** (celkový a ročníkový – tabulace, poznámky k učeb. plánu)
- **učební osnovy** (název vyučovacího předmětu, charakteristika VP, vzdělávací obsah VP)
- **hodnocení žáků a autoevaluace školy** (pravidla pro hodnocení)

Je to uvedeno v RVP, že každá škola má mít toto uvedeno v ŠVP (takže RVP překlopíme do ŠVP)

Cíle vzdělávání: základní vzdělávání na 2. stupni pomáhá žákům získat **VĚDOMOSTI, DOVEDNOSTI A NÁVYKY!!!**

Hlavní cíl: utvářet a postupně rozvíjet KK a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání (orientace na situace blízké životu a na praktické jednání).

Dílčí cíle: osvojení strategie učení a motivace pro celoživotní učení; tvořivé myšlení, logické uvažování, řešení problémů; komunikace, spolupráce, respektovat práci a úspěchy (i druhých); svobodné a zodpovědné jednání, práva povinnost; empatie; chránit fyz., duš. a soc. zdraví a být za ně odpovědný; tolerance a ohleduplnost.

PRÁVNÍ NORMY PRO VÝKON UČITELSKÉ PROFESE:

Zákon č. 561/2004 Sb. školský zákon - zákon o předšk., zákl., stř., vyšším odb. a jiném vzdělávání

Práva pedagogů

- na podmínky pro ped. činnost, ochrana před fyzickým a psychickým nátlakem
- na využívání metod, forem dle vlastního uvážení – v souladu se zásadami a cíli vzdělávání
- volit a být voleni do školní rady
- na objektivní hodnocení své pedagogické práce

Povinnosti pedagogů

- vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání
- chránit práva, zdraví a bezpečí žáků
- vytvářet pozitivní a bezpečné klima
- mlčenlivost- osobní údaje
- informace žákům a rodičům o průběhu vzdělávání

Práva žáků na:

- vzdělávání
- znát výsledky
- být volen do šk. parlamentu (předseda, místopředseda)

Povinnosti žáků:

- chodit do školy
- dodržovat šk. řád (i vnitřní)
- plnit pokyny učitele

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících

Hlava I, II, III, IV

Pedagogický pracovník = ten kdo vykonává přímou vyučovací, výchovnou činnost. Učitel, asistenti, metodik prevence, trenér, psycholog, vychovatel,...

Předpoklady – pro výkon; plně způsobilý k právním úkonům, zdravotně způsobilý, bezúhonný, odborně kvalifikovaný. Musí mít znalost ČJ – když nestudoval v ČJ – odborná zkouška (ne – učí cizí jazyk nebo v jiném jazyce)

Pracovní doba (40h/tt)

- a) přímá pedagogická (22h)
 - b) práce související s přímou (18h)
- (příprava, hodnocení, výkon třídního, akce,...)

DVPP = další vzdělávání ped. pracovníků

- povinnost se vzdělávat
- organizuje ředitel
- na VŠ, v jiných zařízeních (centra,...), samostudiem,...
- např.: 1 webinář/seminář/za pololetí, platí škola v rámci nepřímé vyučovací doby

Vyhláška 263/2007 Sb. pracovní řád pro zaměstnance škol a šk. zařízení zřízených MŠMT, krajem, obcí

Postup – při ukončení prac. poměru, učitel odevzdá pedag. dokumentaci + podklady pro hodnocení žáků

Pracovní doba:

- a) přímá ped. činnost
- b) práce související s přímou

Čerpání dovolené – o prázdninách (40 dní)

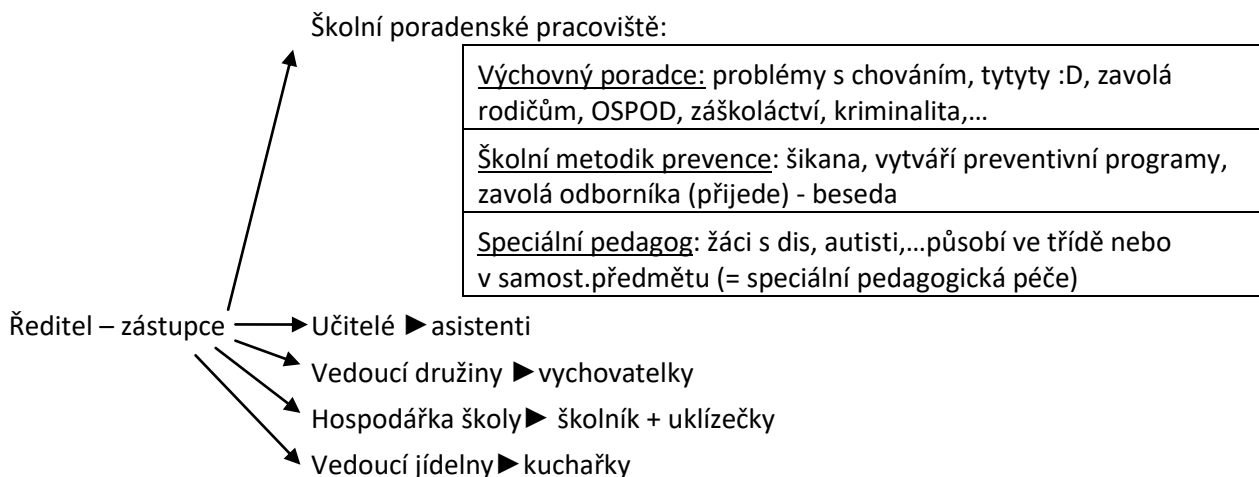
Volno k samostudiu – podzimní, vánoční, jarní, velikonoční

Dohled nad žáky

}

Určuje ředitel

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA ŠKOLY:

ORGANIZAČNÍ ŘÁD ŠKOLY:

= dokument, který je vydáván k zabezpečení úkolů vyplývajících ze zákona školského

- upravuje strukturu, formy, metody práce školy dle zákoníku práce
- školní řád, vymezuje práva a povinnosti žáků, učitelů a zákonných zástupců
- provoz a vnitřní režim školy
- podmínky zajištění bezpečnosti a OCR zdraví dětí před soc.patologickými jevy, násilím,...
- informování o průběhu a výsledcích vzdělávání
- stížnosti, oznámení, podněty, žádosti
- visí na zdi + na webu
- rodiče se seznámí + podepíší (1. Schůzka)
- učitel provede záznam do třídnice

FUNKCE PRACOVNÍKŮ:

Vedoucí pracovníci:

- ředitel – řídí školu a zástupce, vedoucí ŠJ, školníka, hospodářku, odpovídá za řízení školy
 - o zřizuje pedagogickou radu – všichni pedagogové
 - o pověřuje učitele různými funkcemi – třídní, správce učebny, preventista, výchovný poradce, koordinátor ŠVP, koordinátor EVVO
 - o přiděluje úvazky
 - o jednání s úřady, zástupci města, stavebními firmami, rodiči, jinými školami,...
- zástupce – v nepřítomnosti ředitele přebírá jeho povinnosti
 - o řídí vedoucí vychovatelky, učitele, asistenty
 - o dělá rozvrhy, přidělování učeben, suplování, evidence, podklady pro výpočet mezd,...
 - o kontroluje a eviduje přesčasové hodiny zaměstnanců
- vedoucí jídelny
- vedoucí družiny
- školník

PORADNÍ, METODICKÉ A SPRÁVNÍ ORGÁNY ŠKOLY:

- ✦ Pedagogická rada – všichni učitelé
- ✦ Školská rada:
 - o Zřizovatel (zastupitelé z obce)
 - o Pedagogové
 - o Rodiče
 - o Kolegium ředitele – ředitel, zástupce, vedoucí vychovatelka, ekonomka, školník, vedoucí ŠJ
 - o Žákovská rada (žák.parlament) – chod školy z pohledu žáků (předseda, místopředseda)
- ✦ Předmětové komise – otázky výuky v příbuzných oborech – řídí předseda jmenován ředitelem
- ✦ Školní metodik prevence + výchovný poradce
- ✦ Kooridnátor ŠVP + EVVO

Sejdou se, řeší neshody

1. b) Školní třída a rodina jako sociální skupina. Formování vztahu mezi učitelem a žákem. Specifika komunikace mezi učitelem a žákem.

RODINA:

- **Primární skupina**, první prostředí, kam se člověk dostává; silná, trvalá, citová vazba
- Malá sociální skupina (neformální); tvoří ji jedinci, kteří jsou spojeni pokrevními, manželskými či adoptivními vztahy.
- Přirozené společenství osob, které vychází ze 2 rovin vztahů:
 - vztahy partnerské;
 - vztahy příbuzenské (rodičovský a sourozenecký)
- Primární socializace – důležitý emocionální vztah
- Nejvýznamnější soc. činitel v raném dětství – později vliv rodiny slábne a přebírá to vrstevnická skupina, přátelé, partneři
- Přebírá normy, zvyky, vhodné a nevhodné chování, povinnosti...

ŠKOLNÍ TŘÍDA (DLE LEMROVÉ):

- **Sekundární sociální skupina** (primární skupinou je rodina), která je sestavena formálně a na časově omezené období.
- Specifická **malá sociální skupina**. Toto mikrosociální prostředí má významný vliv na chování i učení žáků – členů konkrétní skupiny. Platí to jak o celkovém prostředí školní třídy, tak i o konkrétní skupině vrstevníků, s níž se žák či žákyně kamarádí a jejíž mínění je pro ni/něj důležité.
- Taková referenční skupina mívá pak, především u dospívajících, často větší vliv, než učitelé i rodiče.
- Má významný vliv na chování i učení žáků
- Skupina žáků přibližně stejného věku, kteří jsou společně vyučováni ve třídě
- Musí dodržovat pravidla – školní řád + třídní pravidla
- Složení třídy nemusí být stálé, třídy se mohou na různé vyučovací předměty buď dělit, nebo slučovat a také existují i trvalé změny, kdy někteří žáci odcházejí na jiné školy a zároveň mohou do tříd přijít žáci noví. Tyto změny se automaticky promítají do sociálních vztahů jednotlivých tříd. Pořád se však jedná o uzavřenou skupinu, která se ve srovnání s jinými sociálními skupinami vyznačuje povinností docházky, důrazem na výkon, porovnáváním se mezi sebou navzájem, bojem s autoritami a dlouhým časem tráveným společně.
- Třída je žáky vesměs vnímána jako potencionálně schopná naplnit určité jejich sociální i emoční potřeby, např. obliba některých spolužáků, některých činností, konaných v rámci školy a také určitý status a prestiž, získaný členstvím v dané skupině.
- Jak už bylo zmíněno, školní třídu tvoří žáci přibližně stejného věku. Jinak je ovšem jejich složení heterogenní, a to nejen z hlediska pohlaví. Třídy, které jsou čistě chlapecké, nebo dívčí, jsou spíše v menšině, a navíc si učitelé často stěžují právě na specifické obtíže chování v těchto uskupeních.
- Ve školní třídě se však vyskytuje mnoho dalších rozdílů, které mohou významně ovlivňovat umístění dětí na jednotlivých pozicích v její hierarchii. Rozlišit zde můžeme jak vlivy vnitřní, tak vlivy vnější:
 - **vnitřní vlivy:** sebedůvěra a sebevědomí, emoční inteligence, schopnosti a motivace pro učení, aktivita, adaptabilita, sociální zralost a dovednosti
 - **vnější vlivy:** pohlaví, zdravotní stav, rodinné zázemí a ekonomická úroveň rodiny, vnější fyzický vzhled, doba, po kterou je dítě členem třídy apod.
- Mezi žáky ve školní třídě jakožto členy jedné referenční skupiny vzniká postupně vzájemná soudržnost, tedy **KOHEZE**. Její vývoj můžeme rozdělit do několika stádií:
 - 1. rané stadium (prekohezivní)** – na ZŠ se jedná o 1. – 3. třídu, kdy koheze prakticky neexistuje, nebo je velmi malá, žáci se vážou spíše na paní učitelku, u víceletých gymnázií toto stadium spadá cca do období prima – sekunda
 - 2. stadium prvotní koheze** – první odvážlivci kritizují učitelský sbor, jedná se o 4. – 6. třídu ZŠ či sekundu, max. tercii na víceletém gymnáziu
 - 3. kohezní stadium** – kolektiv už by mohl být stmelený a společně reagovat na dění ve škole Pravá koheze nastává tehdy, pokud se třída stane atraktivní pro všechny její členy.

Dělení z pohledu postavení žáka ve skupině můžeme rozlišit a popsat následující hierarchické pozice ve školních třídách:

- **Pozice alfa** – přirození **vůdci**, kteří od ostatních **získávají vesměs pozitivní hodnocení**, i když v některých spolužácích **mohou vzbuzovat i žárlivost**. Určují charakter třídního života, učitelé zpravidla nejsou kritizováni, pro ostatní je dobré získat jejich souhlas a mít jejich sympatie.
- **Pozice beta** – tzv. experti. Tito žáci jsou ostatními považováni za chytré, spolužáci si k nim chodí pro radu a pomoc při studiu, jsou kolektivem respektováni, ale nemají na něj příliš velký vliv.
- **Pozice gama** – tuto pozici zastává většina dětí, které se nechávají vést, některé z nich nejsou rádi středem pozornosti. Na dynamiku třídy nemají velký vliv, někdy jsou nazývány jako „šedé děti“.
- **Pozice omega** – tyto děti jsou kolektivem přijímány nejméně, nemají vliv ani oblibu, spíše vyvolávají negativní odezvu. Mohou se stát i oběťmi šikany.

V předchozích částech jsme se zabývali problematikou školní třídy jako sociální skupiny, tvořené jejími členy, tedy žáky. Nyní však nahlédneme na problematiku širšího, subjektivně vnímaného psychosociálního jevu, se kterým má zkušenost asi každý žák i učitel a který nazýváme **KLIMA TŘÍDY**. Jedná se o jakési „fluidum“ každé třídy, utvářené jejími žáky i vyučujícími, kteří do dané třídy vstupují. Snad každý učitel má zkušenosti s tím, že se jednotlivé třídy na stejné škole mohou výrazně lišit. Popíše vám třídu hlučnou, vzornou, pomalou, nebo zlobivou, ale bystrou. Odborná literatura v tomto případě rozlišuje celkem tři pojmy, které se liší podobou jevu, mírou proměnlivosti a délkou trvání v čase:

- **Prostředí třídy** - je nejobecnější hledisko. Tvar a velikost učebny, rozmístění nábytku, kvalita osvětlení, vytápění a větrání, ergonomické aspekty školního nábytku, akustické vlastnosti, jako např. odhlučnění učebny a také aspekty estetické, tedy výzdoba učebny.
- **Atmosféra třídy – krátkodobý jev**, např. slavnostní atmosféra při předávání vysvědčení, atmosféra po sdělení, že odpadá zkoušení či zhoustnutí atmosféry po absolvování těžké písemné práce.
- **Klima třídy - dlouhodobý jev** (trvá několik měsíců až let) a je typický pro žáky dané třídy a pro učitele, kteří v ní vyučují. Je utvářeno všemi žáky dané třídy, skupinkami žáků, které v třídě vznikají i jednotlivci, stojícími mimo tyto skupinky a samozřejmě i jednotlivými vyučujícími. Sociální klima třídy je zároveň ovlivňováno širšími jevy, jako je klima školy, či klima učitelského sboru.

FORMOVÁNÍ VZTAHU MEZI UČITELEM A ŽÁKY:

= základ vzdělávacího procesu

- Jsou základními činiteli výchovně vzdělávacího procesu – je mezi nimi interakce
- Záporný vztah může vyústit v negativní postoj žáka k učení a učivu

Vztah učitele k žákovi je určován:

- Věkem, pohlavím
- Osobními vlastnostmi a osobní situací
- Postojem učitele k vlastní roli a jeho přizpůsobením učitelskému povolání
- Dovednosti učitele k harmonickému formování osobnosti žáka
- Rodiči žáka

Vztah žáka k učiteli ovlivňuje:

- S postupem věku přibývají kritické výhrady
- kladný postoj – podle vlastností učitele, které žákovi vyhovují
- Osobnost učitele – Kladně působící zralá osobnost, nezralá – vztahovačnost, agresivita, egocentrismus...
- Úzce souvisí s autoritou učitele, stylem vedení (autoritativní, demokratický, liberální)
- Úspěšný učitel: chápavý, přátelský, odpovědný, nadšený, dochvilný, otevřený, spravedlivý
- Má plán práce, naslouchá, všímá si, ptá se, má stanovená pravidla
- Důležitá sebereflexe učitele

SPECIFIKA KOMUNIKACE MEZI UČITELEM A ŽÁKEM:

- Komunikace = základní složka interakce mezi lidmi obecně
- Učitel má nadřazené postavení
- Verbální, neverbální projevy – obličej, pohyby, postoj, oční kontakt, hlas, vzdálenost
- Nestresující – nechat je vyjádřit
- Svobodná – různé názory
- Optimistická, podporující
- Má pravidla
- Vyvážená – názor každého má váhu
- Nepovýšená
- Empatie, otevřenost, etičnost, individuální přístup
- Struktura výukové komunikace I-R-F
 - Inicie – učitel dá otázku
 - Replika – žák odpoví
 - Z5 vazba – reaguje učitel

2. a) Kurikulum – definice, modely, druhy. Základní kurikulární dokumenty současné české základní a střední školy.

Klíčové pojmy ŠVP v návaznosti na příslušný RVP základního či středního vzdělávání dle studijního oboru studenta.

Klíčové kompetence a jejich akceptace učitelem při plánování a realizaci výuky.

KURIKULUM – DEFINICE:

Kurikulum (v definování není jednotnost):

- Běžím (curro, currere, curium), běh, závod, závodní dráha
- V pedagog. smyslu je kurikulum pohyb, plánovaná trasa vzdělávání

- **Dle Walterové (94)** - proces prostředí, prostředky, jimiž se dosahuje stanoveného cíle ☺ ☺ ☺
- **Dle pedag.slovníku: Průcha, Walterová, Mareš (2008):** 3 zákl. významy pojmu kurikulum: Kurikulum jako:
 - Vzdělávací program, projekt, plán
 - Průběh studia a jeho obsah (žák nastoupí v 1. třídě a skončí v 9. třídě)
 - Obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování, hodnocení

Obecnou charakteristiku a vymezení kurikula poskytuje Eliška Walterová (94): 7 komponent

Podle Walterové kurikulum zahrnuje komplex problémů vztahujících se k řešení otázek:

Proč? (Funkce a cíle kurikula) – Položím si otázku: Proč mám někoho učit? Cíle, potřeby, hodnoty, perspektivy. Nachází se v *charakteristice ŠVP*.

Koho? (Charakteristika učících se) – Zvláštnosti: generační, věkové, sociální, etnické,... Např. v RVP profil absolventa nebo pro koho ten RVP, ŠVP slouží. Tlačí se spíše na obsah, požadované výstupy, které jsou vyjádřeny v RVP a ŠVP, je to škoda, protože my vlastně děláme vše pro toho žáka, aby byl připravený pro budoucí život, souvisí to s předchozím bodem. Nicméně v ŠVP bývá tato část málo propracovaná. Nachází se v *charakteristice ŠVP*.

Co? (Obsah) – Co mám naučit? Např. v ŠVP je učivo, očekávané výstupy žáka uchopeno do vzdělávacích oborů, například v RVP je to uchopeno do vzdělávacích obsahů. Je nějakým způsobem popsán obsah (struktura). Co je centrálním bodem kurikula? Mezi učivem, učitelem a žákem vzniká vzájemná integrace. Kdyby nebyl obsah, tak v té škole ani nebudeme! Vždy si kladu, co mám koho učit!!! Problém školské praxe – tvoří se tlak, učitelé mnohdy nevidí další stránky toho vzdělávání a zaměřují se na učivo, učivo NENÍ cíl, ale je prostředkem dosažení cílů!!! Nicméně RVP a ŠVP mají fungovat tak, že učivo je prostředkem dosažení klíčových kompetencí žáka! *Ve vzděl.osnovách*.

Kdy? (Údaje o čase) – Od kdy děti vzdělávat, kdy je učit psát, číst,.. musím vědět v jakém ročníku se co učí, časovou dotaci jednotl.oblasti, obory, předměty, vyučovací hodiny, témata. – Časový harmonogram (v jakém ročníku) – *osnovy + uč. Plán*

Jak? (Metody a postupy při realizaci kurikula) – strategie učení, metody výuky, způsoby komunikace, organizace učení....) – *výchovně vzdělávací strategie*

Za jakých podmínek? (Organizace) – Organizace školy, potřeby a pomůcky, počet žáků, vybavení, klima..) – *charakteristika školy*.

S jakými očekávanými efekty? (Kontrola a hodnocení výsledků vzdělávání) – Otázky známkování. V ŠVP popsáno, jak by jsme měli hodnotit ve svém předmětu, jaké typy hodnocení by se měli objevovat. – *pravidla pro hodnocení*

Účinnost kurikula jako vzdělávací cesty totiž spočívá ve vzájemné funkční podmíněnosti a propojenosti všech jeho komponent s očekáváním synergického efektu. Proč vzdělávat? Koho vzdělávat? Co vzdělávat?.....

MODELY KURIKULA:

Dle Maňák, Švec, Janík (2008): Subjekt, Objekt, Model

1. fundamentální
2. konstitutivní
3. realizovaný

Vazby (S, O, M)	S	O	M
1.	Badatel	Kultura	Koncepce vzdělávání
2.	Tvůrce kurikula	Teorie vzdělávání	Vzdělávací program
3.	Učitel	Žák	Výuka, metoda

DRUHY KURIKULA:

Dle Otto Obst:

1. doporučené – dokument RVP
2. předepsané – závazný dokument ŠVP (oficiální)
3. realizované – to, co učitel realizuje ve třídě
4. podpůrné – učebnice, vybavení, zaměstnanci
5. hodnocení – testy, zkoušky
6. osvojené – co se žáci opravdu naučí

NEBO JAKO:

Formální kurikulum – hmatatelné dokumenty (programy škol, přípravy učitelů,...)

Neformální kurikulum aktivity, zážitky (výlety, exkurze, soutěže,...)

Skryté kurikulum - to co má vliv na účastníky, ale není to zjevné na 1. pohled (klima, vztahy,..)

FORMY KURIKULA:

Dle Průchy (2009):

- 1) zamýšlené = plánované
- 2) realizované = probrané
- 3) dosažené = učivo osvojené žáky

Pomůcka ZA-RE-DO ☺

KLÍČOVÉ POJMY ŠVP DLE RVP ZV:

- **Klíčové kompetence (KK)** = soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot pro osobní rozvoj a uplatnění ve společnosti
- **Učební osnova** = předpisy udávající rozsah učiva, zpravidla je vydává MŠMT, část ŠVP – vzdělávací obsah začleněn do předmětů
- **Disponibilní hodiny** = hodiny, se kterými může ředitel školy disponovat podle potřeby a přiřazovat je k různým předmětům
- **Průřezová témata (PT)** = v RVP reprezentují aktuální okruhy problémů současného i budoucího světa, jsou povinnou součástí vzdělávání, evoluce lidského chování, vztahy k přírodnímu prostředí. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků, pro jejich vzájemnou spolupráci, rozvíjí osobnost žáka hlavně v oblasti postojů a hodnot.
 - **RVP ZV (6):** osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, mediální výchova, environmentální výchova
 - Jak je lze ve škole realizovat?
 - Integrativní součást vzdělávacího obsahu vyučovaného předmětu
 - Samostatné projekty
 - Semináře, kurzy,....
- **Vzdělávací oblasti (VO)** = učivo je v RVP rozděleno do 9 vzdělávacích oblastí

1. JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE (<i>ČJ a lit., Cizí jazyk, Další cizí jazyk</i>)
2. MAT A JEJÍ APLIKACE (-----''-----)
3. INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE (---''---) – NOVĚ JEN INFORMATIKA (<i>INFORMATIKA</i>) - data, informace a modelování; algoritmizace a programování; informační systémy; digitální technologie
4. ČLOVĚK A JEHO SVĚT (-----''-----)
5. ČLOVĚK A SPOLEČNOST (<i>D, Výchova k občanství</i>)
6. ČLOVĚK A PŘÍRODA (<i>F, CH, PŘ, Z</i>)
7. UMĚNÍ A KULTURA (<i>Hv, Vv</i>)
8. ČLOVĚK A ZDRAVÍ (<i>VKZ, Tv</i>)
9. ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE (-----''-----)

- →Každá vzdělávací oblast se člení na vzdělávací obory či jeden vzdělávací obor
- Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů: tvořen očekávanými výstupy (OV) a učivem
- **Očekávané výstupy (OV)** = výukové cíle, vymezují úroveň, které mají všichni žáci prostřednictvím učiva dosáhnout
 - OV: na konci 3.roč (nezávislé – orientační) a na konci 5. a 9.roč jako ZÁVAZNÉ!!!!
- **Učivo** = část vzdělávacího obsahu, které je strukturováno do jednotlivých tematických okruhů, chápáno jako prostředek pro dosažení očekávaných výstupů. Učivo v RVP – doporučené; na úrovni ŠVP se stává závazné.
- **Rámcový učební plán** = vymezuje základní parametry organizace vzdělávání, vymezuje minimální časové dotace pro jednotlivé předměty, disponibilní hodiny.
- **Standardy** = standard, kterého je třeba dosáhnout. Představují minimální cílové požadavky na vzdělávání, cílem je pomáhat školám a učitelům při uplatňování cílů.
- **Profil absolventa** = vědomosti, dovednosti a postoje, které by žák měl mít po absolvování studia

Všechny tyto pojmy jsou vzájemně provázané, protože učitel ve své přípravě musí uvažovat i nad časovou dotací, nad učivem, nad očekávaným výstupem i nad PT, které souvisejí s vyučovaným tématem, jedno bez druhého nemůže udělat kvalitní vyučovací blok. Do organizace předmětu zasahují i disponibilní hodiny a stejně tak KK, které učitel v žácích v hodinách rozvíjí. Toto komplexní propojení všech pojmů vede k OV, které jsou u předmětu nastaveny.

RVP představuje hlavní kurikulární dokument, na jeho základě se vytváří ŠVP.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE (KK) A JEJICH AKCEPTACE UČITELEM PŘI PLÁNOVÁNÍ A REALIZACI VÝUKY:

KK = soubor **VĚDOMOSTÍ, DOVEDNOSTÍ, SCHOPNOSTÍ, POSTOJŮ A HODNOT** pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena ve společnosti. **Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti.**

= základ žáka pro celoživotní učení, vstup do života a do pracovního procesu

= dlouhodobý proces, prolínající se

RVP ZV: k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní (v RVP G chybí!), + mediální
přidána v roce 2021

- k učení – žák vyhledává a třídí info o infekčních onemocněních
 - k řešení problémů – žák volí vhodné způsoby, jak předcházet infekčním onemocněním
 - komunikativní – žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory k tématu v písemném i ústním projevu
 - sociální a personální – žák přispívá k diskuzi a účinně spolupracuje
 - občanské – žák respektuje přesvědčení druhých lidí
 - pracovní – žák dodržuje vymezená pravidla při aktivizační metodě/používá bezpečně materiály, nástroje,....
- Digitální (NOVĚ OD R. 2021) – žák dokáže vyhledat relevantní informační zdroje, zhodnotit jejich kvalitu a využitelnost

2. b) Problematika školní úspěšnosti žáka. Utváření sebepojetí a sebevědomí žáka a jejich vliv na školní výkonnost a prožívání žáka.

PROBLEMATIKA ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOSTI ŽÁKA:

Školní úspěšnost je širokým a ne přesně definovaným pojmem. Může znamenat zvládání požadavků kladených školou na žáka, která se odráží v dobřím hodnocení jeho prospěchu. Součástí školní úspěšnosti je také žákovo vnímání vlastní úspěšnosti. Školní úspěšnost není dílem pouze žáka, ale svůj podíl na ní má i učitel, rodinné prostředí, klima třídy a školy, a širší sociokulturní prostředí. Školní úspěšnost není pouhým souhrnem školních známek, přestože to je nejsnazší a relativně objektivní způsob jejího měření.

- Dobré známky, adaptace na školu – význam: ovlivňuje budoucí život a výběr profese (zda na to má)
- Na VŠ nastupují dvojkaři a trojkaři – jedničkaři pod tlakem, jiná známka je pro ně selhání – možnost zhroucení při přechodu na střední
- Ve škole často neznámkována tvořivost a originalita – přizpůsobivé děti mívají lepší známky, i když jsou stejné výchozí předpoklady
- Zámka ovlivňuje žákovu motivaci (pozitivně i negativně)
- Každý učitel známkuje jinak a vede výuku jinak nebo toho například chce moc

Faktory ovlivňující školní úspěšnost:

Vnitřní faktory:

- Nezbytným předpokladem pro úspěch ve škole je školní zralost dítěte, která vymezuje biologickou, psychickou i sociální zralost dítěte. Jako další vnitřní faktory bychom mohli uvést:
1. **Biologické faktory.** Možné příčiny neúspěchu: smyslové vady, tělesná postižení, snížený intelekt, poruchy chování, ale i specifické poruchy učení a pozornosti, v jejichž etiologii hrají roli biologické faktory; ke školní neúspěšnosti mohou obzvláště přispívat, nejsou-li diagnostikovány a žákovi není věnována péče směřující k jejich kompenzaci.
 2. **Vývojové změny.** Školní neúspěch může být podmíněn celou řadou vývojových změn, typickým příkladem jsou změny doprovázející dospívání (emoční labilita, mimoškolní zájmy, nestálé sebehodnocení...).
 3. **Celkový stav.** Celkovým stavem je zamýšlen fyzický i psychický stav žáka, který může být negativně ovlivňován nemocí, únavou, stresem či jinou psychickou nepohodou.
 4. **Motivace.** Motivace relevantní ke školní úspěšnosti je poměrně komplexní, zahrnuje potřebu učit se nové věci a poznávat, potřebu smysluplné činnosti a potřebu uplatňovat své schopnosti na maximum. Dále žák více benefituje z motivace na ovládnutí dovednosti či samotné učení než z motivace ke splnění úkolu.
 5. **Styl učení.** K dosažení školních úspěchů je potřeba aplikovat vhodné styly učení. Vyvíjejí se z vrozeného základu kognitivního stylu, jsou relativně nezávislé na učivu, a žáci si je obvykle neuvědomují a nereflktují; považují své postupy za přirozené a samozřejmé. Rozbor postupů žáka při učení nám může ukázat, co a jak se učí, kdy jeho styl učení funguje a kdy ne, jaký je v důsledku toho jeho postoj k učení atd.
 6. **Schopnosti a osobnostní vlastnosti.** Kromě inteligence ovlivňuje úspěšnost také extraverte a stabilita.
 7. **Sebepojetí a vnímaná akademická účinnost.** (Self-efficacy), tedy vnímaná osobní účinnost, přímý vliv na výsledky dosahované ve škole. Bandurův koncept rozšiřuje vnímaná akademická účinnost, tedy přesvědčení o vlastních schopnostech, které žák potřebuje k dosažení studijních výkonů. Vnímaná akademická účinnost se dotýká nejen emočního prožívání a motivace ke studiu, ale i použitých učebních strategií.

Vnější faktory:

1. **Rodinné prostředí.** Co se působení rodiny týče, významné jsou především sociokulturní úroveň rodiny, vzdělání rodičů, jazyková vybavenost a s tím související příslušnost k národnostní menšině, stabilita rodinného zázemí (emoční strádání, nemoc či závislost rodiče, neúplná rodina, finanční problémy, rozvod atd.). Dále by neměl být opomenut hodnotový žebříček rodiny, její sociální okolí, zájmy a celkově rodinná atmosféra, která může, ale i nemusí dítě podporovat ke vzdělávání a podněcovat jeho všestranný rozvoj.
2. **Sociální klima třídy a školy.** Pozitivní třídní klima a skupinová koheze zajišťuje příznivé podmínky pro učení se. V takovém případě mají žáci chuť si pomáhat, účastnit se dění ve třídě, vznikají přátelství, samotná příslušnost ke třídě je pro ně prestižní, při stoupající atraktivitě třídy se uvolňuje atmosféra, komunikace se zintenzivňuje a žáci se stýkají i mimo vyučování. Dochází k poklesu absence a atraktivita třídy snižuje potřebu vyhledávat jiné referenční skupiny, což má význam pro primární prevenci. *Školní klima* odráží vnímání, prožívání a různé postupy na dané škole. Nejen z hlediska

školní úspěšnosti je pro žáky příznivé zejména demokratické klima školy, pro které jsou typické nadprůměrné vztahy mezi žáky a učiteli. Učitelé žákům pomáhají a podporují je, a žáci pociťují chuť se učit.

3. **Učitel.** Kromě faktorů zmíněných v předchozím odstavci žáci benefitují ze vzájemné důvěry, minimálního vyvolávání stresových situací a zdůvodněných požadavků na výkon.

Co ovlivňuje školní úspěšnost?

1. Školní zdatnost – dispozice umožňující plnit požadavky školy, **intelligence**, dispozice pro rozvoj schopností
2. Školní výkonnost – školní výsledky, **prospěch**

Dlouhodobá neúspěšnost – identifikovat existenci problému a řešit jej třeba s vých. poradcem, metodikem prevence

- Možné psychické problémy, somatický stav, školní zaostávání – sociální vliv, nerovnoměrné nadání, poruchy učení, výkyvy v dospívání, ADHD

Krátkodobé neúspěchy – zdravotní stav před (unavenost) a po nemoci (dohánění učiva), dočasné starosti (hádky doma...)

UTVÁŘENÍ SEBEPOJETÍ A SEBEVĚDOMÍ ŽÁKA A JEJICH VLIV NA ŠKOLNÍ VÝKONNOST:

Sebepojetí – zahrnuje složku sebepoznávání, sebehodnocení, seberealizace

Já = ego

- postoj k sobě samému, jak se vidím, jaká jsem, co dovedu, kam patřím = reálné já.
- Ideální já – Jaká bych chtěla být?
- Pokud je rozdíl mezi složkami veliký – frustrace, to je míra spokojenosti a nespokojenosti a vytváří sílu EGA.
- Čím je rozpor větší – tím je síla slabší a naopak
- Sebepojetí je ovlivněno hodnocením rodičů, učitelů, kamarádů či prožitými událostmi
- Odvíjí se od pocitu bezpečí, lásky, přijetí a pozornosti druhé osoby
- Úroveň sebepoznání závisí na schopnosti hodnocení sebe sama
- Vytváří se na základě zkušenosti se sebou samým – dítě tyto zkušenosti zpracovává dle aktuální úrovně emoční zralosti a kognitivních kompetencí
- Dítě se zdravým sebepojetím se cítí milované a přijaté, cítí hrdost na to, co dokáže
- Dítě s nízkým sebepojetím má pocit, že není tak dobré, ulpívá na činnosti, ve které selhalo
- Vytváří se od raného dětství, v době nástupu do školy z velké části hotové

Mladší školní věk – ovlivněno hlavně názory významných autorit – učitelů a rodičů

Dospívání – srovnává se s ostatními a odmítá původní vzory, rozvoj skupinové identity, dívky – skrze vztahy k lidem, chlapci – skrze výkony a soupeření

- Větší riziko neúspěchu dané nízkým sebehodnocením – bez dostatečné citové akceptace – nemá jistotu a bezpečí
- Chybí vědomí vlastní hodnoty – chybí i pozitivní sebehodnocení – neschopnost orientace a nereálné vlastní očekávání
- Podceňování dítěte – vede k zafixování nižšího sebehodnocení – horší výkon

Negativní sebepojetí = naučená bezmocnost

- Subjektivní a nesprávné přesvědčení, že jedincova úspěšnost není závislá na osobním snažení
- Rezignace, beznaděj
- Důležitá motivace, zadávání zvládnutelných úkolů, zařít, aby každý žák v hodině zažil úspěch

Sebevědomí – emocionálně hodnotící složka sebehodnocení

- Utváří se v raném dětství – z hodnocení osob pro něj důležitých
- Produkt sociálního učení – odměny a tresty za žádoucí a nežádoucí chování
- Uznání, podpora a odměna – zdravé sebevědomí
- Vysoké a nízké sebevědomí – špatná výchova a nadhodnocování dítěte
- Vysoké sebevědomí – otřesy při střetu s realitou a objektivním hodnocením chování – pocity křivdy, stahují se do sebe, nedovedou se vyrovnat s neúspěchy
- Nízké sebevědomí – nedostatečné nebo žádné uznání ze strany dospělých, absence chvály, podceňování – dítě si nevěří, pocit méněcennosti a rezignace na svůj rozvoj

Posilování rozvoje zdravého sebevědomí

- Aktivace silných stránek dítěte – vyrovnání slabých
- Projevování úcty a respektu
- Práce přiměřená jeho schopnostem
- Věnovat pozornost úspěchu
- Kritická slova na práci, ne na dítě
- Motivace, oceňování

3. a) Funkcionálnost a intencionálnost výchovného pôsobení. Práce učitele s výukovými cíli, učebními úlohami a jejich taxonomiemi v přípravné, realizační a verifikační fázi výuky.

FUNKCIONÁLNOST A INTENCIONÁLNOST VÝCHOVNÉHO PŮSOBENÍ:

Funkcionální výchova – tzv. nepřímá výchova – zejména organizované zájmové vzdělávání

- zahrnuje celoživotní vzdělávání
- respektuje prvek dobrovolnosti, demokratismu, zážitkovosti dětí, schopností překonávat překážky, zvládat náročné situace
- např.: média, internet, prostředí, parta - vychovávají

Intencionální výchova – tzv. přímá výchova – bezprostřední působení pedagoga na jedince

- základním prostředkem je vyučování
- zejména působení škol
- vzdělávání je ukončeno příslušným dokladem (vysvědčení, osvědčení)

PRÁCE UČITELE S VÝUKOVÝMI CÍLI, UČEBNÍMI ÚLOHAMÍ A JEJICH TAXONOMIEMI V PŘÍPRAVNÉ, REALIZAČNÍ A VERIFIKAČNÍ FÁZI VÝUKY:

1. Přípravná fáze

- vytvoření předběžné představy a stanovení výukového cíle
- výběr metod, pomůcek, forem
- didaktická analýza učiva

2. Realizační fáze

- seznámení žáků s VC, budu po vás chtít,....
- Postupné sledování, naplňování a ověřování VC pomocí učebních úloh a výukových metod
- MEFVD/MEFDA

3. Hodnotící fáze

- Sebereflexe
- Ověřování vědomostí a dovedností

☐ Přípravná fáze

VÝUKOVÝ CÍL (VC) = ideální výsledek, kterého má být ve výchově dosaženo. Cíle dávají výuce řád!

- Cíle výchovy se mění s vývojem společnosti, aktualizují se. Nutné srovnávat stále s realitou!
- Z výukových cílů vyplývají: **OBSAH, PROSTŘEDKY, PRINCIPY, METODY A FORMY VÝCHOVY**
- Cíle krátkodobé (hodiny, tematického celku) x dlouhodobé (celého předmětu, ročníku)

ZPŮSOB FORMULACE VÝUKOVÝCH CÍLŮ, JEJICH VÝZNAM, PŘÍKLADY:

1) KOGNITIVNÍ (poznávací) – osvojení poznatků a intelekt.dovedností (*zapamatování, pochopení, aplikace, analýza, hodnocení a syntéza*)

→ Žák vysvětlí funkci kosterní soustavy (kognitivní složka, ověřím rozhovorem, zkoušením)

2) PSYCHOMOTORICKÁ (výcvikové) – osvojení psychom.dovedn. (*řeč, psaní, manipulace, imitace, zpřesňování, koordinace, automatizace*)

→ Žák ukáže a popíše základní kosti na modelu KS (psychomotorická složka, ověřím pozorováním)

3) AFEKTIVNÍ (postojová) – osvojování postojů, tvoření hodnotové orientace (*vnímání, reagování, oceňování hodnoty, integrování hodnot*)

→ Žák se chová ukázněně k modelům KS (postojová složka, ověřím pozorováním)

Nemusí být 3 věty, ty složky mohou být skryty, nemusí tedy být v těch předcházejících cílech uvedeny! Př. Žák je ochoten diskutovat o možnostech prevence PPN. (*Jsou zde všechny složky, mluví, je ochoten diskutovat, klade se zde důraz i na jednotl.nemoci*).

POŽADAVKY NA VÝUKOVÝ CÍL: (VC)

a) KOMPLEXNOST – ve formulaci cíle musím najít 3 složky!!! Viz výše ☺ (kog.,psychomot.,afekt.)

b) KONZISTENTNOST – cíle musí být vzájemně provázané, od obecnějších ke konkrétnějším, dosažení vyšších cílů je závislé na dosažení nižších ☺

c) KONTROLOVATELNOST... – jasně formulovat, co má žák kdy umět, používat aktiv.slovesa pokud lze cíl zkontrolovat, je to v pořádku.....Lze zabezpečit, že formulace VC obsahují 3 složky - **požadovaný výkon** (činnosti - žák dokáže nakreslit), **podmínky výkonu** (samostatně, ve dvojici) a **normu výkonu** (vyjadřuje kvalitu výkonu ve vztahu k určenému cíli).

d) PŘÍMĚŘENOST – cíle by měli být splnitelné (nenáročné), ani lehké ani těžké; příliš jednoduché či složité mohou demotivovat

- přiměřené věku, jednotlivci. Stanovuje učitel – pouze on zná momentální situaci třídy.

Formulovat cíle můžeme 2 způsoby:

- Na konci hodiny bude žák schopen
- Žák + aktivizační sloveso (vysvětlí,...)

Chyby učitelů při vymezování VC:

- Stanoví cíl příliš obecně
- Nahrazují cíl tématem
- Na místo cíle popisují svoji činnost

Dimenze **KOGNITIVNÍHO** procesu:

➔ **BLOOMOVA TAXONOMIE:** *původní 1956 (předposlední syntéza, na konci hodnocení); revidovaná 2001* - od nejnižší úrovně.

- 1) **ZAPAMATOVAT** - znovupoznání, znovuvybavení poznatků, zopakování co už žák slyšel, nejnižší úroveň kognitivních cílů
...žák popíše stavbu KS, základní postup 1. pomoci při zlomenině
- 2) **POCHOPIT** - žák učivo pochopil a je schopen vysvětlit ho vlastními slovy, stejný význam, ale jiná formulace
...žák vysvětlí funkci KS
- 3) **APLIKOVAT** - transfer osvojených informací do nových situací
...žák demonstruje své znalosti v praktickém poznání kostí na modelu KS
- 4) **ANALYZOVAT** - žák nejprve rozebere komplexní informace na prvky a části, formuluje vlastní závěry
...žák rozliší rozdíly mezi dětskou a dospělou lebkou
- 5) **HODNOTIT** - žák hodnotí na základě kritérií a norem, rozhodne co je nejlepší, nejpresnější, své rozhodnutí zdůvodní a obhájí
...žák argumentuje význam vazivových lupínků
- 6) **TVOŘIT** - schopnost skládat prvky a části v celek, vytvoří se struktura, která před tím neexistovala
... žák navrhne vhodná preventivní opatření před vznikem úrazu pohybového aparátu

ZA
PO
APLI
ANA
HOD
SYN

Dimenze **PSYCHOMOTORICKÉHO** procesu:

➔ **TAXONOMIE DLE DAVEHO** - pohybové dovednosti od plné vědomé kontroly až po jejich plnou automatizaci

1. IMITACE - pozoruje a napodobuje
2. MANUPILACE - vykonává činnost dle učitele, návodu
3. ZPŘESŇOVÁNÍ - vykonává činnost s větší přesností
4. KOORDINACE - několik různých činností za sebou
5. AUTOMATIZACE - vysoký výkon s využitím mála ENERGIE

VC: Žák na cvičné panně správně provede resuscitaci člověka. Rozvíjí k. pracovní.

IMI
MAN
ZPŘES
KOO
AUTO

Samostatné
zahájení určitého
druhu činnosti

Dimenze **AFEKTIVNÍHO** procesu:

➔ **TAXONOMIE NIEMIERKOVA**

Ú - účast na činnosti - žák se přizpůsobuje situaci, nevyhýbá se, ani se nepodjímá

P - podjímání se činnosti - už se pouze nepřizpůsobuje, ale situaci organizuje, ale málo upevněné jednání

N - naladění na činnost - žák je nakloněn k této činnosti a přitahuje k ní druhé

S - systém činnosti - chování je možno považovat za rysy osobnosti, druh činnosti dle uspořádaného souboru zásad, ve složitých situacích nezklame

VC: Žák je ochoten diskutovat o zdravé a nezdravé výživě. Rozvíjí se hlavně k. soc. a personální.

DIDAKTICKÁ ANALÝZA UČIVA:

- 1) Ujasnit téma, ověřit hodinovou dotaci tématu dle ŠVP
- 2) Stanovit výukové cíle
- 3) Konkrétní představa třídy (nároky na žáky slabší a nadané žáky)
- 4) Co bude hodina obsahovat
 - Dříve osvojené dovednosti
 - Senzomotorické dovednosti
 - Návyky
 - Speciální schopnosti
 - Myšlenkové operace (analýza, syntéza, zobecnění)
- 5) Základní struktura učiva - výběr základního učiva
- 6) Vhodně použité
 - Vyučovací metody (slovní, názorné)
 - Formy (skupinová, samostatná práce)
 - Učební pomůcky (mikroskop)
- 7) Výchovné hodnoty (nejen učení, ale i výchova)
 - Smyslem je představa o tom, co se bude s učivem dít, aby látka byla předána rychle, učebně a naplno (Komenský)

❑ Realizační fáze

KLASICKÁ STRUKTURA VH:

- 1) Úvod – organizace, zápis do třídní knihy, sdělení cíle a tématu hodiny, motivace
- 2) Opakování probraného učiva – kontrola a hodnocení vědomostí, kontrola DÚ
- 3) Výklad nového učiva
- 4) Opakování a procvičování nového učiva
- 5) Zadání a vysvětlení DÚ
- 6) Závěr – zhodnocení průběhu hodiny, práce Ž., dosažených výsledků

MODERNÍ VYUČOVÁNÍ PODPORUJÍCÍ KRITICKÉ MYŠLENÍ (5-FÁZOVÝ MODEL X 3-FÁZOVÝ MODEL):

✓ **5-FÁZOVÝ MODEL:** Jedná se o klasické pojetí vyuč.procesu a jeho fází. Proti němu stojí konstruktivistické pojetí (E-U-R).

Dle MOJŽÍŠKA: MOTIVACE, EXPOZICE, FIXACE, VERIFIKACE, DIAGNÓZA
DIAGNÓZA, APLIKACE

VD } Klasické pojetí
MEFDA } (TRADIČNÍ)

Posloupnost MEFVD eventualita MEFDA (stejně + diagnóza a aplikace)

MOTIVACE – příprava k učení, naladění na činnost, vzbuzení zájmu žáků; důležité je žáky namotivovat

- Nejúčinnější etapa v odborných předmětech
- **M:** Motivační rozhovor, motivační vyprávění

EXPOZICE – prezentace, zprostředkování učiva žákům, vytváření a osvojování vědomostí a dovedností

- Nejnáročnější etapa a stěžejní!
- **M:** Monolog – vyprávění
- **M:** Demonstrace – obrazová demonstrace

FIXACE – upevňování nových informací v poznatkové struktuře pomocí OPAKOVÁNÍ

- Nezbytná fáze
- Hlavní prostředek = OPAKOVÁNÍ
- **M:** Opakovací rozhovor, exkurze jako opakovací metoda

VERIFIKACE – prohloubení a rozšíření vědomostí aplikací nových poznatků na praxi!

- **M:** Situační metody (řešení konfliktních situací), inscenační metody (modelové situace – hraní rolí)
- **M:** Laboratorní práce, pokusy (klasické metody – dovednostně-praktické) – např. pokus s kostí (BOVčko)

DIAGNÓZA – ověření, z5 vazba

- Diagnóza průběhu a výsledků učebních činností žáka i vlastní úspěšnosti učitele ☺
- **M:** diagnostické: zkoušení, slovní hodnocení, sebereflexe

Toto pojetí fází je považováno za nejjednodušší a nejpřehlednější – pozor, tyto fáze mohou probíhat v libovolném pořadí a současně se mohou prolínat!!!

Ve vyučovací hodině mohou být všechny fáze či jen jedna fáze (motivační, nového učiva, opakovací, verifikační – projekt, diagnóza – písemky).

✓ **3-FÁZOVÝ MODEL:** E-U-R

1. fáze: EVOKACE:

- V ní si žák uvědomuje, co všechno vlastně o daném učivu již ví, aktivizuje své dřívější poznatky, dovednosti, zkušenosti
- Vyvolává svůj vlastní prekoncept daného tématu, tedy svou vlastní současnou vědomostní strukturu
- Kromě toho se i na probírané téma naladí a tento vnitřní zájem ho vede k dalšímu aktivnímu učení (motivuje)
- Tuto fázi charakterizují tyto pojmy: vyvolání představy, naladění, motivace, aktivizace
- **Ve VKZ velmi významná pasáž vyučovací hodiny, hojně využívaná (př. problematika závislosti, dětských práv, asertivního chování, ...)**
- (metody např. brainstorming, myšlenková mapa, dialog,...)

2. fáze: UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU:

- Zde dochází k setkání žáka s novými informacemi a myšlenkami!
- Je efektivní pouze tehdy, jsou-li žáci při učení opravdu aktivní
- Tuto fázi charakterizují tyto pojmy: udržení zájmu, podnícení aktivity, příjem informací
- **VKZ – různorodost zdrojů informací – odbornost, validita, přiměřenost, učitel funguje jako „filtr“ informací – výživa, sexuální výchova.**
- **VKZ – vhodná kombinace informačních zdrojů a prezentace informací (video, text – brožury, internet, odborník – gynekolog,...)**

3. fáze: **REFLEXE**: velmi důležitá fáze!

- Bez její realizace nedojde u žáků k přetváření původních vědomostních schémat ve schémata nová, kvalitně vyšší
- Učitel by měl umožnit žákům, aby vyjadřovali nově získané informace vlastními slovy, aby měli možnost vnímat a posoudit i nově vzniklé struktury pochopené u svých spolužáků
- Tuto fázi charakter. tyto pojmy: systematizace a upevňování poznatků, přetváření původních vědomostních schémat
- **Vyjadřují nové poznatky vlastními slovy (př. výživová doporučení)**
- **Vyměňují si názory se spolužáky (př. na bezpečnější sexuální chování), umí argumentovat**
- **Měli by si uvědomovat i to, jak se učili (nejen co) – učení se do života – princip Vzk**

TRADIČNÍ PŘÍSTUP: transmisivní = převládající

VÝUKA – přenos hotových poznatků od těch, kteří vědí, k těm, kteří vědí méně, ne tak dokonale

UČENÍ – pasivní přijímání informací

STRUKTURA TRADIČNÍ V.H.:

- Opakování a (vnější) motivace
- Nové učivo
- Procvičování
- Vyhodnocení

ORIENTACE na fakta a výsledky.

PŘÍSPÍVÁ k rozvoji paměti.

VYPLÝVÁ:

- Pasivita žáků
- Učitel garantem pravdy
- Přebírá frontální vyučování
- Kompetitivní struktura – překonej ostatní žáky, své kolegy
- Neosobní vztahy (mezi aktéry učeb.procesu)
- Škola rozřídovací instituce

KONSTRUKTIVISTICKÝ PŘÍSTUP

VÝUKA – konstruování poznatků na základě porovnávání nových informací získaných z různých zdrojů s původními představami (prekoncepty) žáka

UČENÍ – aktivní zmocňování se informací

STRUKTURA E-U-R V.H.:

- EVOKACE (aktivace dosavadních znalostí)
- UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU
- Procvičování a aplikace nových poznatků
- REFLEXE

ORIENTACE na porozumění učivu a jeho „uchopení“.

PŘÍSPÍVÁ k rozvoji myšlení a tvořivosti.

VYPLÝVÁ:

- Aktivita žáků
- Učitel garantem metody
- Přebírá skupinové vyučování a individ.práce
- Kooperativní struktura – důvěra vrstevnickým vztahům v procesech učení
- Učební komunita
- Cílem školy je rozvoj kompetencí a talentu všech žáků

☐ **Verifikační fáze = ověřování vědomostí a dovedností**

- Sebereflexe
- Ověřování vědomostí a dovedností, například poznávačka přírodnin
- Učitel má vhodně zvolené učební úlohy a vyučovací metody + otázky na ověřování naplnění VC
- Učitel musí ověřit, zda se cíl naplnil i u těch nejslabších žáků
- Ověřit, zda všemu rozumí, případně doplnit
- Otázky volí podle výukového cíle
- Př. popíše stavbu kosterní soustavy podle obrázku – na konci dostanou obrázek a popisují
- Učební úlohy – tázací (Jaké...?), pokyn (Vyjmenuj...)

PŘÍKLAD STRUKTURY VH NA VYBRANÉ TÉMA: Prevence nákaz – Boj proti mikrobům!

Průběh vyučovací hodiny:

FÁZE HODINY	POPIS ČINNOSTI	METODA	ČAS	POMŮCKY
Úvod	Uvítání žáků, zápis do třídní knihy, zápis na tabuli a do sešitu (datum, téma), nástin hodiny	Rozhovor, sdělení	2 min	Třídní kniha, sešit, psací potřeby, tabule, fixy/křídly
Motivace	<u>Motivační otázky – mytí rukou:</u> -Kdo si dnes umýval ruce? -Proč jste si je umývaly? (odstranění mikrobů). -Co by se mohlo stát, kdybychom si ruce neumývali? (mohli bychom onemocnět) -Kdy bychom si měli mýt ruce?	Brainstorming <i>(případně opakování minulé látky formou křížovky,...)</i>	4 min	Projektor, prezentace

Expozice	Výklad + předtištěný zápis	Vysvětlování, výklad, samostatná práce	10 min	Projektor, prezentace, tabule, ukazovátko, fixy/křída, doplňovací zápis
Fixace	Aktivizační metoda: Boj proti mikrobům + pracovní list	Vysvětlení úkolu, skupinová práce, skupinová a společná diskuze	25 min	Sešit, psací pomůcky, pracovní list, lepidlo, nálepky na tričko, tabule, fixy/křída, nálepky na tričko, olej, kádinka, lžička, mletá skořice/třpytky, mýdlo, voda, ručník
Aplikace (verifikace)	DÚ: mytí rukou (ukázka rodičům)	Vysvětlení, demonstrace	1 min	-
Diagnóza	Ústní reflexe, dotazování žáků, co si odnáší z dnešní hodiny, příp. dotazy	Diskuze	2 min	-
Závěr	Poděkování, rozloučení	Sdělovací	1 min	-

3. b) Psychologické otázky hodnocení žákova chování a výkonu, jeho vliv na sebehodnocení a utváření jeho osobnosti. Psychologická problematika školní klasifikace. Sebehodnocení žáka, formování aspirační úrovně.

PSYCHOLOGICKÉ OTÁZKY HODNOCENÍ ŽÁKOVA CHOVÁNÍ A VÝKONU, JEHO VLIV NA SEBEHODNOCENÍ A UTVÁŘENÍ JEHO OSOBNOSTI:

Pozitivní hodnocení:

- odráží osobnost i schopnosti žáka, nejprve oceňujeme to pozitivní, pak to co nezvládl
- učitel žáka upozorní na zlepšení a utvrdí jej, že je schopen dosáhnout daných výsledků
- pomáhá vytvářet pozitivní vztahy ke svému okolí i sobě samému
- má fci: motivační, metodologickou (na co se zaměřit, co může žák zlepšit atd.)

Negativní hodnocení:

- vyzdvihuje chyby a nedostatky žáků – může vést k negativnímu postoji ke škole a vzdělávání, sobě samému, ostatním lidem

Emocionální aspekt hodnocení – nespravedlivé hodnocení vyvolává stavy hněvu, odporu, nenávisti

Sociální aspekt hodnocení - ovlivňuje vztah mezi učitelem a žákem, žáky navzájem, žáky k rodičům,...

Stinné stránky hodnocení:

- **negativní vliv na osobnost žáka** (může vést k neg. postoji ke škole, na žáka, který se učil, má demotivační vliv)
- **rodiče na špatné známky reagují trestem, známka = nízká výpovědní hodnota** (pouze srovnání žáků, ale učitel by měl hodnotit i samotný výkon v hodině)
- **žáci se učí jen pro známku** (nezajímají se o to, co se naučili, jen dobrou známku)
- **převažují úkoly na pamětní reprodukci učiva** (učitelé se vyhýbají hodnocení tvořivých úkolů, kritického myšlení, logického uvažování,...)
- **žák získá hodnocení až po procesu učení** (pouze ke zhodnocení – přestává platit „chybami člověk učí“)
- **k opětovnému vysvětlení učiva dojde v praxi jen, když neuspěje většina** – žáci se špatnou známkou učivo neumí a už se neřeší
- **zkoušení by nemělo vyvolávat strach**

Vliv na sebehodnocení a utváření osobnosti:

- hodnocení zvenku může žáka buď zahrát a povzbudit k dalšímu výkonu, nebo jej zesmutnit a vyvolat v něm pocit, že nic nesvede, popřípadě ho povzbudit k větší snaze
- sebehodnocení je jádrem sebezpojetí
 - o týká se spokojenosti a nespokojenosti se sebou samým, které si žák tvoří na základě úspěchů a neúspěchů
 - o velký vliv má postavení ve třídě a vrstevnické skupině
 - o neúspěch silně ovlivňuje sebehodnocení a sebeobranu žáka
 - o je důležité, aby si pedagogové byli vědomi, že opakovaný neúspěch může mít vliv na naučenou bezmocnost
 - o obviňování se z neúspěchu z důvodu vlastních schopností je cesta k postupnému snižování a narušení sebehodnocení a sebedůvěry, což ovlivňuje jeho budoucnost

Sebehodnocení má dvě roviny:

a) reálné JÁ - za koho se jedinec považuje, jak se hodnotí (vychází z psychologie Carla Rogerse)

b) ideální JÁ - jaký by chtěl být

- sebepojetí obsahuje nejen hodnocení sebe sama, ale taky emocionální/citový vztah k sobě samému, = **představa, kterou mají lidé sami o sobě**

Funkce hodnocení

1) **administrativní** – úspěš/neúspěš; může jít do dalšího ročníku

2) **Informativní** = **zpětná vazba o výkonu žáka a jeho učební činnosti, o vynaloženém úsilí** - jaký byl žákův výkon – také zpráva pro rodiče

3) **Motivační** – dobré známky motivují, špatné demotivují

4) **Výchovná** – měla by vést k formování pozitivních vlastností a postojů žáka (např. odpovědnosti k sobě i okolí, k vytrvalosti a svědomitosti) – pozitivní hodnocení učitele zvyšuje žákovo sebevědomí

5) **Diagnostická** – žáci slabší, průměrní, nadprůměrní

PSYCHOLOGICKÁ PROBLEMATIKA ŠKOLNÍ KLASIFIKACE:

- Rozdíl – 1-5 a slovní hodnocení
- Zámka odráží vědomosti, ale neodráží jeho tvořivost, píli, snahu, vytrvalost
- Děti se učí kvůli známce
- Zámka má nízkou informační hodnotu
- Zámka neříká nic o tom, co dítě skutečně zvládlo nebo na čem má zapracovat
- Zámka informuje o umístění žáka mezi ostatní
- Nízký výkon = špatný výkon, i když dítě pracuje svědomitě

Na druhé straně: jsou jistá pozitiva známek

- Symbol úspěchu
- Motivační hodnota
- Jednoznačnost
- Rodiče, žáci jsou na známky zvyklí a rodiče v nich vidí kvalitu svého dítěte
- Statistické zpracování, komparace výkonů žáků

Slovní:

- Průběžné – ústně – výuka, třídní schůzky, konzultace. Písemně – do notýsků, komentáře k písemkám
- Závěrečné – ve formě vysvědčení (náročné, nutná důkladná diagnostika, interpretace), existují na to předepsané formuláře

Vhodná slovesa: umíš, zvládáš, dokážeš, potřebuješ docvičit – nikoliv neumíš, nezvládneš, jsi hloupý, mám tě ráda, ale,....

Slovní hodnocení je vnímáno rodiči jako méně hodnotivé, rodiče chtějí známky, ale jen jedničky + potvrzení, že jejich dítě je nejlepší, nadané...

Rodič vidí známku a dále se neptá, co se dítě naučilo a jaké má problémy

Získat rodiče pro slovní hodnocení není jednoduché!

Nadané děti

Nutný individuální přístup, učitel by se měl seznámit s jejich projevy, vyhodnotit je a děti podporovat v práci – rozvíjí se tak adekvátní sebeobraz dítěte. Podceňování či nedostatek sebevědomí může pramenit z nevyužitého potenciálu v příslušné aktivitě – u nadaných zjištěno nižší sebevědomí, problematické chování, neadekvátně uspořádané sebepojetí – promítá se do interakce s prostředím.

Selhávající žák

Opakované selhání ve škole snižuje sebevědomí, sebevědomí, snižuje či eliminuje aspiraci k výkonu a snahu ve škole pracovat, je pro něj zátěží být v prostředí, kde je neustále špatně hodnoceno a spolužáci ho mohou vnímat jako hloupého.

SEBEHODNOCENÍ, FORMOVÁNÍ ASPIRAČNÍ ÚROVNĚ:

- V dětství je výrazná potřeba statusu „hodného dítěte“, které plní různé požadavky jenom proto, aby bylo dobře hodnoceno osobně významnými autoritami
- V 8-10 letech je „**dobré sebehodnocení**“, kdy se žák porovnává s určitou normou, která je společensky daná, a kterou současně i vnitřně uznává. Fyzická zdatnost dítěte přispívá k vyššímu uznání vrstevníky
- **V době dospívání už má jedinec vlastní názory a postoje, které uplatňuje**

Aspirační úroveň = úroveň nároků kladených na vlastní výkon

- Tzn. stanovování cílů, na které si žák troufá a vytyčuje je, u nichž očekává, že je zvládne
- Pokud svého cíle dosáhne, jedná se o úspěch (pokud nedosáhne – neúspěch)
- Aspirační úroveň může být nízká, vysoká, přiměřená, nepřiměřená
- Na utváření (AÚ) má vliv hodnocení známkováním
- Přiměřené hodnocení žáky motivuje a vede je k dalším a náročným cílům
- Opakovaný úspěch vede ke zvýšení AÚ, neúspěch vede ke snížení AÚ
- Tento nezbytný aspekt (rys) motivace se projevuje snahou dosáhnout určitého výkonu, společenské pozice a souvisí se seberealizací

4. a) Tradiční a alternativní pedagogické směry jako inspirace současné vzdělávací praxe českých základních a středních škol. Reflexe specifických přístupů alternativních škol v aktuálních kurikulárních dokumentech.

TRADIČNÍ A ALTERNATIVNÍ PEDAGOGICKÉ SMĚRY JAKO INSPIRACE SOUČASNÉ VZDĚLÁVACÍ PRAXE ČESKÝCH ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOL:

Pojmy "tradiční" a "moderní" pedagogika jsou značně vyprázdněné a jejich sepětí s konkrétní realitou je velmi volné. Každý si pod nimi může představit prakticky cokoliv.

Moderní pedagogika – názory

- Něco nového, co doposud nebylo, Často odmítané v zájmu tradiční pedagogiky, Odlišné metody, Odmítavé postoje – zažití konzervativních způsobů a návrat k tradiční podobě

Tradiční pedagogika

- Tradice, zvyklosti, Standardní postupy, opakování

➔ oba pojmy neříkají nic o kvalitě výuky, vypovídají o postojích daného učitele ke změnám ve vzdělávání a jeho vnímání školské reality. Stoupenec tradiční výuky může být velmi dobrým učitelem, a zastánce moderní výuky špatným. Oba mohou používat tradiční i moderní metody, podle toho, jak si je soukromě pojmenují... Dokonce ani jeden z nich nemusí učit...

Tradiční vzdělávání	Alternativní = školy hrou
Pevný rozvrh, jednotná organizace dne	Dle zájmu dětí, ony vybírají, jak se to bude učit
Učitel řídí, má plán, určí to	Učitel v roli poradce
Plní se úkoly dle zadání	Žák rozhoduje o pořadí a rozsahu úkolů
Pamětní učení	Objevování svou činností
Selektivní výkonová soustředěnost	Spolupráce ve skupině
Primárně ve třídě	Často i mimo
Malý důraz na tvořivost	Důraz na tvořivost
-	Prvek dobrovolnosti, rovnocenný vztah mezi učitelem a žákem, slavnosti – s rodiči (každý měsíc, setkání s rodiči)

Montessori

- Maria Montessori – italská lékařka
- Věnovala se nejprve postiženým dětem – díky přátelské atmosféře, prostředí a pomůcek dosahovala u svých svěřenců velmi dobrých výsledků
- 1907 Řím – založila pro chudé děti Dům dětství (*Casa dei Bambini*) – kde se metody a pomůcky začali používat u dětí zdravých
- U nás 1. školy 1997
- Smíšené skupiny: 1. – 3. třída, 4. – 6. třída, 7. – 9. třída
- Důraz na samostatnost a zodpovědnost dítěte
- Učitel nabídne rozměr – žáci vyberou metodu (pomůcku, pracovní list,...), a také zda budou za stolem nebo na koberci

Waldorfská

- Rudolf Steiner, 1. škola Německo 1919
- Epochové vyučování – ČJ, MAT, BIO ve 2hodinových blocích, např. 3 – 4 týdny se věnují ČJ – pak 3 týdny MAT,.....aby se do toho děti mohli zabořit
- Blok má 3 části: RYTMIČKOU (ranní básnička), HLAVNÍ (výuka frontálně), VYPRÁVOVACÍ (čtení příběhů)
- 2 hod výuka tém.celky – hl.předmětů ČJ, MAT, BIO
- Ostatní předměty AJ, VÝCHOVY jsou ve 45 minutových blocích
- Nepoužívání učebnic!!! Jen do sešitu zapisují klíčové informace.

- Brzká výuka cizích jazyků

Jenský plán

- Peter Petersen
- Práce dle týdenního plánu!!!! (nikoliv rozvrhu)
- Postup žáků založen na sebehodnocení a hodnocení spolužáky
- 4 části situací:
 - o Rozhovory – týd.plán ráno v pondělí a reflexe v pátek
 - o Hry
 - o Práce
 - o Slavnosti – narozenin,..... prezentují umění VV, Hv,...

Daltonský plán

- Helen Parkhurstová
- Heslo: „ Čím více učí učitel, tím méně se učí žáci“
- Inspirovala se Marií, byla její žákyní
- Volnost + samostatnost + spolupráce
- Blok 2h/tt zaměřen na procvičování a opak.látky – děti si vyberou, co jim nejde

Domácí „homeschooling“

Zdravá škola

Začít spolu – centra aktivity (= stanoviště) např. centrum MAT, centrum čtení, centrum věd a objevů

- Jsou stolky, police s různými materiály
- Učivo je stanoveno na týden – úkoly v centru může plnit dle sebe, co se poradí týče, ale musí splnit za týden.

RVP – alternativní musí také dodržovat RVP, i homeschooling – každé pololetí skládat zkoušky ve škole!!!!

4. b) Úloha emocí a motivace v procesech učení, jejich vliv na učební výkon. Úzkost, strach, tréma ve škole. Příčiny stresu ve škole u učitele a žáků.

ÚLOHA EMOCÍ A MOTIVACE V PROCESECH UČENÍ, JEJICH VLIV NA UČEBNÍ VÝKON:

EMOCE:

= proces prožívání, hnutí mysli

= subjektivní prožitky jedinců, které se vztahují jak k samotným jedincům, tak k jiným lidem/situacím/objektům

- emoce souvisí s city (= trvalý emoční vztah), afekty (prudká reakce – výbuch hněvu), nálady (delší doba – smutná nálada), vášně (dlouhotrvající k určité činnosti – čtenářská vášně)
- dochází k subjektivnímu prožitku, často je obtížně sdělitelný, zejména u dětí, které nedokážou emoce popsat
- z vnějšku mohou být pozorovatelné na základě chování
- pozitivní emoce – radost, spokojenost, euforie,... - podněcují myšlení, udržují tvořivost,....
- Negativní emoce – hněv, smutek, stres, deprese, úzkost,... - narušují pozornost, paměť, myšlení,....
- Pozitivní emoce rozšiřují naše produktivní schopnosti. Tedy, když máme dobrou náladu, jsme výkonnější, tvořivější,....
- Nicméně i ty pozitivní emoce mohou rozhodit výuku, a to když p.učitelka řekne, že vyučování bude kratší a půjdou do kina, a pak zmíní, že si nejdříve (20 minut) probereme něco, než se ozve školní rozhlas. Radost byla veliká, děti se nekoncentrovaly na výuku, bavily se o filmu, dotazovali se, proč už tam nejdou,.....

Dále mohou emoce ovlivňovat tyto faktory:

- Fyzikální (sezónní zimní deprese, teplota prostředí)
- Psychologické (traumatiz.zážitky)
- Chemické (drogy, alkohol)
- Metabolické (onemocnění – fenylketonurie,...)
- Zralost nervového systému + predispozice a temperament, výchovný rodinný styl
- Emocionální atmosféra ve školním prostředí má vliv na výkony a spokojenost žáků
- Učitel by měl vést hodiny v podobě aktivizace žáků, hodiny by neměly být jednotvárné, nudné, založené na drillu – tudíž i ty emoce budou jiné
- Emoce mladších žáků:
 - o Dokážou emoce ovládat, ale i zastírat
 - o Typická je radostná a optimistická nálada
 - o Mohou se objevit negativní emoce – posměšky dětí, odmítání kolektivem – pokud negativní emoce přetrvávají dlouho – psychosomatické potíže (bolesti hlavy, břicha, poruchy spánku,...)

- Vyšší míra rozkolísanosti a zranitelnosti, potřeba pomoci učitelů
- Emoce u starších žáků:
 - Období nejistot a hledání, nedůtklivost, přecitlivělost, zvýšená dráždivost, labilita

Regulace emocí při učení:

Škola učí nejen znalosti a vědomosti, ale měla by učit i na emocionální rovině. Kratwohl. stanovuje cíle, které by se vzděláváním měli dosáhnout, v afektivní rovině. Zjednodušeně jde o kategorie, kterých když žák dosáhne, víme, že učení proběhlo úspěšně.

Jde o tyto kategorie:

- **Přijímání** – ochota věnovat pozornost, žák naslouchá ostatním, ptá se, zajímá se
- **Reagování** – aktivní účast žáka, žák odpovídá, poslouchá
- **Oceňování** – přisuzování hodnoty, zahrnuje postoje, hodnoty, žák se angažuje, diskutuje
- **Uspořádávání** – schopnost porovnávat odlišné hodnoty a upravovat je
- **Sebevyjádření** – sebeuvědomění, schopnost vytvářet si svůj postoj k životu.

Pojem, který zahrnuje některé výše uvedené cíle a rozpracovává nové, **sociálně-emoční kompetence**, zahrnuje jak emoční, tak sociální rozměr našich životů. Sociálně-emoční kompetence můžeme rozdělit na 2 části – **kompetence zaměřené na sebe sama** – sebeuvědomění, seberegulace a **kompetence zaměřené na ostatní** – sociální cítění, vztahové dovednosti, zodpovědné jednání.

Výzkumy dokládají, že sociálně-emoční kompetence mohou zlepšit úspěšnost dítěte v jeho životě a zlepšit jeho **well-being**. Cvičením sociálně-emočních kompetencí získají žáci dovednosti, které jim pomohou lépe zvládat obtížné životní situace. Žáci se naučí rozpoznat své emoce a pracovat s nimi.

MOTIVACE:

= **pohnutka**, z lat.slova „movere“, což znamená **hýbat se, pohybovat**

= pohnutka k chování a jednání

= proces zahájení nějaké činnosti, která nás vede k dosažení cíle

= dosáhnout něčeho pozitivního nebo změnit existující neuspokojivou situaci

Zdroje motivace:

- Vnější podněty – pobídky (zvýšené kapesné, koupě mobilu,...)
- Vnitřní mentální podněty (radost z činnosti)

Motivační faktory:

1. úspěch = odměna, zpětná vazba o schopnostech, dovednostech

- vyvolává příjemné pocity + emoce, posiluje sebevědomí a jeho jistoty pro daný předmět

2. neúspěch = ovlivňuje sebehodnocení a sebeobranu žáka

- opakovaný neúspěch = stav naučené bezmocnosti (učitel by se měl snažit žáka zapojit, najít něco, v čem bude úspěšný)
- nebezpečné je, pokud naučená bezmocnost pramení z atribuce vnitřních příčin (nemam na to, jsem hloupý) – ovlivňuje život i do budoucna

K těmto faktorům náleží také odměny a tresty.

3. odměny = emoční zážitky, hodnocení za výkony

- hmotné (známky, body, žetony,...)
- sociální (pozornost, úsměv,...)
- činnost či aktivita (krmení domácích zvířat chovaných ve škole)

4. tresty = v důsledku nežádoucího chování/jednání, nejlépe v kombinaci s odměnou = nejúčinnější!

- žák musí vědět, za co je trestán
- např. poškodí nábytek – tak ho zaplatí nebo se bude podílet na opravě
- fyzické tresty – ponižují, vedou ke strachu, k agresii
- psychické tresty – mohou přejít do psychického týrání a mít vliv na osobnost dítěte

Co tedy ovlivňuje motivaci k učení?

- Novost situace, předmětu, činnosti (mikroskopování), úspěch v činnosti
- učitel by měl být kreativní, měl by dát prostor každému žákovi, aby zažil úspěch, měl by chválit a podporovat v činnosti, využívat optimální soutěživost, dávat prostor vlastním nápadům

Freud → motivace = psychická síla, která ovlivňuje lidské jednání a je neuvědomělá.

Murray → potřeba, která může být aktivována vnějšími i vnitřními podněty – potřeba vede k aktivitě – ta vede k uspokojení.

Potřeby vyvolávají spouštěče = tlaky (alfa – vyvolaný okolností, beta – vyvolaný subjektivním vnímáním okolností)

Maslow → člověk je potřebujícím organismem – potřeba je krátká, vyvolává v nás motivaci k jejímu naplnění – uspokojená potřeba nemotivuje, objeví se zase nové – neustále probíhající cyklus

ÚZKOST, STRACH, TRÉMA VE ŠKOLE:

Úzkost

- nepříjemný emoční stav doprovázený napětím bez viditelného předmětu
- nejasný původ strachu a černých myšlenek, katastrofické scénáře
- bušení srdce, dušnost, svíravost na hrudi

Strach

- strach z něčeho konkrétního!!! Např. strach z konkrétních učitelů, spolužáků, z písemky,...
- projevuje se útekem či útokem

Tréma

- strach z neúspěchu před třídou při vystupování, při pohovoru
- strach z ponížení, ztrapnění
- Redukce trémy:
 - o Ze strany žáků – kvalitní příprava na Zk, relax.technika, zpravidelnit dech, životospráva
 - o Ze strany učitele – podpora na úvod, humor, detailní info

Faktory, které komplikují zvládání zátěže – vrozené nebo získané, afektivní nebo kognitivní... → obecně lze tyto faktory označit za rizikové

- faktory jedince – temperamentové vlastnosti, vývojové opoždění, postižení, poruchy učení, chování, pozornosti + psychosomatické stavy (nevyspání, vyčerpání, strach, úzkost, časový stres, deprese, naučená bezmocnost)

- sociální faktory – nepříznivé rodinné vlivy (rozvod rodičů, neshody mezi rodiči...), nepříznivé vlivy vrstevníků nebo školy (nevhodné způsoby hodnocení, negativní postoj učitele, negativní klima třídy nebo celé školy, špatné známky, špatné vztahy se spolužáky...

Faktory usnadňující zvládání zátěže – lze je rozdělit do 2 skupin:

- vnitřní faktory – temperamentové charakteristiky, vysoká sebedůvěra, odolnost žáka (= schopnost jedince adaptovat se na zátěžovou situaci), nezdolnost, optimismus, naděje, osobní zdatnost (jedincovo posouzení vlastních schopností něco vykonat, něčeho dosáhnout)

- vnější faktory – sociální podpora, zvládací pomoc (= jednání osoby, která je pro žáka nějakým způsobem významná a pomáhá mu zátěžovou situaci zvládnout)

PŘÍČINY STRESU VE ŠKOLE U UČITELE A ŽÁKŮ:

Stres = důsledek působící zátěže – distres = negativní stres – negativní prožitky X eustres = pozitivní stres – navozuje příjemné prožitky

Příčiny stresu učitelů:

- **pracovní činnost** – časový nátlak, nároky, práce doma, učení předmětu jiného než je vystudovaná aprobace, nepodpora vedení (nezajistí materiály, neposkytnou pomoc), mnoho administrativy, nízké společenské hodnocení – schází učitelská prestiž, nedostatek pomůcek (vedení nechce koupit), neuspokojená potřeba seberealizace (nenechají zkoušet nové věci, učit jiným způsobem atd.)
- **žáci** – potíže se žáky, nekázeň, nezajímají se o učivo, neposlušnost, je jich moc = problém početných tříd, rozdílné znalosti, neochota spolupráce, špatné postoje k práci, nenosí pomůcky, vyrušují
- **rodiče** – útočí na učitele, nespolupracují, navádí děti, nekomunikují
- **vedení a kolegové** – nepodnětné prostředí, špatné vztahy, problémy s komunikací, nepodpora v činnosti, ztráta motivace vlivem nevhodného chování kolegů

Příčiny stresu žáků:

- **výkon** – písemky, testy, zkoušení
- **stresory související s žáky a rodiči**
- **nezájem rodičů**
- **kázeňské problémy**
- **sociální vztahy ve třídě** – ve vrstevnické skupině, třídní kolektiv
- **specifické poruchy učení, chování, vývojové nerovnoměrnosti** – tyto děti náchylnější a více citlivé na zátěž
- **věk – období puberty** – fyziologické změny, emoční labilita, změny organismu, tělesné proměny, dospívání, formování vlastních názorů
- **rodinná situace** – finance, bydlení, styl výchovy, tlak na dobré výsledky a výkon, špatný vztah s rodiči, časté konflikty, tělesné týrání či pohlavní zneužívání

- **učivo** – náročnost, neschopnost osvojení si většího množství poznatků, časová tíseň, odpojování učiva od praktického života, encyklopedické poznámky, nevhodné metody učitele
- **osobnost učitele**: neklid, podrážděnost, vznětlivost, negativní temperamentové vlastnosti, osobní problémy učitele, učitel postrádající empatii, škodolibý, bezohledný, nerespektuje věk žáků a jejich znalosti

Dle Křivohlavého (2001) se stres u učitelů projevuje ve 3 oblastech:

- **FYZIOLOGICKÁ OBLAST** – nemoc, problémy s pohybovým aparátem,
- **EMOCIONÁLNÍ OBLAST** – psychická zátěž, nepochopení od vedení, bez podpory od kolegů, problémy s rodiči a žáky
- **BEHAVIORÁLNÍ OBLAST** – nerozhodnost, zhoršená kvalita práce, ztráta motivace,

5. a) Profesní kompetence učitele. Autodiagnostika a sebereflexe v práci učitele. Problémy začínajících učitelů v kontextu aktuálních výzkumů a aktuálních trendů české vzdělávací politiky. Další vzdělávání pedagogických pracovníků.

PROFESNÍ KOMPETENCE UČITELE (PKU):

- je komplexní soubor znalostí, dovedností, postojů a zkušeností, které jsou nezbytné pro učitelskou práci (jde o požadavky na to, co má učitel znát, co má umět a jaký má být)
- profesní kompetence se skládá z dílčích neboli speciálních kompetencí:

Kompetence:

Dle angl.odborníka Ch.Kyriacou, 7 klíčových dovedností, které představují obsah (PKU)

1. PLÁNOVÁNÍ A PŘÍPRAVA (cíle + volba nejlepš.prostředků)
2. REALIZACE VYUČ.JEDNOTKY (umět zapojit žáky)
3. ŘÍZENÍ VYUČ. JEDNOTKY (umět udržet pozornost, zájem a aktivitu)
4. KLIMA TŘÍDY (umět udržet pozitivní postoje žáků k výuce)
5. KÁŽEŇ (pořádek + řešení nežádoucího chování)
6. HODNOCENÍ PROSPĚCHU ŽÁKŮ
7. SEBEREFLEXE (dovednosti potřebné pro hodnocení vlastní ped.práce s cílem zlepšení)

Dle Spilkové – Maňák, Švec, Janík (2008)

- **odborně předmětové** (učitel musí ovládat vědecké základy předmětů)
- **psychodidaktické** (práce s učivem, vytváření příznivých podmínek pro učení, dobré pracovní klima, řízení procesu učení)
- **komunikativní** (vytváření vztahů mezi U a žáky, k sociálním partnerům školy, klimatu spolupráce)
- **organizační a řídicí** (plánování a projektování činnosti, navozování a udržování řádu a systému)
- **diagnostická** (způsob nahlížení, jak žák myslí, cítí, jedná a proč a jak mu pomoci)
- **poradenská a konzultativní** (umět poradit při řešení problémů, uplatňuje se i ve vztahu k rodičům)
- **reflexe své vlastní činnosti** (jak analyzovat vlastní práci a jak by šlo něco udělat jinak nebo lépe)

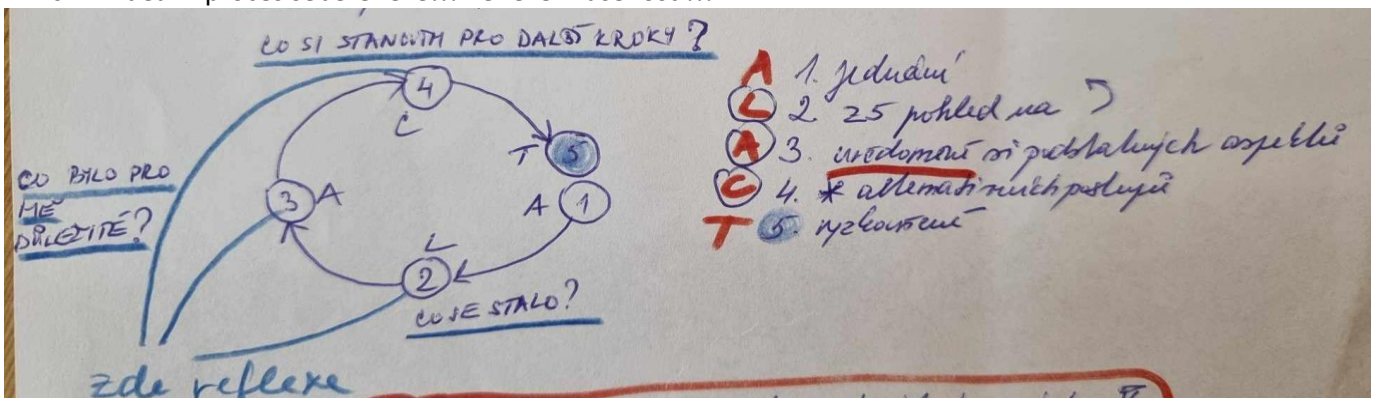
AUTODIAGNOSTIKA = sebezpoznaní

= způsob poznávání a hodnocení vlastní pedagogické činnosti a jejich výsledků (Hrabal, 88)

= je 1. krokem v procesu sebereflexe

SEBEREFLEXE V PRÁCI UČITELE = zamýšlení se nad sebou samým – osobností, činy, postoji, chováním. Vnitřní dialog!

- nástroj k rozvíjení a kompetence učitele
- profesionální sebereflexe učitele, je nutnou podmínkou jeho odborného růstu!
- Učitel si klade otázky, ptá se na příčiny, důvody, přemýšlí nad možnými variantami a změnami. Neznamená to pouhé odhalování chyb, ale hlavně jejich nápravu, ale patří sem také i ocenění toho, co se ve výuce podařilo nebo bylo efektivní
- Model ALACT – Fred KORTHAGEN, 2011.
 - = ideální proces sebereflexe!!! Reflexe zkušeností!!!

- 1. Jednání, 2. Zpětný pohled na jednání, 3. Uvědomění si podst.aspektů, 4. Vznik alternativních postupů, 5. Vyzkoušení

Metody a techniky sebereflexe:

= když bude učitel reflektovat = zkvalitní se výuka!!!!!!

1. sebereflekující otázky – Je moje příprava na výuku dostatečně důkladná?
2. videozáznam (analýza) – vlastní postupy, atmosféra, reakce a komunikace žáků
3. cizí videozáznam (komparace)
4. rozhovor s žáky – nejméně používaná
5. vzájemná hospitace
6. dotazníky – spíše na VŠ
7. pedagogický deník – píše se zde zkušenosti a poznatky

PROBLÉMY ZAČÍNÁJÍCÍCH UČITELŮ:

- Objektivně českému školství hrozí nedostatek učitelů
- V některých aprobacích panuje tento trend již delší dobu (Ch)
- Dle výzkumu MUNI (2019) nejvíce chybí učitelé ICT a AJ
- Stoupá průměrný věk
- Né všichni absolventi nastupují do škol
- Ztráta počátečního nadšení a motivace
- Dle výzkumu MUNI Ped (2014 – 2017) podpořený Grantovou agenturou ČR (GAČR), ČR se řadí k zemím kde je „drop-out“ učitelů značným problémem (= odchod z profese/přechod na jinou)
 - o Odchod zvažovalo 30 % na ZŠ, jejich praxe nepřevyšovala 40m
 - o Přechod na jinou 20 %
 - o Ze školství se chystalo odejít 10 %
- Pracovní zatížení a náročnost profese – často učitelé učí mimo svůj obor, tudíž je příprava velmi náročná ☹
- Náročnost na psychiku – silné stresory, komunikace s žáky a rodiči, nepodpora vedení
- Časová zátěž – nouzový stav Covid-10, náročnost vedení online, zadávání výuky, opravování, nadměrná korespondence
- Zbytečná nadměrná kreativita, iniciativa – nikoho nezajímalo
- Syndrom vyhoření – burn-out
- Chybí motivace od vedení – začínající učitel necítí podporu v aktivitě, nevidí zš vazbu
- = klíčem k podpoře nulového drop-outu je podpora začínajících učitelů, spolupráce s vedením, kolegiální prostředí, podpora proaktivity a kreativity, další vzdělávání. To povede k udržení kvalitních učitelů ve školách!
-

DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ:

DVPP = další vzdělávání ped.pracovníků (563/2004 Sb.)

- Jsou povinni se dále vzdělávat, tím si obnovovat, udržovat nebo doplňovat kvalifikaci, také si ji mohou rozšiřovat, získávat novou
- DVPP organizuje ředitel
- Probíhá na VŠ, mimo (centra). Např. 1 webinář za půl roku, zaplatí škola
- V ČR garantuje NÁRODNÍ INSTITUT PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ (NIDV) = organizace MŠMT s celostátní garancí dalšího vzdělávání

5. b) Nároky výkonu profese učitele na psychické funkce a vlastnosti učitele. Nevhodné vlastnosti učitele, psychopatologické kategorie rizikové pro realizaci profese učitele.

NÁROKY VÝKONU PROFESE UČITELE NA PSYCHICKÉ FUNKCE A VLASTNOSTI UČITELE:

Př. Dana Linhartová ve své Psychologii pro učitele (2006) rozlišuje tyto žádoucí psychologické zvláštnosti (vlastnosti) učitele:

1. Psychologické zvláštnosti projevované VE VZTAHU K JINÝM LIDEM:

- **Sociální zaměřenost** (citlivý přístup k jinému člověku, snaha stýkat se s lidmi, ochota pomáhat)
- **Tvořivý přístup k sociálním vztahům** (tím se myslí úsilí informovat jiného, budit a uspokojovat touhu po poznání, sebevýchově, sebezdokonalování, učitel má zvýšený zájem o všestranný rozvoj jiných),
- **Trpělivost v sociálních vztazích** (všechno má svůj čas),
- **Láska k dětem a mládeži** (je zřejmé, že učitel, který nemá rád děti, nikdy nebude dobrým učitelem).

2. Psychologické zvláštnosti projevované VE VZTAHU K SOBĚ SAMÉMU:

- **Soustavná sebekontrola** (tj. schopnost objektivní sebereflexe),
- **Zvýšené úsilí o sebevzdělávání,**
- **Zvýšené úsilí o sebevýchovu,**
- **Morální bezúhonnost.**

3. Psychologické zvláštnosti V MYŠLENÍ A VYJADŘOVÁNÍ:

- Zvýšený stupeň inteligence,
- Schopnost přizpůsobovat své myšlení k myšlení žáka,
- Dobré vyjadřovací schopnosti (aby byla výuka efektivní a splnila své cíle, musí učitel umět dané učivo jasně a srozumitelně vysvětlit způsobem, který je pro žáky přijatelný a pochopitelný = didaktická transformace ☺).

4. Psychologické zvláštnosti V POVAHOVÝCH RYSECH:

- **Duševní svěžest** (duševní zdraví a svěžest jsou velmi žádoucím rysem u pedagoga, protože přítomnost stresu, nebo syndromu vyhoření se může velmi negativně promítnout do probíhající interakce mezi ním a žáky),
- **Ochota přijímat nové podněty,**
- **Cit pro spravedlnost** (především děti v období dospívání citlivě reagují na nespravedlivé chování a spravedlivé naopak dokážou ocenit),
- **Životní optimismus**
- **Smysl pro humor** (i tohoto povahového rysu si žáci velmi všímají).

Požadavky na osobní vlastnosti učitele – D. Holoušová (H. Grecmanová a kol., 2002):

- **Vlastnosti charakteru a vůle** (např. spravedlnost, čestnost, vytrvalost, rozhodnost, objektivita),
- **Pracovní vlastnosti** (např. vztah k práci a dětem, svědomitost, pečlivost, zodpovědnost, nadšení)
- **Intelektuální vlastnosti** (např. logičnost, konkrétnost, názornost),
- **Citově temperamentní vlastnosti** (např. sebekontrola, optimismus, vyrovnanost nálad),
- **Společensko-charakterové vlastnosti** (např. laskavost, vlídnost, slušnost, ohleduplnost).
- V. Pařízek uvádí jako významnou vlastnost učitele *sociální zralost a schopnost mezilidských vztahů*

ZDROJE PSYCHICKÉ ZÁTĚŽE (PhDr. David Michalík, Ph.D. – VÝZKUMNÝ ÚSTAV BEZPEČNOSTI PRÁCE V PRAZE)

- **ORGANIZAČNÍ ASPEKTY** – časová náročnost, suplování za kolegy, tlak na přítomnost v práci
- **OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY** – tlak na výkon, stres, jednání s lidmi
- **VZTAHOVÁ ROVINA** – učitel, žák, rodič
- **VZTAHOVÁ ROVINA** – učitel, ředitel, kolegové
- **VZTAHOVÁ ROVINA** – učitel a jeho soukromí a volný čas

DŮSLEDKY:

- **PSYCHICKÁ STRÁNKÁ** – vyšší dráždivost, nesoustředěnost, deprese, vznik burn-out syndromu
- **ZDRAVOTNÍ STRÁNKÁ** – kardiovaskulární systém, trávicí systém

PREVENCE

- Systémové a koncepční změny k odpovídajícímu navýšení prestiže a ocenění profese učitele
- Lepší organizace práce a řízení ve školských zařízeních – práce s lidskými zdroji, přístup nadřízených
- Odpovídající přístup učitelů, žáků, rodičů

NEVHODNÉ VLASTNOSTI UČITELE, PSYCHOPATOLOGICKÉ KATEGORIE RIZIKOVÉ PRO REALIZACI PROFESY UČITELE:

- Autoritářský, nesnášenlivý, emoční nestabilita, nepřátelský, lhostejný, nespravedlivý, nedůsledný, sprostý, neohleduplný, nechápavý, neempatický, netrpělivý, bez úcty

Vaňkova typologie na Pedagogicky kladné a negativní povahy -> Pedagogicky negativní povahy = individualisté a vznětliví učitelé

a) **Individualisti a egoisté** – sklon k autoritářství, nesnášenliví, v nárocích na žáky jsou bezohlední

b) **Příliš vznětliví učitelé** – v důsledku svého temperamentu reagují neuváženě, nedokážou se ovládnout, jejich jednáním trpí jejich autorita, vyčerpávají se, práce není harmonická, ve škole jsou nešťastní

- **Pasivní** – nepřizpůsobiví, neiniciativní, nerozhodní lidé, kázeň udržují těžko s velkým úsilím, neoblíbení u žáků, ve škole nejsou šťastní
- **Studené až suché povahy** – nedokážou projevovat svůj cit k člověku, ulpívají na podrobnostech, stávají se odměřenými, uzavření, neoblíbení, ve škole nebývají šťastní
- **Pohodlnícké povahy** – takoví lidé, u nichž není poměr k učitelské práci veden vnitřním zájmem, potřebou a radostí z práce s mládeží, projevují malou odpovědnost za svoji práci, práci se vyhýbají a nezískávají zájem o svůj předmět

Základní podmínkou toho, aby učitel mohl plnit všechny funkce s rolí učitele spojenou, je přiměřená adaptivnost učitele v profesní roli. Její vnitřní dimenze je v psychologii nazývána

ADJUSTOVANOST (vpravenost). Existují ovšem překážky, které následně vedou k **MALADJUSTACI**:

- Výrazné projevy psych. nevyrovnanosti: sklony k afektivním výbuchům, agresi, represi vůči druhým
- Kognitivní neschopnost a s ní související neúspěch v jednání a činnosti
- Snížené společenské uznání, nedostatečná akceptace
- Abnormality v somatické oblasti (obezita, kosmetické vady...)

Štefanovič a V. Smékal uvádějí také jiný zdroj chyb a omylů v práci učitele, které jsou v rozporu s koncepcí jeho role. Plynou zpravidla z těchto příčin:

- **Celkové HODNOTÍCÍ TENDENCE** (*mírnost – tvrdost – průměrnost*)
- **SOUKROMÉ TEORIE OSOBNOSTI žáka** – rozšiřování platnosti poznané vlastnosti na druhé vlastnosti ke škodě žáka („*když lže, tak určitě i krade*“)
- **HALÓ EFEKT** – posuzování na základě prvotního celkového dojmu, které vede k nadhodnocení nebo podhodnocení žáka
- **POPULARITY** (nepopularity) žáka, ovlivněné posudky jiných učitelů, pověstí žáka či naopak jeho popularitou
- **PROJEKCE** – přepisování hlavně negativních vlastností event. viny
- **STEREOTYPŮ** – tendence přepisovat jedinci rysy nebo vlastnosti obecnější, skupinové („*je to Pražák, určitě je vyčůraný*“)

Zdroje maladjustovaného chování pedagogů bývají:

- **NEUROPSYCHICKÁ INSTABILITA** (zvýšená intrapsychická tenze, neurotická tendence provázená náladovostí, nevládností, neurovegetativními potížemi, úzkostí, unavitelností CNS)
- **ZTÍŽENÉ SNÁŠENÍ FRUSTRACÍ A STRESŮ** spojených s výchovně-vzdělávacím procesem, a které se projevují agresivitou nebo redukcí angažovanosti a nevysvětlitelným odchodem
- **Postižení IDEOLOGICKOU MALFORMACÍ**
- **BURN-OUT SYNDROM** – znamená maximální maladjustaci s potřebou odejít ze školy
- **OBSOLESCENCE** – proces duševního zpuštění, ztráta vážnosti a hodnoty (proces zpomalování, ubývání, a nakonec ztráta dříve nabytých schopností, dovedností a návyků včetně profesionálních)

Zvláště nevhodné vlastnosti pro učitele jsou např. pýcha, povýšenost, lhostejnost, pokrytectví, mrzutost, pesimismus, záludnost, lživost, lakomost.

Na maladjustace učitele lze použít o obecnější výčet zdrojů maladjustace, kterou sestavil Lazarus:

1. Psychická nevyrovnanost
2. Kognitivní insuficience (selhávání)
3. Zhoršená sociální akceptace ze strany druhých, způsobující neuspokojení potřeby po uznání
4. Tělesné vady a abnormality

V zákonu (o ped.pracovnících 563/2004 Sb.) je uvedeno pouze to, že by měl být učitel zdravotně způsobilý, blíže nespecifikováno.

Psychopatologie = příčiny a projevy duševních poruch a nemocí

- Poruchy vnímání – halucinace
- Poruchy myšlení – obsedantně-kompulzivní = nutkavé myšlenky (obsese)
- Poruchy paměti – amnézie = ztráta paměti
- Poruchy řeči – koktavost, ráčkování
- Poruchy emocí – fobie (učitel PŘ – hadi), rozvod, smrt (emoce), explozivní nálada (výbušnost)
- Poruchy pozornosti – ztráta pozornost
- Poruchy jednání – obsedantně-kompulzivní = nutkavé jednání (kompulze)
- Poruchy vůle – abulie (ztráta cokoliv chtít, usilovat)

Dle MKN-10 2023

10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí

F00 – F09 = organické duševní poruchy

F10 – F19 = Poruchy duševní + poruchy chování způsobené psychoaktivními látkami – odvykací stav, syndrom závislosti

F20 – F29 = schizofrenie, poruchy s bludy

F30 – F39 = afektivní (nálady) – bipolární

F40 – F49 = neurotické, stresové a somatoformní poruchy (fobie, obsedantně kompulzivní, posttraumatická stresová porucha,...)

F50 – F59 = syndromy poruch chování, spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktory

F60 – F69 = poruchy osobnosti a chování u dospělých (paranoidní, schizoidní, emočně nestabilní,...)

F70 – F79 = mentální retardace

F80 – F89 = poruchy psychického vývoje – řeč, motorika

F90 – F98 = poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a v dospívání

Syndrom vyhoření (Burnout syndrom):

- **Učitelství = stresové povolání**
- **stav fyzického, citového (emocionálního) a duševního (mentálního) vyčerpání způsobeného dlouhodobým pobýváním v situacích, které jsou emocionálně mimořádně náročné.**
- **Příčiny:** špatné podmínky, neúspěchy v práci, povinnosti, ztráta ideálů ☹stres! Přemíra administrativní činnosti, jednání s rodiči, agresivní chování žáků vůči učiteli, nesoulad s požadavky osnov a časem pro jejich splnění, snížení učitelské prestiže
- Vyhasnutí, počáteční nadšení, zapálení
 - o Psychické příznaky – ztráta nadšení, nechuť, úzkostné stavy
 - o Vztahy s lidmi - omezení, konflikty, lhostejnost
 - o Tělesné příznaky - poruchy spánku, nemoci, vyčerpanost, srdce, tlak,....
- **Syndrom vyhoření nelze srovnávat s obvyčejnou únavou nebo stresem, vždy hraje hlavní roli ztráta smyslu, naplnění vlastní práce.** Jedná se o jev dlouhodobější, který může odeznít v případě, že se zlepší situace, kvůli které vznikl. S návratem problémů se obvykle vrací i tento syndrom. Z. Kalhous a O. Obst (2005) uvádějí, že možnou cestou k oddálení „vyhoření“ je další vzdělávání učitelů, které jim může poskytnout nové podněty pro práci s žáky, nové způsoby řešení některých problémů a může učitelům pomoci ve znovunalezení smyslu jejich práce.
- **5 fází:**
 - o Nadšení – velká očekávání
 - o Stagnace – první překážky
 - o Frustrace – emocionální a fyzické obtíže (zklamání, znemožnění uskutečnění něčeho)
 - o Apatie – profese jako zdroj obživy, dělá to, co musí
 - o Vyhoření – vyčerpání
- **Prevence:** dodržovat zdravý životní styl, vyhýbat se dlouhodobému stresu, zájmy, rodina, přátelé, mluvit to problémech, říkat NE, mít realistické cíle a očekávání, relaxovat, mít radost z maličkostí

Šikana na pracovišti

- **příkoří jednoho nebo více lidí proti určitému člověku. Od mobbingu ji odlišuje její spíše fyzická povaha.** Objeví-li se na pracovišti, dochází k vytvoření nepříjemné situace nejen pro postiženého, ale také pro okolí. Projevuje se v pracovních vztazích, ve výkonnosti pracovníka a výsledcích firmy.

Mobbing

- negativní jednání jedince či skupiny osob vůči člověku – ponižování a stresování zaměstnance ze strany kolegů – cílem bývá dosažení odchodu zaměstnance
- psychické, dlouhodobé, hůře prokazatelné
- obtěžování, pomlouvání, vylučování z kolektivu, záměrná manipulace s informacemi které zaměstnanec potřebuje k práci s cílem dotyčného uškodit
- děje se skrytě v rámci neverbální komunikace – dochází ke zpochybnění osobní zdatnosti zaměstnance – obtížná obrana, jelikož agrese je nepřímá
- výzkum GFK 2001 – v ČR zažilo šikanu v práci 16 % (některé země 20 % sebevražd spojených s mobbingem)

Bossing

- vážnější forma mobbingu – druh psychického teroru nadřízeného pracovníka na podřízeném
- chce si vynutit poslušnost, přizpůsobení, nesplnitelné úkoly, sexuální návrhy, vydírání
- opak STAFFING

Zdravotní závažnost zátěžových faktorů práce

- vede k závažným nespecifickým zdravotním následkům – ischemické choroby srdeční, vředové choroby
- činitele působící se stresem – rizikové chování – kouření, alkohol, pasivita pohybu, strava
- osobní vlastnosti ovlivňující – stresování se, potlačování citů
- ochranné faktory: vzdělání, sociální opora, osobní vlastnosti – optimismus, nezdolnost
- Situace představující denní drobné události, vyvolávající mrzutost či drobné starosti vedou k oslabení imunitního systému a manifestaci infekčních chorob!!!

6. a) Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami v pojetí RVP. Systémy podpůrných opatření žáků. Didaktické zásady v práci učitele. Práce učitele s heterogenní skupinou.

ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI V POJETÍ RVP:

= žák, který k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění a užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření (PO)

- Tito žáci mají právo na bezplatné poskytování PO dle školského zákona 451/2004 Sb.

- PO realizuje škola a školské zařízení a člení se do 5 stupňů
- PO I. stupně uplatňuje škola/školské zařízení i bez doporučení školského poradenského zařízení (ŠPZ) na základě plánů pedagogické podpory (PLPP)
- PO II. až V. stupně lze uplatnit pouze s doporučením ŠPZ!
- Začlenění PO do jednotlivých stupňů stanoví Příloha č. 1 vyhlášky č.27/2016 Sb.
- Účelem podpory vzdělávání těchto žáků je plné zapojení a maximální využití vzdělávacího potenciálu každého žáka s ohledem na jeho individuální možnosti a schopnosti
- Pedagog tomu přizpůsobuje své vzdělávací strategie na základě stanovených podpůrných opatření
- ŠVP představuje podklad pro zpracování PLPP (plán pedagogické podpory) pro I. stupeň a IVP (individuální vzdělávací plán) pro II. až V. stupeň
- PLPP a IVP zpracovává škola
- Na úrovni IVP je možné na doporučení ŠPZ v rámci PO upravit očekávané výstupy stanovené ŠVP, případně upravit obsah – soulad mezi vzděl. požadavky a možnostmi žáka. U žáků od III. stupně podpory (žáci s lehkým ment. postižením) umožňuje upravovat oček. výstupy, případně i výběr z učiva. Nicméně upravené oček. výstupy podle RVP ZV musí být na vyšší úrovni než jsou očekávané výstupy v RVP ZŠ.
- Při vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením je třeba zohledňovat jejich specifika: problémy v učení – čtení, psaní, počítání; nepřesné vnímání času atd.
- Doučování ve škole, podpora přípravy na školu v rodině, podpora asistenta pedagoga, posilování kognitivních schopností v podobě tréninkových postupů,...
- Na doporučení ŠPZ může být do IVP spočítávající v úpravě vzdělávacích obsahů zařazována speciálně pedagogická či pedagogická intervence – počet vyučovacích hodin předmětů speciál. pedag. péče je závislý na stupni podpory. Časová dotace je poskytována z disponibil. časové dotace.

Charakteristika

1. STUPNĚ PODPORY: Problémy žáka v 1. stupni podpory mohou navazovat např. na:

- Situace, které zvyšují riziko školní neúspěšnosti (krátkodobá nemoc, stěhování, rozvod či úmrtí v rodině, negativní vztahy v kolektivu, změny učitele atd).
- Dlouhodobější problémy vyplývající z nemožnosti či neschopnosti rodiny zabezpečit adekvátní domácí přípravu, drobné poruchy pozornosti, nezávažné nespecifické poruchy chování atd.
- Lehké narušení komunikačních schopností ovlivňující úroveň čtení a psaní.

2. STUPEŇ PODPORY: Selhávání žáka z důvodu • oslabení kognitivního výkonu (žáci s „hraniční“ inteligencí) • oslabení sluchových a zrakových funkcí • onemocnění (včetně psychického), které nemá závažnější dopady do vzdělávání • nedostatečné znalosti vyučovacího jazyka • oslabení dorozumívacích dovedností

3. STUPEŇ PODPORY: Selhávání žáka z důvodu • lehkého mentálního postižení • zrakového či sluchového postižení (slabozrakost, nedoslýchavost), NKS • tělesného postižení či onemocnění (včetně psychického) se závažnějšími dopady do vzdělávání • neznalosti vyučovacího jazyka • syndromu CAN (týrané, zanedbávané a zneužívané dítě)

4. STUPEŇ PODPORY: Selhávání žáka z důvodu • středně těžkého či těžkého mentálního postižení • těžkého zrakového či těžkého sluchového postižení (nevidomost, hluchota) • závažného tělesného postižení či onemocnění • poruchy autistického spektra • neschopnosti komunikovat prostřednictvím mluveného či psaného slova

5. STUPEŇ PODPORY: Selhávání žáka z důvodu • hluboké mentální retardace • kombinace těžkého zdravotního postižení

DIDAKTICKÉ ZÁSADY V PRÁCI UČITELE:

DZ = jsou obecná doporučení týkající se procesu výuky (organizace, průběh, účinnost)

- Když se těmito zásadami bude učitel řídit, výuka bude efektivnější a účinnější ☺
- DZ se vyvíjí od dob J. A. Komenského (17.stol)
- Vztahují se jak na učitelovu činnost, tak i na metody a formy výuky, na učivo, didaktické prostředky atd.

1. Zásada vědeckosti – výklad úroveň vždy, učivo odborně správně

2. Z. názornosti – pozorování, exkurze, modely,....

3. Z. přiměřenosti, srozumitelnosti – věk, rozum.schopnosti

4. Z. soustavnosti a posloupnosti – opírat se o staré, v logickém sledu (buňka, buněčné dělení,....)

5. Z. trvalosti – trvale zapamatovat

6. Z. spojení teorie s praxí – zahrádka, jezdeckví

7. Z. respektování mezipředmětových vztahů

8. Z. individuálního přístupu k žákům – respektovat psycholog. a individuální zvláštnosti jedinců za účelem, co nejlepších výkonů

9. Z. hygieny a bezpečnosti výuky – směrnice, instrukce MŠMT, zákony 561/2004, OCR zdraví – při všech formách výuky

PRÁCE UČITELE S HETEROGENNÍ SKUPINOU:

- zachovávat co nejdéle ve vzdělávání přirozené heterogenní skupiny žáků a s využitím podpůrných opatření oslabit důvody k vyčleňování žáků do specializovaných tříd a škol.
- Různorodé, rozdílná úroveň.
- Třída složená ze žáků stejného věku bez ohledu na jejich schopnosti a učební předpoklady, tedy nediferencovaná.
- Zvýšení aktivity, zapojení všech žáků, větší zájem o úkol, přijetí odpovědnosti za učení, zvolení svého tempa práce, učení se komunikativním dovednostem, organizaci práce, ...
- V heterogenní skupině to mnohem více nutí u každého žáka zjišťovat silné a slabé stránky a individuálně přemýšlet o tom, jak je rozvíjet. Statistická čísla jasně vypovídají o tom, že to je efektivní.
- Musím prostě volit vhodné strategie a cíle a myslet na všechny!

6. b) Vývojová charakteristika žáka základní a střední školy. Akcelerace, retardace a disharmonie jejich vývoje – příčiny a důsledky pro práci ve škole. Typy problémů a pedagogické situace, ve kterých se jmenované poznatky významně uplatňují.

VÝVOJOVÁ CHARAKTERISTIKA ŽÁKA ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY:

MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK - 6. – 11. let, roční přírůstek 5 – 6 cm a váha 3kg, období 2. plnosti

- důležitý mezník – nástup dítěte do školy!
- nabírání podkožní vrstvy tuku a období první vytáhlosti střídá **období druhé plnosti**
- 6. – 7. let – prořezává se 2. dentice
- začíná rozlišování těla chlapců a dívek -> vývoj pohl. rozdílů mužské a ženské kostry ve tvaru pánve, ramen a lebky
- relativní vývoj.klid – (poté nastupuje prudké růstové tempo, puberta)
 - o 1. proces adrenarche – sekrece hormonů kůry nadledvin, dívky 7, chlapci 8
 - o 2. proces gonadarche – 3 roky po adrenarche, pohlavní zrání – růst prsu 11, varlat 10

Kritéria školní zralosti

- o dítě nakreslí lidskou postavu, podle předlohy obkreslí různé tvary (např. trojúhelník, čtverec, srdce)
- o dítě obkreslí různé znaky (např. čtyřlístek, body na hracích kostkách,...)
- o dítě prokáže schopnost soustředění
- o prokáže orientační a rozlišovací schopnosti
 - a) orientace v sociálním prostředí (zná své jméno, příjmení, adresu, ...)
 - b) orientace v přírodě (vyjmenuje zvířata, která žijí v lese, co dává kráva apod.)
 - c) orientace v prostoru (určí kde je „nahore“, „dole“, „vpředu“, „vzadu“,...)
 - d) orientace v čase (ví, co trvá déle, zda týden nebo měsíc, kdy padá sníh, ...)
- v psychické oblasti se zlepšuje smyslové vnímání, rozvíjí se paměť, myšlení a řeč
- rozvoj zrakové a sluchové percepce (důležité při učení čtení a psaní)
- zlepšuje se schopnost myslet v obecných pojmech, schopnost indukce a dedukce, syntézy a analýzy, dítě se dokáže lépe soustředit
- výslovnost je až do sedmého roku neustálená, do této doby se spontánně zlepšuje a může se upravit pouhým výchovným působením a vzorem správné výslovnosti
- kolem 7. roku se však způsob výslovnosti začíná fixovat, a to buď správně, nebo nesprávně -> logopedická péče (někdy se objevuje vlivem psychické zátěže koktavost, kterou je tuto nutno léčit, protože sama nezmizí)
- dítě nabývá jistotu v motorické oblasti, snadno se učí a získává dovednosti (plavání, jízda na kole, a jiné sporty)
- rozvoj emoční inteligence, vnitřní regulace emocí
- ke konci mladšího školního věku se u dívek objevují již první skutečné známky puberty

STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK - 11. – 15. let, 2. období vytáhlosti, 2. období vzdoru

- vývoj je v tomto období ovlivněn především probíhající pubertou
- objevují se **druhotné pohlavní znaky**
- **adenohypofýza uvolňuje gonadotropní hormony** (LH a FSH – které zvyšují hladinu pohl. hormonů)
- hlavním projevem tohoto období je dozrávání pohlavních žláz a začátek jejich činnosti
- pohlavní žlázy začnou produkovat pohlavní buňky (spermie a vajíčka) a pohlavní hormony (testosteron, estrogen, progesteron)
- puberta, feminizace (růst dělohy, pánve, ukládání podkožního tuku), pubarche, telarche, menarche, zvětšování varlat, dozrávání spermií, poluce, mutace
- dívky větší mezi 10. – 13. rokem, pak naopak
- ve 13. – 15. letech se **dokončuje prořezávání zubů trvalého chrupu** (třetí stoličky rostou většinou až po 18. roku)

- psychomotorický vývoj vstupuje do konečných fází
- **rozvoj logické paměti**
- rozvoj abstraktního myšlení, citová labilita, citlivý na kritiku vzhledu, více kontakt s vrstevníky, výbušné chování
- poznávání vlastní identity, první zamilovanost, kritika vůči svému tělu, návykové látky – napodobování (cítí se dospělejší)
- **rozkolísaná emocionalita** je důsledek náhlých změn hormonálních spojených s pubertálním vývojem
- s negativními emocemi se často vypořádávají hněvem a vzdorem – **období druhého vzdoru**
- při vzniklém rozporu s uznávanými hodnotami dochází k frustraci, která může přerůst v krizi a špatné sociální přizpůsobení

ADOLESCENCE – 15. – 18. let, tzn. dorostenecké období, 3. období plnosti!

Znaky psychické dospělosti:

- výběr povolání
- tendence k uvážlivé volbě životního partnera
- osamostatnění se od rodičovské kontroly a opory, přechod na sebekontrolu a spoléhání na sebe samého, samostatnost v rozhodování, jednání a chování
- získání emocionální rovnováhy s převahou pozitivních citů
- racionální (nikoli emocionální), objektivní posouzení situací, životních problémů a konfliktů, cílevědomé úsilí o jejich řešení (nikoli unikání před nimi)
- zařazení do společnosti, společenské skupiny, přiměřená tolerance ve společenských vztazích
- samostatnost a kritičnost myšlení
- utváření vlastních názorů, postojů, morálních hodnot, světového názoru

Tělesný vývoj:

- vývoj se dokončuje, menší růstové i hmotnostní změny
- proporcionalita těla nabývá forem dospělého člověka
- výraznější vývoj v pohybové oblasti – pohyby koordinované, harmonické, ladné
- vrchol fyzické výkonnosti a vědomí dobrého zdravotního stavu může vést k přeceňování vlastních sil a k nebezpečí úrazů

Intelektuální vývoj:

- vrchol intelektuálních schopností
- nedostatek vědomostí a zkušeností způsobují, že rozumové výkony adolescentů nejsou na úrovni dospělého člověka
- nové poznatky nepřijímají mechanicky, informace si ověřují, zaujímají k nim vlastní postoje a názory

Citový vývoj:

- emocionální rovnováha s převahou pozitivních citů
- výrazný rozvoj vyšších citů, především etických a estetických
- sociální vztahy s rodiči jsou ovlivněny ekonomickou závislostí
 - o promítá se i způsob jednání rodičů k dospívajícím, které by mělo být již na partnerské úrovni
 - o generační spory
 - o adolescentům se někdy přisuzují povinnosti dospělého člověka, ale neposkytují se jim stejné pravomoci
 - o výraznější hyperkritičnost k dospělým, shovívavost k vlastní osobě a vrstevníkům, neschopnost kompromisu (černé x bílé), nedostatek tolerance
- vztah k vrstevníkům se prohlubuje v kamarádských vztazích
 - o podmínkou bývá názorová shoda, vzájemné respektování, vzájemná důvěra a nezištná pomoc
 - o zakládání partnerských vztahů, první lásky, milostné vztahy
 - o atraktivnost sexuální problematiky přetrvává
 - o adolescent touží po uznání vrstevníků, formuje se sebevědomí, sebepojetí

AKCELERACE:

- **sekulární akcelerace** = změna tempa růstu za posledních 100 let, děti rostou rychleji, dříve dospívají a dříve se u nich zastavuje růst
 - o tělesná výška a hmotnost, i chodidlo
 - o menarche (dříve v 16, dnes ve 12 let)
 - o dnešní dětská populace převyšuje 2 roky
 - o v 19. století konečná výška u chlapců okolo 23. roku, dnes 17 – 18
 - o příčiny: strava, režim dne, lékařský dohled (očkování), úroveň bydlení, odstranění těžké práce dětí, výchova.
 - o Trend zahrnuje zkrácení doby dětství!

RETARDACE A DISHARMONIE JEJICH VÝVOJE – PŘÍČINY A DŮSLEDKY PRO PRÁCI VE ŠKOLE:

- mentální retardace – označuje poruchu vývoje (opoždění) osobnosti po psychické stránce.
- psychomotorická retardace – opoždění vývoje motoriky jedince v souvislosti s vývojem po psychické stránce.
- růstová retardace – zpomalení růstu, zakrnění (např. růstová retardace plodu) – alkohol, kouření (hypoxie)
 - o zevní faktory (výživa, pohyb – nadměrná fyzická zátěž, chronické nemoci a psychosomatické problémy)
 - o vnitřní faktory (výška rodičů, pohlaví, hormony – somatotropin (růstový hormon))

Disharmonie = **nerovnoměrnost vývoje** jednotlivých složek osobnosti. Citové, poznávací, volní či intelektové procesy se nerozvíjejí harmonicky. Některé se rozvíjejí rychleji a jiné pomaleji.

Příčiny a důsledky: neschopnost se ovládat, záškoláctví, lhaní, špatný prospěch, impulzivita, nevhodné chování, přehnaný zájem o sexualitu, nerovnováha v rozumové, citové, sociální oblasti, vztahovačnost

TYPY PROBLÉMŮ A PEDAGOGICKÉ SITUACE, VE KTERÝCH SE JMENOVANÉ POZNATKY VÝZNAMNĚ UPLATŇUJÍ:

- situace s neúspěšnými žáky
- situace zaměřené na udržení kázně
- situace zaměřené na udržení pozornosti
- situace zaměřené na motivaci
- situace zaměřené na diagnostiku žáků
- situace neočekávaného vývoje vyučování
- situace řešící kázeňské přestupky

7. a) Proměny pojetí cílů, prostředků, podmínek, subjektů a objektů výchovy a vzdělávání v rámci vývoje pedagog. teorií.

Pedagogické teorie – teorie o tom, jaká je role učitel/žáka, co se má zkoušet, jak se má motivovat, jak se má učit, jak vypadají učební materiály?

Dle Yvese Bertranda - tento kanadský profesor rozdělil ve své knize Soudobé teorie vzdělávání pedagogické teorie následujícím způsobem. **7 kategorií:**

1) **Spiritualistické teorie** = proud spiritualistický či někdy metafyzický či transcendentální, je považován za jeden z nejstarších směrů

- rozmachu se dočkal v 70. letech 20. Století
- podstatou je soustředění jedince na duchovní hodnoty, energie se nachází v jeho nitru
- cílem je pak naučit lidskou bytost důvěrnému styku s duchovní realitou – lidské já, univerzum
- VZTAH MEZI LIDSKÝM JÁ A UNIVERZEM. Tyto teorie jsou často spojovány se sociokulturním proudem New Age.
- **Člověk se dle těchto teorií musí naučit osvobodit od viditelného světa a překročit sama sebe, aby se mohl pozvednout na vyšší duchovní úroveň.**
- Využít během takového procesu musí svoji vnitřní energii. Toho může dosáhnout meditací či kontemplací (přemýšlení).
- Hlavní zdroje pro tento vzdělávací proud jsou uváděny Zen-buddhismus a Taoismus.
- **Strukturní prvky:** energie se nazývá jako Tao, Bůh, intuice, duchovní dimenze univerza
- Nejvýznamnějším představitelem je **Abraham MASLOW** – pyramida potřeb!
- Myšlení A. Maslowa prošlo 3 etapami: behaviorismem, humanismem a metafyzikou!
 - o 1 etapa:
 - Při narození jeho dítěte pochopil, že vzdělávání musí přispívat k realizaci
 - Od té doby se staví proti behaviorismu, jakožto učení koncipovaného za účelem předávání poznatků
 - o 2 etapa:
 - Tvrdí, že vnitřní učení (naplnění sebe samého) je důležitější než učení vnější (memorování faktů,...)
 - o 3 etapa:
 - Založení psychologie transcendence – transcendence vědomí je něčím přirozeným
 - Transcendentální náboženská zkušenost nemá nic společného s nábož. institucemi
 - Vyučující musí být otevřený, musí žáka vidět pozitivně
 - Vyučující však musí žákovi pomoci, aby našel sám sebe!
- **Představitelé:** JUNG, FERGUSON MARYLIN, BUCKE RICHARD, CONSTANTIN FOTINAS, Willis Harman

2) **Personalistické teorie** = humanistická, nedirektivní, organický, svobodná

- Vzdělávání se soustřeďuje na osobnost žáka, na subjektivní dynamiku a potřebu rozvoje žáka osobnosti
- Opírají se hlavně o lidské já, svobodu a autonomii osoby samotné
- Pánem svého poznání v procesu učení jest osoba sama, jen ona sama řídí své vzdělávání

- Vychovatel má vést svěřence k seberealizaci, má být pomocníkem a rádčem nikoliv direktantem! Zdůrazněna je svoboda, jeho zájmy a jeho vůle učit se
- **Strukturní prvky:** růst osoby, nevědomí, přání, pudy, zájmy, já
- **Představitelé:** FREUD, ADLER, MASLOW, ROGERS, KURT LEWIN
- Proudem se inspirovala M.Montessori

3) Kognitivně psychologické teorie

- **Zaměření na rozvoj kognitivních procesů:** usuzování, analýza, řešení problémů, vytváření prekonceptů, mentálních obrazů atd. Základy těchto teorií lze najít v kognitivní psychologii.
- Žák přichází do školy s množstvím informací, škola mu má pomoci tyto informace roztřídit a začlenit
- **Konstruktivistický přístup** – žák si své poznání aktivně konstruuje
- **Strukturní prvky:** procesy učení, prekoncepty, spontánní reprezentace, kognitivní konflikty, pedagogické profily, předvědecká kultura
- **Představitelé:** Jean Piaget, Gaston Bachelard, André Giordan, Alain Taurisson a další

4) Technologické teorie = technicko-systémové nebo systémové.

- **Pomocí vhodných technik předávání informací.**
- Zahrnují **postupy** v koncipování výuky a **didaktické pomůcky** pro komunikaci a zpracování informací. **Výzkumy zahrnují především zlepšení kvality interakce mezi člověkem a počítačem.** (PC, TV, magnetofon, kompaktní disk, přístroje, nástroje).
- Učitel vymezí cíle, které klasifikuje dle různých taxonomií
- Poté vytvoří seznam prvků (rozdělí žáky do skupin, texty, pomůcky, PC, audia pořady,...)
- Ztráta kontroly učitele nad vzdělávacím procesem
- **Strukturní prvky:** informace, technologie komunikace, informatika, média, systémový přístup k výuce, konstrukce poznání
- **Představitelé:** Skinner B. F., Carroll John, O'Neill Bill, Donald Cunningham

5) Sociokognitivní teorie = člověk a jeho prostředí – vzájemná interakce

- Důraz je kladen na zásadní roli soc.interakce v mechanismech učení.
- **zdůrazňují význam kulturních a sociálních faktorů při výstavbě vzdělání.**
- **Soc.faktory** – vliv spolužáků, sebepojetí žáka, vztahů k rodičům a ke společnosti, dále ovlivňují vzdělávání
- Zajímavý je pohled na rozdílné názory **L. S. Vygotského a J. Piageta**. Dle L. S. Vygotského je učení předpokladem vývoje jedince. Dle J. Piageta je mentální vývoj naopak napřed před samotným kognitivním vývojem.
- **Strukturní prvky:** kultura, sociální prostředí, okolní prostředí, sociální determinanty poznání, sociální interakce
- **Představitelé:** Albert Bandura (Bobo doll experiment), Jerome Bruner, Bruce Joyce, Leslie McLean, Lev Vygotskij a další

6) Sociální teorie

- **zakládají na faktu, že vzdělání má umožnit řešení sociálních a kulturních problémů** a rovněž i problémů týkajících se životního prostředí
- Příprava žáků **má směřovat k jejich přípravě na řešení takových problémů.** Problematika je spojena s tématy jako kulturní a sociální nerovnosti, sociální a kulturní dědičnost, elitářství, negativní vliv technologií, industrializace a degradace života na planetě Zemi
- Strukturní prvky: společenské třídy, společenské determinanty lidské přirozenosti, problémy životního prostředí a sociální problémy, moc, osvobození, společenské změny
- Představitelé: John Dewey, Pierre Bourdieu, Paolo Freire, Ira Shor, Alvin Toffler a další

7) Akademické teorie

- Akademické teorie, taktéž nazývané jako tradicionalistické, generalistické a klasické, **se soustřeďují na předávání obecných poznatků.** Obvykle se staví proti velkému vlivu specializovaného vzdělávání. Akademický proud je dále rozdělen na dvě skupiny:
 - o Tradicionalisty (obsah výuky tradičních obecných poznatků)
 - o a generalisty (kritické myšlení, otevřenost duchy, zvědavost)
- **Strukturní prvky:** obsahy, předměty, disciplíny, logika, uvažování, intelekt, západní kultura, tradice, řecká a latinská humanitní studia, klasická díla, kritické myšlení
- **Představitelé:** Allan Bloom, Mortimer J. Adler, Richard Paul

BEHAVIORISMUS – UČITEL PŘEDÁVÁ ŽÁKOVÍ ZÁKLADNÍ POZNATKY

= chování lze vědecky zkoumat bez odkazu na vnitřní duševní stavy

- Spojení s I. P. Pavlovem – učení jako drill (opakovaná zkušenost)

- Reflex – mozek reaguje na podnět – odměna = posílení, motivace, učení krok za krokem – opakování, shrnutí, nově staví na osvojeném
- Výuka je přímo **řízena učitelem** – ten kdo ví, učí ty, co neví
- **Cíl: Nácvik postupu podle vzoru (instruktivní přístup)**

KOGNITIVISMUS – DŮRAZ NA VÝBĚR VÝUKOVÝCH STRATEGIÍ, DŮRAZ NA PRÁCI JEDNOTLIVCE

= inspirovaný výpočetní technologií

- **Silný důraz na paměť a ukládání dat do paměti**
- **Cíl: Učí se opakováním**
- Výuka má jasný program, typicky jednotný – osnovy
- Hodnocení probíhá výpočtem odchylky jednotlivce od stanoveného normálu
- **Klade se důraz na práci jednotlivce**

KONSTRUKTIVISMUS – SÁM ŽÁK KONSTRUUJE

= vychází z prací Piageta, Vygotského a Brunera

- **Učení je složitým psychologickým a sociálním procesem**
- Člověk si již v předškolním věku vytváří vlastní obraz o světě, ostatních lidech i sobě samém
- Člověk si vytváří prekoncepty a na vše nové se dívá jejich optikou
- Učení je vlastně systematickou úpravou těchto prekonceptů
- Učitelé mají žáka vést k tomu, aby nad dosavadními zkušenostmi přemýšlel a aby je zorganizoval, prohloubil, obohatil a rozvinul
- **Studenti se učí sami, učitel jim vytváří vhodné prostředí**
- **ZÓNA NEJBLIŽŠÍHO VÝVOJE = učení má předbíhat kognitivní vývoj dítěte**

KONEKTIVISMUS – BUDUJE SVŮJ PROSTOR V RÁMCI SÍTĚ

= učení je chápáno jako **specifický proces, během kterého jsou propojovány jednotlivé uzly znalostí, a vzniká jejich jedinečný kontext** – u každého člověka může být jiný

- Uzel představuje v síti informací a znalosti odpovídá spojení mezi uzly
- Poznání je založeno poznání rozdílných často na první pohled protichůdných či nekompatibilních kultur, pohledů, postů či myšlenek
- Primární je schopnost poznávat
- Tvorba komunit a navazování sociální interakce je nezbytná (=tvorba soc. kapitálu)
- Důležitou schopností je identifikace interdisciplinárních vazeb, hledání hraničních témat a nových oborů a přístupů
- Informace mohou podléhat změnám
- Důležitá je schopnost vlastního rozhodování, posuzování toho, co je momentálně přínosné a důležité – s měnící se realitou je třeba se rozhodovat neustále znovu
- **Na základě nedostatků dosavadních teorií – reaguje na změny ve společnosti**
- **Rozšíření ICT – nejaktuálnější**
- **Učení celý život**
- **Znalost oboru – postupů – zdrojů**
- **Autonomie, různorodost, otevřenost, interaktivita**
- **Propojení uzlů všeobecně komplexní – poznávání různorodých způsobů – moderní**
- **Využití moderních technologií ve výuce – otázka? – zda dochází k učení s porozuměním**

	Behaviorismus	Kognitivismus	Konstruktivismus	Konektivismus
Princip	černá skříňka – zkoumá se jen vnější chování	strukturované programovatelné poznávání	individuální poznávání založené na sociálním principu	chápání informačních struktur v síti
Proč?	metoda cukru a bice	řízené poznávání navazující na předchozí znalosti	osobní nasazení, sociální a kulturní prostředí, aktivizace	různorodost sítě umožňuje najít pro sebe nejvhodnější cestu
Funkce paměti	opakovaná zkušenost	kódování, ukládání, vybavení	znalosti dynamicky konstruovány na základě předchozích	znalosti konstruovány na základě dynamicky se měnící sítě
Jak?	podnět, reakce	definování cílů podle osnov, plnění plánu, ověřování	vlastní zájem, osobní kontakt s lidmi	aktivní účast v síti
Výukové materiály	autoritou, schválené, předem dané, do detailu vypracované	autoritou, schválené, předem dané, do detailu vypracované	rámcově definované, učitelem dotvářené, mají doporučující charakter	orientační, stimulační, definující směr pozornosti
Učební materiály	učebnice, audio, video	pracovní listy, audio, video	prezentace, video, konference, web	projekty, webináře, wiki, kolaborativní systémy
Skupinová aktivita	žádná	žádná	kooperace	kolaborace
Metoda	plnění úkolu (dril)	učení z paměti, procvičování, zkoušení	řešení problémových úloh	komplexní přístup využívající rozličné

Generace online pedagogiky	Technologie	Výukové aktivity	Postup žáků	Výukové materiály	Hodnocení	Role učitele	Měřitelnost výsledků
Kognitivní behaviorismus	e-učebnice, audio, video, komunikace s učitelem audio/video	sledování a čtení	individuální	detailní – od základu vytvořené	zapamatování	tvorba obsahu, přednáška	vysoká
Konstruktivismus	konference, web, mnohonásobná komunikace soc. sítě (web 2.0), agregace (RSS), informační systémy	diskuze, tvorba, konstruování	skupinový	přibližné – podpůrné a přizpůsobené, doporučené učitelem	syntéza zdrojů	vedení diskuze, soustavná pomoc	nízká
Konektivismus		zkoumání, spojení, tvorba, hodnocení	v rámci sítě	orientační – OER, webináře, vlastní tvorba	vlastní tvorba	konstruktivní kritika, spolužák	střední

Typologie pojetí pedagogické vědy (Průcha)

1. Z hlediska účelovosti
 - pedagogika jako normativní teorie
 - pedagogika jako explorativní a explanační teorie
1. Z hlediska předmětu
 - pedagogika jako teorie výchovy
 - pedagogika jako teorie edukační reality
1. Z hlediska postavení mezi vědami
 - pedagogika jako věda filozofujících
 - pedagogika jako věda sociální
 - pedagogická teorie nedospěla k jednotnému, přesně definovanému chápání svých ústředních pojmů

Pojetí z hlediska názorových skupin autorů (Svobodová, Šmahelová)

- autoři akcentující roli pedagoga nebo společnosti (Lindner, Kádner)
- autoři akcentující osobnost žáka ve výchově (Rousseau, Montessori, Key, Steiner)
- autoři hledající těžiště v interakci pedagoga a vychovávaného (humanistická, moderní, současná pedagogika)

Jednostranný pohled na výchovu (Blížkovský)

- varuje před jednostranností výchovy
- *pedeutocentrický model* – vše podřízeno vůli vychovatele
- *pedocentrický model* – vše podřízeno vychovávanému
- *teleocentrický model* – přeceňuje roli výchovného cíle
- *technocentrický model* – preferuje výchovné prostředky, metody, postupy
- *funkcionální model* – zahrnuje do výchovy neznámé vlivy zprostředkované vnitřními i vnějšími podmínkami života

Další pojetí výchovy (Horák, Kolář)

- intuitivní pojetí – zobecnění individuálních a skupinových zkušeností vychovatele i vychovávaného
- výchova jako předmět vědy – výchova jako předmět pedagogiky
- výchova jako konkrétní společenská činnost – slouží k ovlivňování chování, jednání jednotlivce a dosažení změn ve společnosti
- výchova jako zvláštní druh socializace – záměrné formování osobnosti člověka na rozdíl od nezáměrných vlivů
- výchova jako adaptace na stávající podmínky a anticipace toho co bude – přizpůsobení se aktuálnímu stavu a předvídání // předcházení dalšímu vývoji

7. b) Determinace psychických vlastností. Poruchy chování u žáků. Přístupy k ovlivnění žákova chování (metody posilování žádoucích projevů žáka, metody formování nových vzorů chování žáka, metody oslabování nežádoucích projevů žáka).

DETERMINACE PSYCHICKÝCH VLASTNOSTÍ:

1) BIOLOGICKÁ

- Psychika je součástí biologické evoluce, během níž probíhá postupný vývoj organismů
- psychika je vázána na činnost organismů, vývoj pohybů a chování umožňuje lepší adaptaci na prostředí
- základem jsou psychické procesy, které jsou funkcí mozku

- při různých formách vnímání je zvýšená aktivita různých částí mozkové kůry
- při poruchách se projevují poruchy funkcí
- působení chemických látek (drogy, alkohol) je příčinou změn prožívání, pozornosti
- vliv se zejména promítá do emočního prožívání

Biologická účelnost zahrnuje 2 vrozené systémy reagování:

Instinkty = vrozené, druhově specifické chování, umožňující adaptaci na životní situace od začátku života – vrozené propojení spouštěcího mechanismu řetězce instinktivních pohybů s vrozeným poznáním životně významné situace

Učení = přizpůsobování se biologicky významným změnám v životní situaci – individuální zkušenost

Význam při práci učitele:

1. Biologické potřeby – potrava, spánek, odpočinek, přiměřené teplota prostředí
2. Dědičnost – každý student je jiný, má jiné vlohy, predispozice – učitel s tím musí počítat

2) SOCIO KULTURNÍ

- **souvisí se socializací** = proces formování osobnosti a získávání zkušenosti prostřednictvím styku s jinými lidmi – zařazování do společnosti, navazování a prohlubování soc. kontaktů (začleňování) – (vlčí děti či Genie – zneužívání, izolace)

- na 1. místě: rodina!!! Dále škola, vrstevníci, soc. skupiny, pracovníci, také tisk, televize, internet

= **osobnost člověka formují vlastně všichni lidé, se kterými se stýká**

Riziko nátlaku skupiny: sugestivní tlaky – skupinové tlaky – většina jedinců podléhá tlaku skupiny – nebezpečné např. kouření

Sociální učení:

- Organismus je aktivován osvojováním si komplexních způsobů chování a jednání přiměřených určité sociální situaci, produktem pak jsou sociální role, postoje, hodnoty
- Formy sociálního učení obvykle členíme: **senzomotorické, verbální, kognitivní a sociální**

Formy můžeme vymezit:

- 1) **Sociální posilování**
- 2) **Imitace** (nápodoba) – přejímáno je chování jiného člověka – bere si to efektivní a účelné - selektivní výběr! Teorie observačního učení (Bandura – děti se učí pozorováním okolí – Bobo doll experiment – žena kope, dítě též)
- 3) **Identifikace** – jedinec přejímá, napodobuje určitého člověka – jako celek!

Adaptace = přijímání podnětů z okolí, přizpůsobování se podmínkám, ale i sám sobě.

Průběh socializace

- 1) **Sociabilizace a počátek individualizace** – dítě se začíná odlišovat od matky
- 2) **Individualizace a personalizace** – dítě si osvojuje normy
- 3) **Enkulturační a socializace** – vrůstá do kulturní společnosti.

Podle prostředí:

1. **Elementární** – prvních 6 měsíců – sociálně pasivní, druhých 6 měsíců – sociálně aktivní
2. **Rodinná** – pocit bezpečí, vztah k matce (do 4 let)
3. **Veřejná** – styk s dětmi stejného věku

Význam při práci učitele:

- Potřeba socializace u žáka, integrace s ostatními – dnes je kladen požadavek na komunikační funkci – diskuze, skupinová cvičení,...
- Všímat si problému ve školním kolektivu,...

PORUCHY CHOVÁNÍ U ŽÁKŮ = odchylka v oblasti socializace – jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni svého věku a rozumových schopností

- Chování, které opakovaně a dlouhodobě narušuje sociální či právní normy v dané společnosti

- Příčiny:

- o nedostatek empatie, neschopnost sebeovládání, ADHD, egoismus (egocentrismus – prosazování sebe, zaměření na sebe, uspokojování vlastních potřeb), někdy si to přináší z rodiny – vzorce chování
- o Vzдорovitost, lhaní a podvody, krádeže, záškoláctví, šikana, útek

Problémové chování

= chování dítěte, které překračuje očekávané projevy chování vzhledem k věku a k situaci, kontextu, nese v sobě negativní konotace. Pojem je tedy výsledkem sociálního konstruktu. Označujeme tak ty situace, kdy se dítě ve svých projevech opakovaně odlišuje od očekávané vývojové a sociokulturní normy chování dané věkové skupiny.

Podle Fontany je problémové chování takové chování, které je pro učitele nepřijatelné. Tato definice však poukazuje pouze na subjektivní pohled a vyhodnocení jednoho z aktérů interakce.

Pro jednoho učitele tak určité chování žáka může být bráno jako problémové, pro druhého však nikoli. **Označení problémového chování dítěte jako výsledek vzájemné interakce učitele, dítěte a rodičů, v níž se projevují specifické rysy osobnosti všech zúčastněných, podmíněné i situačním kontextem.**

PŘÍSTUPY K OVLIVNĚNÍ ŽÁKOVA CHOVÁNÍ (METODY POSILOVÁNÍ ŽÁDOUCÍCH PROJEVŮ ŽÁKA, METODY FORMOVÁNÍ NOVÝCH VZORŮ CHOVÁNÍ ŽÁKA, METODY OSLABOVÁNÍ NEŽÁDOUCÍCH PROJEVŮ ŽÁKA):

Hodnocení chování žáka jako problémového ve školním prostředí, by mělo vycházet z těchto aspektů: **funkce problémového chování, smysl projevů chování z pohledu vývojových úkolů dítěte, prožívání dítěte, prožívání učitele, kvalita vztahu učitel – žák, kvalita komunikace mezi aktéry, edukační kontext, klima v dané třídě, reakce vrstevníků, kvalita spolupráce s rodinou dítěte**

Mladší školní věk – nezralost, sociální nezralost, fixace na dospělého, nadměrná úzkost, hravost, adaptační problémy, nesoustředěnost, nedbalost v práci, podvádění, agresivita, vztek, nízké sebehodnocení

Starší školní věk - (vliv vrstevníků – touha po uznání, pozitivní soc. status), testování komunikačních hranic, vyrušování, šikana, zapomínání pomůcek, nerespektování výchovných autorit, záškoláctví, rizikové chování

Faktory prostředí:

- Narušený rodinný život – rodina neplní základní funkce
- Špatné citové vazby s matkou/pečující osobou
- Sociálně ekonomické těžkosti
- Tělesné či sexuální zneužívání
- Učitel, který neumí vytvořit pracovní atmosféru a zajistit klid

Řešení:

- **Poradenství** – pochopení vlastních postojů, názorů, vlastností, hodnot
- **Behaviorální techniky** – kladou menší požadavky na to, aby dítě pochopilo, jak se má chovat

Vyrušování ve třídě:

- Technika manipulace s následky – vytvoření programu – odměny a tresty závislé na chování – dětem je dopředu vysvětleno, co je žádoucí chování a jaké budou v opačném případě důsledky
- Pro mnoho dětí je rušivé chování formou posilování
- Ve snaze zabránit nebo zvládnout rušivé chování ve třídě je nezbytné zvážit vliv individuálních faktorů dítěte, komunikační dovednosti učitele a jeho schopnost řídit třídu a vliv školy jako sociální instituce. Forma pomoci bude záviset na individuální situaci, zejména na tom, do jaké míry se jedná o problém specifický či problém obecný.

Zásady pedagogické intervence:

- Pravidelný režim + HRANICE!
- STEJNÉ NÁROKY NA VŠECHNY
- UČIT HOSPODAŘIT S ČASEM A PLÁNOVAT – PŘ. BUDE TEST, UDĚLEJ SI ZÁPIS
- CO NEJMÉNĚ ROZPTYLUJÍCÍCH PODNĚTŮ
- UPRAVENOST A VELIKOST TŘÍDY
- umožnit pohybové uvolnění běžnými prostředky – rozdávání sešitů, mazání tabule
- vysvětlováním výhod a nevýhod různých způsobů řešení (vhodné jsou i společenské hry – dáma či „Člověče, nezlob se“ apod.)
- u emočních problémů je podle charakteru obtíží (úzkostnost, depresivita, impulzivita, labilita) vhodné s dítětem přehodnotit situaci tak, aby se zkusilo zastavit, rozmyslet a říci, jak by reagovalo (vyprávění pohádek, příběhů, filmů, loutky apod.)
- vytrvalost procvičujeme např. postupným pověřováním dítěte drobnými úkoly, které bude mít pravidelně na starost a bude za ně nést odpovědnost
- při obtížích ve vztazích zkusíme pro dítě najít vhodnou zájmovou skupinu; vhodnější než terapie se jeví přirozená, ale nikoliv terapeutická skupina
- při obtížích s motorikou je vhodné najít takové pohybové aktivity, které by nebyly zaměřeny na výkon; u jemné motoriky jsou vhodná klasická uvolňovací cvičení, práce s hlinou i některé další arteterapeutické techniky (Pešová, Šamalík, 2006). Zvýraznění všech metod vedoucích ke zpevnění žádoucích prvků chování u žáka;
- zvýšená míra tolerance vůči vnějším projevům chování zapříčiněným poruchou; rozvíjení sociálních a komunikačních dovedností ve vztahu k dospělým i dětem; volnočasové aktivity jako prevence rizikového chování

METODY POSILOVÁNÍ ŽÁDOUCÍCH PROJEVŮ ŽÁKA:

- soustředíme se na to, co by mohl žák vnímat jako odměnu a trest – můžeme pak použít

- pak můžeme přiměřeně využívat k posílení žádoucích projevů chování (prostředky vnější motivace, zejména sankce, by měly být využívány uvážlivě a na základě předem stanovených pravidel). Sledujeme, zda a jakým způsobem žák dokáže komunikovat o svých potřebách a jak reaguje na způsob komunikace různých zaměstnanců školy.
- Materiální (razítka, body – směnit např. za zkrácení DÚ)
- Aktivita (účast ve hrách – skupinová práce, projekt,...)

METODY FORMOVÁNÍ NOVÝCH VZORŮ CHOVÁNÍ ŽÁKA:

- je třeba neustále **motivovat, chválit, střídat činnosti, podporovat tak v nich zájem o učení** a kázeň během výuky.
- v počátku školní docházky je pro děti obtížné soustředit pozornost po delší dobu na činnost požadovanou učitelem od třídy. **Je právě na učiteli, aby dokázal dítě motivovat, aby docházelo ke spolupráci. Učitelé mají povinnost vyučovat, dbát na kázeň celé třídy i na kázeň jednotlivce, hodnotit výkony.**

METODY OSLABOVÁNÍ NEŽÁDOUCÍCH PROJEVŮ ŽÁKA – 3 stupně:

- negativní posilování:
 - o hrozba – žák kontroluje své chování – slovní a opakovaná připomínka
 - o trest je potom neodvratitelný důsledek nežádoucího chování
 - o hrozba má trest oddálit
- pokud nastane trest – tak po přestupku ihned a trvat na něm, učitel musí být důsledný, v opačném případě se situace změní na vyhrožování
- přidělený trest - zkontrolovat plnění, v opačném případě pokles autority učitele
- trest učitel zadává klidně, bez vzteku, křiku, aby si žák nemyslel, že odsuzuje jeho samotného, než jeho chování
- trest – přiměřený, poté by mělo dojít k uvolnění vztahů, k pohřešku se nevracet, pokud se k němu učitel pořád vrací, upozorňuje na něj – znovu žáka trestá, žák, který necítí učitelovu podporu a odpuštění, ztrácí motivaci a může v žákovi jak učitel, tak i škola vyvolat negativní vztah.

STUPEŇ 1

Náročné chování lze řešit zapojením jednodušších preventivních intervencí do výuky učitelem. Pracuje se většinou průběžně s celým kolektivem (potřeby žáka zohledníme výběrem aktivit a volbou motivačních prvků) v kombinaci s cílenějšími zásahy, mířenými přímo na vybrané projevy žáka. Problémy v chování jsou řešitelné více cílenou péčí v týmu učitelů, případně s podporou ŠPP; v případě potřeby organizujeme pravidelné schůzky se žákem a/nebo rodiči v rozsahu podle aktuální situace, nebo upozorníme orgán péče o dítě.

Dle konkrétní podoby náročného chování saháme např. po následujících intervencích:

a) Zesílení dozoru ve třídě o přestávkách.

b) Cílené předcházení vzniku těch situací, které již v minulosti u žáka problémové vzorce chování vyprovokovaly. Víme například ze zkušenosti, že se při pohybových hrách žák příliš „rozdovádí“ a v zápalu hry začne druhým nechtěně ubližovat. Proto žáka při prvních známkách rozdováděnosti požádáme, jestli by nám nepomohl s důležitým úkolem, a nenápadně přesměrujeme jeho pozornost a energii na činnost, která mu pomůže se zklidnit.

c) Organizační úpravy prostředí a podmínek k učení: dopomoc s organizací prac. místa, podpora při zaznamenávání domácích úkolů, posadit s klidnějším žákem, z jeho dosahu odstraníme nebezpečné předměty

d) Podpora sociálního učení modelováním sociálních situací – hraní rolí, nácvik v rámci her a aktivit, model pro správné jednání = učitel, divadelní scénky, řešení problémových úkolů a navrhnutí změn

e) Selektivní zpevňování žádoucích vzorců chování – pozorností, pochvalou, odměnou, výhodami.

f) Tlumení nežádoucích vzorců používáním preventivních varovných signálů a na základě předem stanovených pravidel smysluplných sankcí (např. náprava důsledků nevhodného chování, odnímání výhod).

g) Promyšlená práce s pravidly ve třídě a s motivací. Př. klidného žáka vyvoláme, toho co vykřikuje ignorujeme (až když se začne hlásit, otočíme se na něj s úsměvem a vyvoláme ho) nebo domluvíme se, že pokud vydrží nevykřikovat dostane body/odměnu – např. žeton z jedné strany bílá z druhé červená barva... otočí si ho na začátku hodiny na bílou, pokud vykřikne, otočí na červenou, pokud se zase chová správně, může otočit na bílou

h) Time out: odřízneme žáka od veškeré pozornosti a potenciálních dalších zdrojů posilování nežádoucích prvků chování dočasnou izolací při jejich demonstraci.

i) Přesycení: nutíme žáka opakovat problémový prvek v chování tak dlouho, až jeho samotného obtěžuje (žáka, který kopl do lavice, vedeme k tomu, aby si do ní kopl ještě a ještě..., až je mu to nepříjemné).

j) Prvky relaxace, pohybového odreagování, jednoduché imaginační techniky (žák např. zavře oči, má pravidelně dýchat a představit si něco příjemného) viz 2.8.1 Prevence únavy.

k) Podpora sebereflexe a komunikace vlastních pocitů a potřeb zařazováním aktivit, cílených na tyto dovednosti (např. psaní sebereflexí s hledáním řešení pro budoucí podobnou situaci namísto poznámek u dětí se zvládnutým čtením a psaním).

l) Individuální výchovné rozhovory s žákem, případně dohoda o chování s konkrétním žákem – např. formou individuálního výchovného plánu.

m) Rozhovory s rodiči, podpora rozvoje rodičovských kompetencí, navázání na instituce poskytující potřebné sociální služby.

STUPEŇ 2

Chování se opakuje a má závažnou podobu – samotná škola nestačí – **požadujeme spolupráci s externími odborníky** (pracovník ŠPZ, SVP, behaviorální terapeut apod.), kteří doporučují konkrétní podobu intervencí.

STUPEŇ 3

= opakované závažné problémy v chování – v rozporu se zákony, povinnostmi, právy – zapojení OSPOD, zvažujeme pobyt v SVP, diagnostickém ústavu či psychiatrické léčebně

V současné škole přibývá žáků s poruchami chování. Mnozí učitelé jsou bezradní, **jak rozpoznat specifickou poruchu chování od problematického chování, které má svůj původ v nedostatečném výchovném působení rodiny**. Tuto diagnózu je možné určit za pomoci odborníků – dětských psychologů a psychiatrů. Děti se SPCH bývají často medikovány a je vhodné, aby docházely na terapeutická sezení (či trénink sociálních dovedností). Zároveň rodina může spolupracovat s etopedem. Práce s těmito žáky je náročná na osobnost a pedagogické dovednosti učitele. Pro děti s poruchou chování, které není možné integrovat do běžné základní školy, jsou určeny základní školy pro děti s poruchami chování (např. Praha – Zlíchov), tyto školy pořádají i semináře a konzultace pro pedagogy. Zajímavé je, že tyto školy hodnotí chování žáka slovně i na vysvědčení.

8. a) Organizační formy výuky. Moderní trendy digitálního vzdělávání v praxi školy. Materiální didaktické prostředky ve škole, způsoby prezentace obsahu učiva, role učitelova verbálního projevu při práci s pomůckami.

ORGANIZAČNÍ FORMA VÝUKY = záměrné uspořádání jednotlivých prvků výuky (cíle, obsahu, metod výuky, materiálních prostředků, činnosti učitele, činnosti žáků) V PROSTORU A ČASE!

KDE - Podle prostředí:

- ve třídě
- ve specializovaných prostorách (laboratoře)
- přirozené prostředí

S KÝM A JAK:

- Podle uspořádání žáků (individuální, frontální, skupinové)
- Podle rozdělení rolí žáků (individualizované, kooperativní)
- **Základní organizační forma – vyučovací hodina**

Dle Kauhouse a Obsta (2002): TYPY

- 1) INDIVIDUÁLNÍ VÝUKA
- 2) HROMADNÁ A FRONTÁLNÍ
- 3) INDIVIDUALIZOVANÁ
- 4) DIFERENCOVANÁ
- 5) PROJEKTOVÁ
- 6) SKUPINOVÁ A KOOPERATIVNÍ
- 7) TÝMOVÁ
- 8) OTEVŘENÉ VYUČOVÁNÍ
- 9) EXKURZE, STÁŽE, BESEDY

1) INDIVIDUÁLNÍ VÝUKA

- Trvalejší kontakt jednoho učitele a jednoho žáka (např. v umělecké škole, doučovatel)
- Žáci jsou různého věku, pohlaví, různého stupně vědomostí, počet je různý...
- Učivo je stanoveno individuálně, nejsou společné učebnice
- Doba vyučování je volná, není stanovena časová jednotka na den, týden, rok...

2) HROMADNÁ A FRONTÁLNÍ

- Nejběžnější forma výuky, třída pracuje jako celek, typické uspořádání učebny
- Nejběžnější výuková metoda – VÝKLAD
- Dle Průchy, 2003: Tradiční způsob vyučování, v němž učitel pracuje hromadně se všemi žáky stejněho věku NAJEDNOU, jednou společnou formou, se stejným obsahem činnosti!
- Učitel musí zvládnout mnoho úkolů = podmínky pro UČENÍ, seznámení s NOVÝM učivem, upevnění a prohloubení učiva, z5 vazbu)
- S tím souvisí i typ jednotlivých vyuč. hodin (hodiny přípravy, osvojování, opakování a upevňování, použití, ověřování)
- Z toho vychází nejčastější typ KOMBINOVANÁ VYUČOVACÍ HODINA, která má své **základní části** (úvod, opakování, výklad,...) a z nich je pak zkomponovaná **struktura vyučovací hodiny** (zahájení hodiny, sdělení tématu, cílů, zopakování, stanovení úkolů a pokynů k práci,...)
- *Dobrému učiteli stačí tabule a křída, špatnému nepomohou ani ty nejnákladnější výukové prostředky.*

3) INDIVIDUALIZOVANÁ

- Důraz na vlastní aktivitu žáka, žáci mohou pracovat svým tempem (svobodný rozvoj žáka)
- Důraz kladen na individuální odlišnosti jednotlivých žáků stejného věku – potřeby, zvláštnosti a zájmy
- Žák má více času na splnění úkolu, dostane zápisek, diktát doplňuje, natištěný text (místo diktování otázek)
- Požadavky na tento typ přichází zejména od psychologů
- Daltonský laboratorní plán (na poč. 20. stol. v USA H. Parkhurstová)
- Žáci pracují na pokusech a experimentech, mají svobodu v tom, jak na úkolu budou pracovat. Předepsané učivo však musí být zvládnuto.

4) DIFERENCOVANÁ

- Rozdělení (diferenciace) žáků podle $\Rightarrow$ intelektu, zájmů, nadání, místa bydliště
- Vnější diferenciace - nadanější žáci jsou **oddělováni** od ostatních
 - o Školy s rozšířenou výukou jazyků, MAT, Hv, Tv
 - o Přejchod žáků ZŠ na G
 - o Rozdělování žáků na třídy A, B, dle školního prospěchu
- Vnitřní diferenciace – v podstatě jde o to, aby žáci různého nadání **ve výuce (v jedné třídě)** pracovali spolu, ale byli přitom odpovídajícím způsobem rozvíjeni
 - o Práce ve skupinách – skupiny nadanějších Ž mohou řešit náročnější úlohy (v případě heterogenních skupin) nebo jako organizátoři a vedoucí skup.práce či pomocníci učitele (rozdělím třídu na 2 skupiny: nadaní x slabší)
 - o Domácí úkoly – nadanější Ž náročnější zadání

5) PROJEKTOVÁ

- Žáci řeší úkol komplex.charakteru (projekt), který je buď přímo prakticky zaměřený, nebo v těsném spojení s praxí
- Souvisí s mimoškolní činností, zainteresovaností žáků, vlastním zájmem a BEZ vnější motivace, práce je baví ☺
- Délka projektu – jednodenní, týdenní, roční
- Realizace projektu:
 - o Cíl (zpracování záměru)
 - o Plán (čas.plán, účast žáků, pomůcky)
 - o Provedení
 - o Vyhodnocení
- Projekty – individuální, skupinové, třídní, školní
- **Projektová výuka ve VKZ:**
 - o Návrh projektu
 - o Téma: Mám volných.....korun
 - o Žáci se rozdělí do skupin po 5
 - o Postup: Žáci vypočítají, kolik peněz vydá kuřák při kouření jedné kravičky cigaret denně za rok (cca 25 tis)
 - o Pomůcky: tvrdé papíry A3, doprořed žáci napíší „ Mám volných.....korun. Okolo nápisu nakreslí, nalepí obrázky, jak jinak by bylo možné finanční prostředky vynaložit.
 - o Prezentace projektů ve výuce, výstava v rámci školy, ve veřejných zařízeních (kino,...)
 - o Návrh projektu (výživa ve vztahu k mému zdraví, bavím se i bez drog, od litrů až po kapku,...)
 - o Další příklady:
 - projekt na téma „Voda“ - práce ve skupinách – příklady plýtvání s vodou v domácnosti/škole, jinde a příklady šetření vodou – výroba plakátů s formami šetření vody
 - projekt na téma „Šetrné nakupování“ - práce individuální – po exkurzi obchodu „NO SÁČEK“ tvorba projektu, environmentální závazek)

6) SKUPINOVÁ A KOOPERATIVNÍ

- Žák nemusí jen pasivně přijímat výklad učitele, ale je zde podpora týmové spolupráce – důležité pro praxi
- Třída rozdělena do menších skupin
- Možnost přizpůsobit výuku individ.potřebám žáků
- Skupina nutí nejenom k plnění úkolů, ale i ke spolupráci
- Cílem je systematicky rozvíjet existující sociální vztahy ve třídě
- Rozvíjí schopnosti komunikaci, spolupráce, myšlení, osobní nasazení, aktivnímu naslouchání
- V průběhu má učitel funkci hlavního organizátora, poradce, usměrňovatele činnosti žáků
- Pro učitele organizačně složitější, práce musí být promyšlená, musí být jasně formulované cíle a úkoly práce, náročnější časová dotace
- Důležité je uspořádat prostor, tak aby se Ž pracovalo pohodlně, nemuseli se naklánět, otáčet nebo nahýbat ke skupině
- Zařazení ve výuce – expoziční, fixační
- **Role učitele:**
 - o Připravuje zadání pro jednotlivé skupiny

- Organizuje práci skupin
- Může také vést některou pracovní skupinu, příp. být jejím členem
- Pozoruje práci skupin, ale nezasahuje do jejich činnosti
- Podává dle potřeby info
- Shrnuje a hodnotí práci skupin
- **Jak vést činnost ve skupinách: ZÁSADY PRO PRÁCI VE SKUPINĚ!**
 - Určit mluvčího a zapisovatele
 - Z5 vazba, zda žáci pochopili zadání
 - Kontrolovat, zda skupina opravdu pracuje
 - Pokud to není nutné, nemluvit během skupinové práce k celé třídě
 - Při obcházení nezůstávat u žádné skupiny příliš dlouho
 - Sklonit hlavu, tak abychom ji měli ve stejné úrovni jako žáci, navodit pozitivní atmosféru – úsměv, příp. nechat si volnou židli
 - Komentovat výsledky práce všech skupin – shrnout poznatky
 - Nejčastější chyby:
 - Chybí vedoucí/koordinátor skupiny
 - Jsou nepracující členové
 - Špatně rozložený čas
- **Hodnocení skupinové práce:**
 - ✓ Průběžné hodnocení učitelem
 - ✓ Žáci hodnotí na závěr sami sebe
 - ✓ Závěrečné hodnocení učitelem
- **Samostatná práce:**
 - ❖ Zvolte si téma z učebních osnov
 - ❖ Navrhněte uplatnění skupinové práce při objasňování učiva či při jeho opakování
 - ❖ Navrhněte způsob rozdělení žáků do skupin (30 žáků ve třídě)
 - ❖ Navrhněte učební úlohy pro práci ve skupině
 - ❖ Navrhněte způsob hodnocení práce žáků ve skupinách

! MOŽNOSTI UTVÁŘENÍ SKUPIN: vychází ze vzájemné spolupráce a aktivity žáků

- **SKUPINOVÁ:** žáci pracují ve skupinách (2 žáci = párové vyučování; optimální velikost 3-5, max.7), ideálka po 4 žácích!!!
 - Členění do skupin: dobrovolné, náhodné, dle schopností a zkušeností
 - ✚ **Náhodným losováním** – lístečky se stejnou barvou, obrázkem,...
 - ✚ **Cíleně** – dle potřeb složení skupiny, dle záměrů učitele. Proč? Aby byly skupiny vyrovnané!
 - ✚ **Dále:**
 - Dle sezení v lavicích
 - Rozpočítání – ABCD, 1234, dle témat (zájem o zadaná témata)
 - Dle volby žáků - ☹: zbudou žáci, které nikdo nechce a hlavně nevyrovnanost skupin
 - Dle učitele – vyrovnaný poměr nadaných X pomalejších
 - Zvolení vedoucích – ti si vybírají další členy
 - Dle pohlaví, abecedy, ročního období, výšky (zde můžeme třídu aktivizovat k pohybu, protažení - provázanost s Tv)
 - **Druhy skupin:**
 - skupiny sourodé (homogenní) – např. z hlediska schopností, výkonu, prospěchu, zájmu, pohlaví apod.
 - skupiny nesourodé (heterogenní) – jednotliví žáci mají různé role
 - trvalé skupiny X proměnlivé skupiny
 - trvalé – ☺: navyklost, předvídaní jednání druhých, vyšší souhra a výkony, efektivnější práce
 - trvalé – ☹: stálost, stereotyp
 - Je lepší žáky naučit pracovat pokaždé s jiným týmem, spolupracovat s různými lidmi!!!
 - **Organizace skupinové výuky:**

Skupiny by měly být smíšené, co nejvíce heterogenní!

 - homogenní (všichni stejný úkol)
 - diferencovaná (stejně úkoly, ale na různých objektech jako je např. zjišťování cukru v coca-cole, ledové kávě, džusu, minerálce,...),
 - heterogenní (různé úkoly na stejném objektu)
 - výrazně rozvíjí KK
 - negativa: někteří žáci nedělají nic, prostě se jen vezou a jiní jsou zklamaní, že práci udělali sami a hodnocení jsou jako ti druzí!

- **KOOPERATIVNÍ:** má jisté „pojistky“ proti jevům, jako je nic neděláním a pouhé vedení se s ostatními
 - o Podporuje aktivitu a vlastní iniciativu žáků, jejich **vzájemnou komunikaci a spolupráci!**
 - o Je to **vazba** jednoho na druhého, ze kterého mají **prospěch všichni**, plní daný úkol. Je to prostě **pozitivní vzájemná závislost**, například:
 - Abyste uspěli v tomto úkolu, každý ve skupině musí říct nejméně 3 nápady
 - Pokud každý žák ve skupině uspěje, získáte navíc body do testu
 - Každý žák ve skupině zaujímá svoji roli, která je nezbytná pro dokončení úkolu (jeden čte, druhý píše, třetí předvádí, čtvrtý je mluvčí)
 - V labině – jeden donese materiál, druhá připravuje pod mikroskop, třetí zaznamenává výsledky

7) TÝMOVÁ

- Spolupráce více učitelů, týmy učitelů pracují s různě velkými skupinami žáků
- Oborový tým (učitelé stejného předmětu)
- Všeoborový tým (učitelé různých oborů)
- Příležitostné týmy
- Horizontální tým (6a, 6b, 6c)
- Vertikální tým (6a, 7a, 8a, 9a)
- *Z PŘ: učitel s nejvyšší kvalifikací provádí výklad nového učiva (tzn. velká třída – 250 žáků), upevňování probíhá v malých třídách (15 žáků) pod vedením ostatních učitelů.*

8) OTEVŘENÉ VYUČOVÁNÍ

- Organizační opatření ve vyučování - týdenní plán, volná práce (prostor pro samostatnou či skupinovou práci) – větší zodpovědnost za plánování a průběh. Úkoly základní a doplňkové.
- Otevírání školy navenek – vytváření kontaktů s mimoškolním prostředím, jde o propojení školy **s praxí a realitou!** (rodiče, obec, podnikatelé, občanská sdružení). Aplikace do projektové výuky, exkurzí, stáží, besed,...

9) EXKURZE, STÁŽE, BESEDY

- **Exkurze:**
 - o Cílem je seznámit žáky s jevy nebo přírodními, které nelze ve třídě předvést
 - o Například: exkurze obchodu „NO SÁČEK“ nebo Anatomické muzeum Profesora Karla Žlábků, MUNI
 - a) Přípravná fáze:
 - a. Příprava učitele – vymezí cíl a úkoly exkurze, zvolí místo a objekty pozorování, sám se předem s místem seznámí, pohovoří s odborníky
 - b. Příprava žáků – žáci vědí, jaké budou výukové cíle exkurze
 - b) Realizační fáze:
 - a. Učitel/odborník provede úvodní výklad exkurze
 - b. Výklad během exkurze by měl být stručný, výstižný, srozumitelný, dobře slyšitelný
 - c. Žáci plní v průběhu zadané úkoly
 - d. Učitel může v průběhu klást otázky
 - e. Doba trvání by neměla být delší než 2 hodiny (doba, po kterou jsou žáci schopni vnímat bez únavy)
 - c) Fáze zhodnocení a využití exkurze:
 - a. Probíhá ve třídě, provedení závěrů z exkurze a zápis do sešitu
 - b. Výstupy z exkurze využít v další výuce – výstavy, postery
 - o Učitel mimo jiné, musí také zajistit i administrativní a organizační úkoly:
 - Zajistit povolení od vedení školy
 - Zajistit dopravu, odhadnout
 - Zdůraznit bezpečnost a pravidla během exkurze
 - Rozdělit studenty do skupin (pokud bude práce probíhat skupinově)
 - Připravit pracovní listy
 - Zajistit povolení od rodičů, vybrat případné zálohy na dopravu
- **Beseda:**
 - o s odborníky v urč. oblastech či nějakou zajímavou osobností, neformální rozhovory se žáky, rozšiřuje a doplňuje zákl. učivo, beseda **NENÍ** přednáška! Může navazovat na exkurzi, návštěvu muzea,...
 - o jde vždy o komunikaci ve skupině o určitý problém, účastníci si navzájem vyměňují názory na dané téma, uvádějí argumenty, a tím společně nacházejí řešení daného problému

Pozitiva a negativa jednotlivých výukových forem: (U = učitel, Ž = žák)

OFV	+	-
1) INDIVIDUÁLNÍ	Respektování individuality každého Ž	Ž je ve svém učení osamocen a nerozvíjí ani své komunikační dovednosti
2) HROMADNÁ A FRONTÁLNÍ	- Šetří čas - zaměřuje se na klíčové části učiva, - žák naslouchá výkladu, příp. je aktivizován otázkami při výkladu učitele	- Kompenzace nevýhod frontálního vyučování aktivizujícími metodami do fáze fixace, kreativními učiteli i do fáze expozice. - PASIVITA Ž., nepodporuje aktivitu, - Nedostatek individuálního přístupu, - Zhlcení informací, - Nerozvíjí kompetence k učení
3) INDIVIDUALIZOVANÁ	▪ Žáci mohou pracovat svým tempem ▪ Respektování potřeb, zvláštností a zájmů ▪ Vede žáky k tomu, aby byli aktivní. ▪ Žák má více času na splnění úkolu, dostane zápisek, diktát doplňuje, natištěný text (místo diktování otázek)	▪ Náročnost na přípravu ▪ Nerozvíjí komunikační schopnosti
4) DIFERENCOVANÁ	○ Nadaní jsou přiměřeně zatíženi a neruší hodinu, nezlenivějí. ○ Pomalí žáci nemusí spěchat, propadá méně žáků, soutěžení žáků je kvalitnější, lze lépe rozvíjet jejich iniciativu – zkrátka mají dostatek času na práci	○ Rodiče neradi vidí zařazení žáků do slabší skupiny; ○ ztráta zájmu, pocit méněcennosti u Ž ○ U. neradi pracují s méně nadanými, ○ Nejsou vypracované učebnice přiměřené jednotlivým skupinám ○ U některých přepínání pracovní síly
5) PROJEKTOVÁ	❖ Největší efektivnost a aktivizace Ž! ❖ Obohacuje běžnou výuku ❖ Přináší Ž přímou životní zkušenost ❖ Posiluje ochotu a schopnost spolupracovat a radit se s jinými ❖ Rozvoj komunikativních schopností, sociálních kompetencí ❖ Propojení mezipředmětových vztahů	❖ Pro začínajícího U náročné na koordinaci, časově náročné, složitost ❖ Vedení se některých žáků mimo individuální typ projektu. ❖ nedává možnost systematizace poznatků, uvádění do souvislostí
6) SKUPINOVÁ A KOOPERATIVNÍ	Z POHLEDU UČITELE: ▪ Může se věnovat slabší skupině ▪ Má čas na přípravu na další činnosti ▪ Obrana proti stereotypu	Z POHLEDU UČITELE: ▪ Náročná příprava + čas.náročnost ▪ Neprobere se moc učiva ▪ Hodnocení učební činnosti je obtížné
	Z POHLEDU ŽÁKA: ▪ zvýšení aktivity Ž při učení ▪ zapojí se více Ž vč. pomalejších ▪ přirozenější komunikace ▪ větší zájem Ž o úkoly ▪ učení se organizaci práce ▪ samostatnost, zvýšení sebevědomí ▪ přebírání odpovědnosti za učení vč. chyb, ▪ do jisté míry si mohou volit vlastní tempo ▪ Ž před spolužáky snadněji přizná, co neví	Z POHLEDU ŽÁKA: ▪ Tahouni X vezouni ▪ Ž. si nedovedou organizovat práci ▪ Hlučnost ▪ Ti talentovanější se trumfují a přestávají se starat o zbytek skupiny ▪ V učení mohou * chyby, které se hned neopravují,
	K = pracují všichni, <u>vazba</u> , aktivizace, rozvoj komunikačních a sociálních schopností	
7) TÝMOVÁ	Upevňování a procvičování se děje v malých třídách	Náročnost na čas a prostor
8) OTEVŘENÉ VYUČOVÁNÍ	Propojení školy s praxí a realitou. Aplikace do projektové výuky, exkurzí, stáží, besed,...	Hlučnost, náročnost na přípravu, neprobere se moc učiva, nespolupráce
9) EXKURZE, STÁŽE, BESEDY	Propojení školy s praxí a realitou.	Hlučnost, náročnost na přípravu, neprobere se moc učiva, nespolupráce

Organizační formy STRUČNĚ: kdo chce ☺

Organizační forma výuky = záměrné uspořádání jednotlivých prvků výuky (cíle, obsahu, metod výuky, materiálních prostředků, činnosti učitele, činnosti žáků) V PROSTORU A ČASE!

1) individuální výuka

- trvalejší kontakt jednoho učitele a jednoho žáka (např. doučování)

2) hromadná a frontální výuka

- učitel řídí učební činnost všech žáků najednou
- při regulaci učebních činností musí učitel zvládnout mnoho úkolů (podmínky pro učení, seznámení s novým učivem, prohloubení a upevnění znalostí, zpětná vazba)

3) Individualizovaná výuka

- Hlavním úkolem je požadavek na aktivitu žáků
- Důraz kladen na individuální odlišnosti jednotlivých žáků – různé dispozice, zájmy, potřeby

4) Projektová výuka

- Žáci řeší úkol komplexního charakteru (projekt), který je buď přímo prakticky zaměřený nebo v těsném spojení s praxí
- Nejedná se o výklad s názornými ukázkami, zapamatování si látky ani reprodukci

5) Diferencovaná výuka

- Seskupování žáků do homogenních skupin dle určitých kritérií (intelekt, zájmy, nadání, místo bydliště...)

6) Skupinová a kooperativní výuka

- Třída rozdělena do menších skupin
- Možnost přizpůsobit výuku individ. potřebám žáků
- Velikost skupin určí učitel
- Skupina nutí nejenom k plnění úkolů, ale i ke spolupráci
- Komunikace atd., sociální aspekt

7) Týmová výuka

- Spolupráce více učitelů a flexibilní žákovské skupiny
- Týmy učitelů pracují s různě velkými skupinami žáků

8) Otevřené vyučování

- a) Organizační opatření ve vyučování – týdenní plán, volná práce, větší zodpovědnost za plánování a průběh vlastního učení
- b) Otevírání školy navenek – otevřená škola, kontakt s mimoškolním prostředím, rychleji reagují na vnější podněty, modifikují svůj vzdělávací program
- c) Párové vyučování - spolupráce 2 žáků, mezistupeň mezi hromadnou a individualizovanou formou vyučování

MODERNÍ TRENDY DIGITÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V PRAXI ŠKOLY:

Zlepší efektivitu a kvalitu výuky i domácí přípravy. Dnes už umí technologie ovládat i malé dítě.

Přírodopis: Využití moderní didaktické techniky ve výuce přírodopisu. *Digitální sondy, videomikroskopy, interaktivní tabule, interaktivní učebnice a pracovní sešity, digitální učební materiály (DUMy) - příklady výrobců (nakladatelů), možnosti jejich využití včetně příkladů konkrétních učebních úloh, základní postupy při práci s didaktickou technikou, využití didaktické techniky v rámci distanční (on-line) výuky.*

Digitální sondy:

Využití digitálních sond – hlavně, žáci samostatně shromažďují a vyhodnocují data, BOV: 3 celosvětoví výrobci

VERNIER = sonda dusičnanových iontů (z řeky, minerálky, vody z kohoutku) – určení dusič.iontů – voda z rybníku v hnojené oblasti

PASCO = TĚLNÍ POVRCHOVÁ TEPLOTNÍ SONDA + měření teploty pokožky při fyzik.a biolog.měřeních

NEULOG = barometr (tlak vzduchu), pH metr, EKG senzor (srdeční tep), tonometr (tlak krve), spirometr (dýchání), senzor stisku, vlhkosti půdy, měření O₂ (ve vodě, v ovzduší)

Existují webové stránky s náměty na pokusy – www.pasco.cz , www.experimentujeme.cz.

Sondy fungují přes **USB** (zapojí se do PC, na němž je spuštěn speciální měřicí software), možnost připojení i k malému mobilnímu zařízení zvaném **Xplorer GLX** (měří se mimo školu).

Videomikroskopy - umožní přenos zpracovávaného obrazu do PC, notebooku

- různý typ kamer, nejlepší je taková, která je tam jakoby zadělaná, dá se promítat přímo na interaktivku, lepší do laborek než do hodin, ale záleží na tématu; pozor – lepší aby žáci podle mikroskopu kreslili do protokolů

Interaktivní tabule = interaktivní plocha s dotykovým senzorem

- Přídavné komponenty - PC, dataprojektor, mobilní stojan
- Ovládání na principu dotykového displeje. Lze psát speciální tužkou. Komunikuje s běžným software v PC SMART Board - vyráběná SMART Technologies (firma AV Media) - promítá obraz na tabuli přes projekci.

Interaktivní učebnice a pracovní sešity:

- tzv. i-učebnice, vycházejí z učebnic tištěných a obohacují je o multimediální materiály - audionahrávky, videa, obrázky, mezipředmětové odkazy, internetové odkazy, přidané dokumenty a interaktivní cvičení v podobě kvízů, testů, křížovek a dalších.
- Interaktivní učebnice je možné zakoupit v e-shopu Flexibooks (FRAUS, Nová škola).

Digitální učební materiály (dumy) - příklady výrobců (nakladatelů), možnosti jejich využití vč. Příkladů konkrét. Učebních úloh, základní postupy při práci s didaktickou technikou, využití didaktické techniky v rámci distanční (on-line) výuky:

- **Cvičebnice, DUMy** - internetový portál = pomocná ruka pedagogům a školám při tvorbě, sdílení a archivaci digitálních učebních materiálů.
- **Licence DUMů v rámci projektu EU peníze školám.** Vše je zpřístupněno pod licencí Creative Commons (CC).
- **Inspirace a příklady** tvořivosti učitelů. Obsahují tisíce výukových materiálů a metodik práce s digitálními technologiemi ve výuce, které jsou recenzovány z hlediska praxe: animace, simulace, pracovní listy, prezentace, aplety, odkazy, cvičení, videa, kvízy, videa, a mnoho dalšího.
- Dají se filtrovat podle klíčového slova. Jednotlivé metodiky jsou tříděny podle vyuč. předmětů a stupně vzdělávání
- DUMy jsou vhodným prostředkem a doplňkem výuky, nelze však jimi výuku ve škole nahradit. Mohou být zařazeny do různých částí vyučovací hodiny: motivace, expozice, fixace, aplikace, závěr hodiny.

MATERIÁLNÍ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY VE ŠKOLE, ZPŮSOBY PREZENTACE OBSAHU UČIVA, ROLE UČITELOVA VERBÁLNÍHO PROJEVU PŘI PRÁCI S POMŮCKAMI:

DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY

- Nemateriální – výuková metoda, forma, zásada, dílčí cíl aj.
- **Materiální** – tabule, učebnice, třída, PC technika aj.
- 80 % ZRAK, 12 % SLUCH, 5 % HMAT, 3 % OSTATNÍ SMYSLY
- Vidět znamená zapomenout, vidět a slyšet znamená znát,
➔ vidět, slyšet a dělat znamená UMĚT ☺

JEJICH VÝZNAM PŘI VÝUCE:

- ☺ zpestření výuky (video)
- ☺ názornost (mapa, nákres,...)
- ☺ realizace výuky (třída, tělocvična)
- ☺ informativní význam
- ☺ didaktický význam

FUNKCE TECHNICKÝCH PROSTŘEDKŮ:

1. ZÁKLADNÍ – informační, formativní, instrumentální
2. DIDAKTICKÁ – názornost, vnímání pomocí více smyslů, racionalizace, upevňování, opakování, kontrola i řízení
3. ERGONOMICKÁ a ŘÍDÍCÍ – snížení podílu neproduktivního času, regulace tempa učení,...

KLASIFIKACE DID.PROSTŘEDKŮ:

1. Originální předměty a reálné skutečnost

- přírodniny
- výtvary a výrobky (vzorky výrobků – potraviny, přístroje – váha, umělecká díla,...)
- jevy a děje (fyz.,chem.,biologické – měření krevního tlaku)

2. Zobrazení a znázornění předmětů a skutečností

- modely (statické, funkční, dynamické, stavebnice – př. pro PP)
- zobrazení – PŘÍMÉ (školní obrazy, fotografie, schémata – vývoj dítěte, antikoncepce, mapa výskytu HIV,...)
– PŘES TECHNIKU (statické, dynamické – PPT, video)
- zvukové záznamy (př. relaxaci)

3. Textové pomůcky

- učebnice – klasické, interaktivní
- pracovní materiály – prac.sešity, listy, studijní návody, tabulky – př. energetické
- doplňková a pomocná literatura – encyklopedie, brožury, časopisy

4. Pořady a programy prezentované didaktickou technikou

- a) př. televizní pořad, speciální výživový software

5. Speciální pomůcky – experimentální soustavy

TECHNICKÉ VÝUKOVÉ PROSTŘEDKY

- a) Auditivní technika – CD přehrávač, školní rozhlas, magnetofon
- b) Vizuální technika – zpětný projektor, dataprojektor, diaprojektor
- c) Audiovizuální tech. – TV, DVD, video
- d) Technika řídicí a hodnotící – výukové PC, osobní PC, trenažéry

Auditivní – CD přehrávač
Vizuální – dataprojektor
Audiovizuální – TV, DVD, video
Řídicí a hodnotící - PC

ORGANIZAČNÍ A REPROGRAFICKÁ TECHNIKA

- ➔ Laboratoře
- ➔ Kopírky
- ➔ PC učebny, počítačové sítě
- ➔ Databázové systémy (CD, DVD)

VÝUKOVÉ PROSTORY A JEJICH VYBEVENÍ

- Učebny se standardním vybavením – tabule (klasická, magnetická, interaktivní), nástěnky, skříně, knihy, nábytek,...
- Učebny pro audiovizuální techniku
- Odborné učebny
- Labiny
- Dílny, kuchyňka, školní pozemky
- Tělocvičny, hudební a dramatické sály

VYBAVENÍ UČITELE A ŽÁKA

- ▲ Psací potřeby, papíry, sešity, učebnice,...
- ▲ Kreslicí potřeby (i rýsovací)

- ▲ Kalkulátory, PC, NTB
- ▲ Učební úbor, pracovní oděv

PRÁCE S MATERIÁLNĚ DID.PROSTŘEDKY:

1. Mít přehled o dostupných prostředcích
2. Využívat je účelně, prostředek není cíl, ale napomáhá dosažení cíle
3. Vyzkoušet před výukou, znát funkčnost, manipulaci, obsah DVD,....
4. Žáci mohou při demonstraci asistovat nebo se zcela zapojit
5. Všichni žáci musí dobře vidět!!!
6. Aktivita všech žáků, př. zadat otázky na které budou odpovídat po shlédnutí videa
7. Materiální prostředky lze využít ve všech fázích (MEFDA)
8. Dodržovat předepsaná pravidla a bezpečnostní opatření

ZPŮSOBY PREZENTACE OBSAHU UČIVA:

Ukázka, nácvik, video, práce s textem, prezentace, popis, ukázka,....

ROLE UČITELOVA VERBÁLNÍHO PROJEVU PŘI PRÁCI S POMŮCKAMI:

- Vysvětlení úkolu,
- mluvit spisovně,
- správná intonace,
- nemluvit k tabuli,
- hlas, slovní projev, slušnost, zdvořilost, parazitická slova,
- při demonstraci lebký člověka – musím počkat, než si to žáci prohlédnou,
- transformandum na transformát (= didaktická transformace) = vědecké poznatky na školní učivo (pro žáky srozumitelné).

Didaktické zjednodušení - zavedl **Dietrich Hering**, 50. léta 20. století

- vynechání detailů ve vědeckých poznatcích tak, aby učivo obsahově reprezentovalo stejné oborové skutečnosti
- zjednodušení s přihlédnutím k věku žáků (např. vyšší stupeň zjednodušení pro žáky ZŠ než SŠ) = **srozumitelnost učiva**

Didaktická analýza - zavedl **Wolfgang Klafki**, 50. – 60. léta 20. století

Důraz na rozvoj osobnosti žáka, ne jen na **srozumitelnost**

1. Elementární prvky obsahu
2. Význam obsahu pro současnost
3. ----- „ ----- budoucnost
4. Struktura obsahu ve vztahu k výše uvedeným otázkám
5. Osvojení a zpřístupnění obsahu

Didaktická transformace (v německé didaktice odpovídá **didaktické redukci**, rozvíjí se od 60. – 70. let 20. století)

- přenesení daného, z didaktického hlediska pečlivě vybraného vědeckého obsahu (**transformandum**, do podoby zjednodušeného a pro žáky srozumitelného vzdělávacího obsahu (**transformát**), s přihlédnutím k receptivním a kognitivním vlastnostem žáka i vzdělávacím cílům vtažených k tomuto vzdělávacímu obsahu.

8. b) Paměť a příčiny snižování paměťového výkonu a její úloha ve vztahu k dalším psychologickým procesům (myšlení, kreativní procesy atd.), které se podílejí na školní výkonnosti. Role paměti ve vztahu k jednotlivým vyučovacím předmětům a výukovým cílům.

PAMĚŤ = vštěpování, uchovávání a vybavování určité zkušenosti, vědomosti, zážitku

- Někteří psychologové ji vymezují jako proces, jiní naopak jako vlastnost či spíše schopnost psychiky, další skupina, především pedagogických psychologů, pojem paměť ztotožňuje s učením
- Podstatou paměti je uchování informací v nervové soustavě
- Paměť je jedna fáze učení

Fáze paměti

- o **Vštípení (kódování) – uchování do paměti, probíhá ve formě vizuální, akustické, sémantické,...**
 - Úspěšnost závisí na inteligenci, koncentraci, motivaci, cílech, zájmech, zdravotní stav, únava
 - Pro trvalejší vštípení je třeba časté opakování
 - Konkrétní věci si pamatujeme lépe než věci abstraktní
 - mechanické – pomocí vícenásobného opakování
 - logické – pochopení vnitřních souvislostí, vyžaduje myšlenkovou aktivitu
- o **Retence (podržení) – uchování v paměti, důležitým faktorem je motivace si věc zapamatovat**
 - Nejrychleji zapomeneme podněty z krátkodobé paměti (telefonní číslo)
 - Podněty, které se opakují nebo jsou sebezáchovně důležité se stávají obsahem dlouhodobé paměti
 - Největší ztráta naučeného nastává v prvních několika hodinách
- o **Vybavení (reprodukce) – časté užití asociací, rozlišujeme 2 formy vybavení:**
 - § **Spontánní (rekonstrukce)** – test typu napiš vše, co víš
 - § **Znovupoznání (rekognice)** – test typu zaškrtni variantu abcd
 - jde o uvedení fixovaných poznatků do vědomí
 - znovupoznání je snazší než reprodukce
 - vybavení usnadňuje duševní klid a soustředění, odpočinek, perfektní zvládnutí učiva
 - znesnadňuje ho únava, stáří, tréma, alkohol, povrchní znalost učiva

Paměť – základní model

- Ø **senzorická (ultrakrátká) paměť** – tato paměť slouží k uchovávání smyslových dat (například sluchové informace si standardně vybavíme 4 vteřiny zpět, vizuální jen cca 0,25 vteřiny)
- Ø **krátkodobá paměť** – probíhá v ní aktuální mentální aktivita. Krátkodobá paměť má cca 30 vteřin, je omezena na 5-9 prvků. Při řešení aktuálních problémů.
- Ø **dlouhodobá paměť** – ohromná kapacita, u zdravého člověka se uchovávají informace i na celý život. Dlouhodobá paměť má 2 hlavní subsystémy:
 - o **explicitní (deklarativní)** – ta se dělí na **epizodickou** (informace o událostech, zahrnující časový, prostorový a citový rozměr, autobiografie) a paměť sémantickou (obecná fakta o světě a jeho fungování, např. Pythagorova věta)
 - o **implicitní (procedurální)** – paměť sloužící k zapamatování dovedností a pravidel, informace jsou hůře verbálně vyjádřitelné (chůze, držení příboru, obranné reflexy,...)

Zvyšování krátkodobé paměti

Mnemotechnické pomůcky = slovní či grafická konstrukce podporující zapamatování nebo zpracování informace mozkiem pomocí přidružených představ či jiných informací

- Ø na zapamatování obojetných souhlásek se užívá BeFeLeMe Pes Se VeZe
- Ø Vyjmenovaná slova po B: Být je pěkné, když je kde bydlet, jsem obyvatel, když mám byt
- Ø Mluvnické kategorie podstatných jmen – počůrává – pád, číslo, rod a vzor

Zvyšování dlouhodobé paměti

- Ø **Počkat, zopakovat, zeptat se**
- Ø **Členit** – látka se lépe zapamatuje, je-li rozdělena do malých zvládnutelných jednotek. Krátkodobá paměť dokáže uchovat cca 7 položek dostatečně dlouho, aby se převedly do dlouhodobé paměti
- Ø **Důležitost a zájem** – děti si nejlépe pamatují to, co má přímo vztah k jejich vlastním zkušenostem
- Ø **Trvání pozornosti** – pro některé děti může být obtížné vůbec se na úkol po potřebnou dobu soustředit. Jejich pozornost téká a výklad ani neposlouchají, ani si jej nezapamatují.
- Ø **Praktické užití** – látka, se kterou se prakticky pracuje, bývá lépe zapamatována
- Ø **Význam** – látka, které děti rozumějí, se lépe zapamatuje než ta, které nerozumějí
- Ø **Přeučení** – dovednosti nebo znalosti, které děti cvičí a ověřují si i poté, co si je už zjevně dokonale osvojily, zůstávají v paměti déle než látka, která přeučena není.
- Ø **Spojování** – neznámá látka se zapamatuje lépe, když je spojena s něčím známým, **učení má vždy postupovat od známého k neznámému**

- Ø **Vizuální znázornění** – obrázky mohou pomáhat k zapamatování látky a jsou užitečné jako záložní podoba toho, co člověk čte nebo slyší.
- Ø **Znovupoznání a vybavení** – učitel by měl, kdekoli to jde, pomáhat dětem s vybavováním tak, že jim poskytne vhodní vodítka ke znovupoznání

Další rozlišení paměti

- Ø **Neúmyslná (bezděčná)** – projevuje se zapamatováním informace i bez záměru (např. informace spojené s osobním zážitkem)
- Ø **Úmyslná (záměrná)** – máme záměr (vědomí cíl) něco si zapamatovat, rozvíjí se postupně hlavně ve školním věku
- Ø **Logická** – využívá myšlení, pochopení podstatných znaků, delší
- Ø **Mechanická** – projevuje se osvojením učiva pomocí samotného opakování bez snahy o pochopení a logické zpracování

Podle obsahu zapamatovaného materiálu:

- Ø **Slovní** – verbální
- Ø **Zraková** – vizuální
- Ø **Sluchová** – auditivní
- Ø **Hmatová** – haptická
- Ø **Pohybová** – motorická
- Ø **Čichová, chuťová, emocionální, sociální,...**

Podle převládajících vlastností a zvláštností paměti:

- Ø **Názorně obrazná** – pamatuje si to, co viděl, slyšel, a pohyby, např. v tanci
- Ø **Slovně logická** – pamatuje si pojmy, myšlenky a čísla
- Ø **Emocionální** – pamatuje si především emocionální zážitky

Teorie a příčiny zapomínání:

- Ø **Teorie rozpadu pamětních stop** – naučené stopy se bez reaktivace rozpadají, nervové spoje pak vytvářejí nové pamětní záznamy
- Ø **Účelné zapomínání** – odstraňujeme nepřesné/nepotřebné údaje z paměti, těmto údajům věnujeme menší pozornost než těm důležitým
- Ø **Teorie interference (střetnutí pamětních stop)** – podobné duševní obsahy uložené do paměti vedle sebe působí rušivě, dochází ke střetu pamětních stop a potížím při vybavování
- Ø **Proaktivní útlum** – potíží při vybavování nových znalostí kvůli starším
- Ø **Retroaktivní útlum** – vybavení starších poznatků narušují novější
- Ø **Represe (vytěsnění)** – vytěsnění udržuje nepřijatelné psychické obsahy mimo vědomí a způsobuje zapomenutí – Freud
- Ø **Teorie ztráty vodítek** – info jsou v paměti utříděny do kategorií v sémantické síti, spoje mezi kategoriemi pak usnadňují vybavování, zapomínání = nemožnost najít info v síti dlouhodobé paměti – způsobuje fenomén - mám to na jazyku

Příčiny zapomínání: dle Čápa, 93 – činitelé působící na osvojení

- 1) druh učiva – lepší smysluplný text, než bez smyslu
 - názvy, číselné údaje bez systému – k zapomínání
 - 2) metody – lepší k zapamatování a pochopení k trvalejšímu – myšlení, logika, vazby
 - 3) motivace – zapomínání toho, čeho se učíme bez zájmu jen proto, že musíme
 - 4) žákův aktuální stav – rušivé elementy, silná únava, zdravotní stav, emoce (rozvod, úmrtí, vztahy), důležitý je i citový vztah k učebnímu materiálu, učiteli,...
- Zkrátka lepší je používat logické myšlení s porozuměním – efektivnější.

Vybavování a zapomínání:

Vybavování = rekonstrukce události – vždy větší či menší zkreslení

Znovupoznání = rekognice – rozpoznání již známé informace

Znovuvybavení = reprodukce – náročnější, musí si vybavit celou část učiva

Zapomínání = úbytek vědomostí či snížení jejich kvality

- **Křivka zapomínání ČÁP** – úbytek znalostí (z původních 100 %) v nejbližších hodinách. Nejvíce – až 60 % původního rozsahu látky - zapomeneme v prvních několika hodinách. Po 48 hodinách už si pamatujeme jen přibližně 30 % z původních informací.

Pojem je rozumová představa, kterou si vytváříme o určité skupině předmětů či událostí, které spojuje nějaká společná vlastnost

Schopnost jasně a správně myslet, v níž jsou obsaženy schopnosti sledovat linii uvažování, chápat pojmy a samostatně zkoumat, zaujímá samozřejmě ústřední postavení ve vzdělávání dítěte.

MYŠLENÍ = nejsložitější psychický poznávací proces

Definice: **Myšlení je nejvyšší forma poznání, založená na postihování vztahů mezi předměty a jevy.**

1. je to proces zprostředkovaný (vnímáním a představováním)
2. je to schopnost člověka objevovat vztahy mezi předměty a jevy, ději reálného světa, rozlišovat jejich významy a vlastnosti pomocí pojmů a jim odpovídajících symbolů a znaků
3. u člověka je těsně spjata s existencí jazyka a řeči

Základní formy myšlení:

Forma myšlení = slovní podoba již člověk vyjadřuje výsledek svého myšlení

1) **pojem**: základní forma lidského myšlení. Pojem definujeme jako odraz obecných a podstatných vlastností předmětů a jevů ve vědomí člověka. Vyjadřujeme ho slovem nebo soustavou slov.

= slovní vyjádření obecných a podstatných znaků předmětu nebo jevu

2) **Soud**: je základní formou, kterou se myšlenkový proces uskutečňuje. Vyjadřuje vztah mezi pojmy.

3) **Úsudek**: vyjadřuje vztah mezi 2 a více soudy

Premisa = soudy, ze kterých vycházíme

Závěr = vyvozený soud - úsudek je vyvození závěru z premis

Podstatou myšlení je vykonávání určitých myšlenkových postupů = **MYŠLENKOVÝCH OPERACÍ**:

Analýza = myšlenkové členění celku na části, vyčleňování jednotlivostí

Syntéza = myšlenkové sjednocování, spojování vyčleněných částí

Srovnávání = myšlenková operace, kterou zjišťujeme podobnost a odlišnost mezi více předměty nebo jevy

Abstrakce = vyčleňujeme podstatné a obecné vlastnosti předmětů a jevů

Zobecňování = myšlenkové zjišťování a spojování vlastností jednotlivých předmětů a jevů určité skupiny (třídy)

Indukce = myšlenkové vyvozování obecného tvrzení z jednotlivých případů

Dedukce = aplikace obecného poznatku na konkrétní případ

Analogie = vyvozování poznatku o nějakém předmětu či jevu na základě podobnosti s jinými předměty nebo jevy

Indukce, dedukce, analogie = nazýváme úsudky

Základní druhy myšlení:

Myšlení = řeší různé úlohy a problémy (konkrétní, abstraktní)

- **Praktické** = problém nebo úlohu řešíme bezprostředně praktickou činností (metoda pokusu a omylu). Myšlení se opírá o fakta ze zkušenosti
- **Konkrétně názorné** = problém řešíme využíváním názorných představ
- **Abstraktní myšlení** = práce s abstraktními pojmy = symboly, uplatňuje se zejména při teoretické činnosti, vyžaduje vyšší stupeň myšlení

Podle směru, kterým se myšlení ubírá, rozlišujeme:

- a) **Konvergentní myšlení (sbíhavé)** = uplatňuje se v úlohách, které mají jediné možné řešení, celá myšlenková práce se ubírá jedním směrem, k jedinému cíli
- b) **Divergentní myšlení (rozbíhavé)** = uplatňuje se při řešení úloh, které mohou mít více řešení, hledá všechna možná řešení a vybírá ty nejvhodnější

Tvůrčí myšlení (kreativní) = založené na nalézání nových způsobů řešení. Podstatně se zde uplatňuje flexibilita (ohebnost, pružnost kognitivních procesů) a fantazie

KREATIVNÍ PROCESY:

- Tvořivost – vede k produkci nového!
- Vypracuj návrh, projekt, navrhni zlepšení, možnou ochranu druhu, přírody,... na základě vlastního pozorování určete,...
- BOV
- Zvědavost, zájem, samostatnost, snaha

Vývoj myšlení podle Jeana Piageta (5 vývojových fází)

1. **Senzomotorická** (0-2 roky) – identifikace objektů
2. **Předpojmově symbolická** (2-4) egocentrické a magické chápání světa
3. **Názorné myšlení** (4-7) vztahy mezi jevy
4. **Konkrétní operace** (7-11) vázáno na konkrétní objekty
5. **Formální operace** (11-...) logické myšlení dospělých

Charakteristiky myšlení:

- § **Hloubka** – postřehování podstatných souvislostí a vztahů
- § **Šířka (obsažnost myšlení)** – projevuje se všestrannými, bohatými vědomostmi, schopnost zvažovat
- § **Přesnost (logičnost myšlení)** – vyznačuje se schopností výstižně postřehnout a zformulovat problémy
- § **Pružnost** – projevuje se úsilím nepřidržovat se při řešení úloh neúčinných způsobů, hledat novější,
- § **Kritičnost** – schopnost nestranně a pronikavě posuzovat názory, řešení druhých lidí, odmítat předsudky
- § **Tvořivost** – charakteristická je zvýšená intelektuální aktivity, pružnost tvorby, originálnost, nezávislost

Poruchy myšlení

- Ø **Bludy** – chorobná přesvědčení, nedají se vyvrátit
- Ø **Vtíravé myšlenky** – vůlí nelze ovlivnit, spíše naopak
- Ø **Autistické myšlení** – člověk ve svém světě
- Ø **Zabíhavé myšlení** – fyziologické u dětí, primitivní osoby, úzkostliví lidé
- Ø **Překotné myšlení (zrychlené)** -mnohomluvnost, nesouvislá řeč, manické stavy
- Ø **Zpomalené myšlení** – útlum myšlení – vyčerpání, deprese, intoxikace,...

Usuzování

= vyvozování závěrů z výchozích předpokladů

- § **Indukce** – odvozování obecných závěrů z jednotlivých pozorování
 - o **Generalizace** – pátrání po obecném pravidlu, které platí pro všechny členy kategorie
 - o **Induktivní zobecňování** – vybíráme podstatné vlastnosti předmětů a přehlížíme jedinečné a nepodstatné – závěry nikdy nemůžeme označit jako pravdivé, lidé mají sklon k přehnanému a mylnému zobecňování citových zkušeností
 - o **Konfirmační zkreslení** – silná tendence ověřovat si své předpoklady na základě názorů, které je pouze potvrzují = ulpívání na názorech
 - o **Potíže při výběru z relevantních možností** – lidé neposuzují logikou, ale schémata pragmatického usuzování
- § **Dedukce** – vyvození závěrů o specifických případech z obecných pravidel
 - o **Mentální modely** – struktury umožňující pochopení daného problému a na jejich základě usuzují (a ne podle pravidel logiky)
- § **Analogie** – usuzujeme v dané situaci na základě jejího srovnání s podobnou situací, jejíž řešení dobře známe

Rozhodování

= proces výběru mezi několika různými možnostmi

Správné na základě zvážení všech pro i proti, užitečnosti a hodnoty, s vědomím pravděpodobnosti, s cílem maximalizovat zisky a minimalizovat ztráty – to se většinou neděje, lidé se rozhodují na základě neúplných informací, případně podle mínění druhých

Přijatelnost – nevyhodnocujeme všechny alternativy, ale akceptujeme 1. přijatelnou možnost, která nás napadne

§ **Heuristika reprezentativnosti** – čím víc se daná událost/objekt/osoba podobá prototypu dané kategorie, máme za to, že tím větší je pravděpodobnost, že do ní patří

§ **Heuristika založená na dostupných informacích** – pravděpodobnost určitých jevů posuzujeme na základě toho, jak snadno si vybíráme jejich relevantní příklady – lidé přeceňují pravděpodobnost katastrof, dopravních nehod, atd, protože nás neustále o nich informují média

§ **Heuristika ukotvení a přizpůsobení** – lidé přizpůsobí svůj předpoklad podle prvků toho, o čem mají rozhodovat, podle počátečních prvků pak ukotví svůj odhad

Faktory ovlivňující řešení problému

Problém = situace, kde známe cíl, ale neznáme prostředky k jeho dosažení, řešením problému se snažíme dostat z nepříjemné situace/dosáhnout něčeho pozitivního, zpravidla překonáváme překážky

Nejjednodušším postupem je metoda pokus – omyl – používáme při nedostatku informací

Systematické algoritmické ověřování všech alternativ, dokud se některá z nich neosvědčí, probíhá často pouze v mysli

Porozumění problému – vytvoření jeho přesné mentální reprezentace, lépe usuzující lidé věnují porozumění problému více času, významnou roli hraje schopnost vybrat významné informace

Dřívější učení – ucelené a vzájemné propojení znalostí/dovedností pozitivně ovlivňují schopnost řešit odborné problémy

Odbornost – experti, kteří mají rozsáhlé organizované schopnosti a jsou schopni je vhodně využít, vnímají situace ze svého oboru ve větších celcích, což zvyšuje jejich výkonnost

Tvořivost – komplexní schopnost, která je výsledkem zdařilé syntézy kognitivních schopností, vlastností osobnosti a některých motivů, produkuje nové, původní a vhodné myšlenky a nápady

Temperament

Psychický stav řešitele v dané chvíli

Zkušenosti

Fáze řešení problému: objevení problému, příprava na řešení, prověření stanovených hypotéz, nalezení řešení a dodatečné přezkoušení

INTELIGENCE

= obecná rozumová výkonnost (schopnost)

- Projevuje se nejvýrazněji v situacích, činnostech, při řešení problému, které jsou charakteristické svou: novostí, obtížností, složitostí, abstraktností, úsporností
- Zjišťuje se převážně pomocí inteligenčních testů a výsledek → inteligenční kvocient
- **Stupně inteligence:** Pod 20 Idiocie, 20-49 Imbecilita, 50-69 debilita, 70-79 Hraniční pásmo mezi zaostalostí a normou, 80-89 podprůměrná inteligence, 90-109 průměrná, 110-119 nadprůměrná, 120-139 vysoká inteligence, 140 a více – velmi vysoká inteligence
- Ve škole je dobré střídat aktivity tak, aby se mohli prosadit všichni žáci!!!

Zvyšování inteligence ve škole

- Zajímavá a podnětná látka, problémy vyžadující myšlenkové postupy, povzbuzování k užití řečových dovedností, motivace k využívání rozumových schopností
- Úkolem učitele při zvyšování dětské inteligence tedy není jen „dostat z žáka to, co v něm už je“, ale **umožnit mu, aby si vytvářel nové vzorce poznání, aby pozměňoval a rozvíjel své dosavadní způsoby myšlení**, a je-li to nutné, aby se jich i zbavoval, a aby se učil chápat svět a sebe sama stále účinnějším způsobem.

Psychické procesy (= poznávací a kognitivní) spojené s pamětí a myšlením

1) ŘEČ

- Řeč je průvodním jevem všech poznávacích procesů
- Výsledky myšlení se vyjadřují pomocí řeči, rozvinuté myšlení neexistuje bez řeči
- řeč má i dorozumívací a komunikativní funkci
- rozlišujeme řeč a jazyk: řeč = nástroj myšlení a formou dorozumívání
- jazyk – nástroj dorozumívání
- Druhy řeči:
 - o **vnitřní** – pomocí ní formulujeme své myšlenky, je stručná a zkrácená
 - o **vnitřní** – člověk vyjadřuje své myšlenky navenek ve zvukové podobě či písemné
- Náznorné výsledky čítí, vnímání a představivosti se pojmenovávají slovně – tím se fixují v paměti

2) VNÍMÁNÍ

- Zrakové vnímání objektu
- zachycuje to, co v daný okamžik působí na smysly
- informuje o vnějším světě (barva, chuť) i vnitřním (bolest)
- subjektivním odrazem objektivní reality v našem vědomí prostřednictvím receptor
- výsledkem jsou počitky (vidím, slyším, ohmatám) a vjemy (předmět jako celek – červené jablko)
- umožňuje základní orientaci v prostředí

3) PŘEDSTAVIVOST

- Lidská schopnost vytvářet představy

4) FANTAZIE

- nové představy, příběhy,....
- Výlučně lidská duševní schopnost obrazotvornosti
- Je dána možností vytvářet z paměťového materiálu nově uspořádané smyslové obrazy, pojmové struktury a významné celky a psychické výtvořiny umožňující objevné a vynalézavé formy činnosti
- Souvisí s tvůrčím myšlením, umožňuje plánovat, předvídat, tvořivě řešit problémy, připravit se na budoucí jednání (objevování)

Lidská fantazie má tři zdroje:

1. **Poznávací procesy, pamětní a myšlenkové pochody a praktickou činnost** - její základní funkcí je nahrazování, substituce, zastupování, typickým příkladem fantazijních představ jsou sny – mají význam pro duševní rovnováhu člověka
2. **Snění ve spánku** – zcela přirozené
3. **Snění v bdělém stavu** – snění zamilovaných dívek může ve vyučovacím procesu působit mnoho problémů, neboť žákyně jsou vyučování přítomné pouze fyzicky a nikoliv psychicky

Fantazii dělíme na:

Reprodukcující (rekonstrukční) – když má člověk vytvořit představu na základě slovního popisu, grafického nebo schématického nákresu

Tvořivá (konstrukční) – kdy výsledkem jsou nové, originální společensky významné materiální a duchovní hodnoty (vynález nové techniky)

ROLE PAMĚTI VE VZTAHU K JEDNOTLIVÝM VYUČOVACÍM PŘEDMĚTŮM A VÝUKOVÝM CÍLŮM

- **Důležitá role!!!**
- Moderní neurovědecký výzkum společně s klinickými zkušenostmi (zejména u pacientů stížených amnézií) doložily, že paměť je modulárním, nikoli jednotným systémem.
- Rozlišují se následující moduly:
 - 1) pracovní paměť;
 - 2) explicitní (deklarativní) paměť – jde vyjádřit pomocí slov
 - 2a) paměť pro fakta /sémantická paměť/ a
 - 2b) paměť pro události /epizodická paměť/;
 - 3) priming označuje nevědomou, do značné míry automatickou paměť, která vyladuje percepční a pojmové reprezentace);
 - 4) paměť implicitní/procedurální, reprezentující učení se novým úkonům a dovednostem (Koukolík, 2000).
- Cizí jazyk – deklarativní – má význam hlavně ve škole

Učební úlohy dle D. Tollingerové (73)

Všechna učební zadání od nejjednodušších vyžadující pamětní reprodukci poznatků po složité úkoly tvořivého myšlení

1. úlohy vyžadující pamětní reprodukci – definuj, zopakuj,...
2. úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace s poznatků – vyjmenuj, popiš,...
3. úlohy vyžadující složité -----,,----- - vysvětli,...
4. úlohy vyžadující sdělení poznatků – vypracuj referát, samost.písemná práce,...
5. úlohy vyžadující tvořivé myšlení – navrhni, vymysli, na základě vlastního pozorování urči,...

Bloom.taxonomie 2001

1. zapamatování (znovuvybavení) – definuj, popiš
2. porozumění (pochopení, vysvětli vlastními slovy) – vysvětli
3. aplikace – demonstruje
4. analýza – rozdělí zástupce hmyzu
5. hodnotit – argumentuj přízpůsobení plazů
6. syntéza – navrhni, jak chránit louky k podpoře diversity hmyzu

Přírodopis – velký obsah – větší úsilí přemýšlet

Matematika – vzoreček, pochopit

9. a) Příprava učitele na výuku a typické chyby při její tvorbě. Řízení realizace výuky (plynulost a spád hodiny, organizační pokyny, sledování žáků). Reflexe a sebereflexe v práci učitele v návaznosti na řízení hodiny.

PŘÍPRAVA UČITELE NA VÝUKU A TYPICKÉ CHYBY PŘI JEJÍ TVORBĚ:

Plánování výuky – je individuální činnost; patří mezi základní kompetence učitele

Kroky

- studium kurikulárních dokumentů
- studium učebnic
- zajištění potřeb žáků
- tvorba časově-tematického plánu – stanoví temat.celky učiva + počty hodin!

PŘÍPRAVA U:

ŽÁDNÁ
BLESKOVÁ
PÍSEMNÁ

Krátkodobá (na 1 vyuč.hod)
Střednědobá (na 1 vyuč.celek)
Dlouhodobá

**PŘÍPRAVA NA VYUČOVACÍ HODINU
JE „MAJETKEM“ UČITELE!!!!**

V pracovním řádu pro učitele je zakotvena **povinnost učitele připravovat** se na hodinu.

Není stanovena forma učitelovy přípravy. Není dáno, že by učitel měl psát písemnou přípravu! Učitelé si dělají například poznámky na okraj učebnice, vkládají si listy do učebnic.

Učitel se může připravit: písemně, myšlenkově, psychicky, s využitím techniky, bez ní, podobně/stručně, důkladně/zběžně,...

Příprava začínajícího učitele:

- Měla by být písemná (nemusí, pokud se nejedná o příkaz ředitele)
- Měla by obsahovat časový harmonogram, uváděný formou konkrétního času. Tedy nikoli 2 minuty, ale např.: 8:35-8:37, a to z důvodu možnosti průběžné kontroly času během hodiny. Časové údaje by si měl začínající učitel viditelně uvádět.
- Měla by být konkretizovaná na třídu (klíma třídy, prospěch, atd.)
- Měla by zahrnovat alespoň základní otázky ke zkoušení a jména žáků, které chce učitel zkoušet (popř. náhradníky)

- Použití pomůcek, v přírodních vědách také pomůcek (předem vyzkoušených). Např. budu chtít žákům něco ukázat v mikroskopu – erytrocyty, leukocyty, trombocyty; osteocyty, apod.☺
- Měla by obsahovat shrnutí učiva – základní otázky a formy shrnutí učiva
- Případně zadání DÚ

☺ Výhody písemné přípravy:

- Učitel si lépe uvědomí, čeho chce dosáhnout (stanoví si cíle)
- Může se soustředit na dění ve třídě
- Může lépe sledovat časový průběh
- „OPORA“ při nervozitě
- Dá se použít vícekrát (v paralelních třídách)
- Základ pro přípravu další výuky

Příprava zahrnuje několik KROKŮ (Marádová):

1. promyslet a stanovit výukové cíle (VC) – vycházíme přitom z **prekonceptu**, tedy ze znalostí, dovedností i postojů žáků, které získali při předchozí výuce nebo o kterých předpokládáme, že je znají ze své zkušenosti nebo z DÚ. Bez znalostí prekonceptů se lehce může stát, že námi navržená výuka bude buď příliš jednoduchá (*a nebude tudíž nikoho zajímat, protože tyto poznatky již mají*) nebo naopak příliš složitá (*žáci budou také reagovat nepozorností, protože se nebudou v tématu plného neznámých pojmů orientovat*).
2. promyslet vhodnou motivaci
3. výběr metod, pořadí a čas.rozvržení činností, výběr pomůcek
4. promyslet uspořádání učebny k formám výuky (frontální, skupinová práce)
5. připravit pomůcky, materiály, učebnice, techniku (těsně před výukou by měl mít učitel připravené pomůcky a zkontrolovanou a vyzkoušenou techniku)
6. rozhodnout o způsobu sledování pokroku žáka a hodnocení výsledků v průběhu hodiny/po hodině

DRUHY PŘÍPRAV NA VYUČOVACÍ HODINU:

✓ **3 TYPY PŘÍPRAVY DLE SLAVOMÍRA RYSE + struktura:**

1. TYP PŘÍPRAVY: BLESKOVÁ (Co? Jak?)
 - I pečlivý učitelé z nedostatku času někdy tohoto typu užijí
 - Učitel vymezí obsah, promyslí metody a prostředky
2. TYP PŘÍPRAVY: (Co již bylo? Čeho chci dosáhnout? Jak a čím toho dosáhnout? Jaké bude mít tato hodina pokračování?)
 - Např. opakování učiva z minulé hodiny, zadání DÚ na příště. Nejčastější typ.
3. TYP PŘÍPRAVY: POŽADOVANÝ, NEJPROPRACOVANĚJŠÍ!
 - 1. CÍL: **Čeho mají žáci dosáhnout?**
 - 2. CÍL: **Jakými prostředky mohou cíle dosáhnout?**
 - Obsah učiva (stručný nástin), volba vyuč.metod, did.pomůcek a technik
 - 3. CÍL: **Zvláštní didaktická hlediska:**
 - Co z učiva bude pro žáky nejobtížnější? Jak je budu AKTIVIZOVAT? Vypracování systému úkolu k FIXACI (vč. DÚ)
 - 4. CÍL: **Výchovné možnosti:**
 - Jak mohu učiva i průběh výuky výchovně využít (se zřetelem k celku třídy i jednotlivcům)?
 - 5. CÍL: **Organizace vyuč.hodiny (VH):**
 - Které pracovní podmínky si musím zabezpečit? Jaký organiz.typ výuky bude mé koncepci nejlépe odpovídat?
 - 6. CÍL: **Časový projekt VH:**
 - Kolik času věnovat jednotlivým fázím? Kolik času si vyžádá DÚ žáků na další hodinu?
 - 7. CÍL: **K realizaci přípravy:**
 - Jak budu zajišťovat pracovní součinnost žáků? Jak budu zajišťovat pracovní výsledky žáků?

Podstata přípravy na výuku spočívá v **promyšlenosti** budoucího postupu ☺

!!!! Dobrý učitel se nepřipravuje z hodiny na hodinu, ale plánuje i více hodin dopředu, aby přibližně věděl, jak dlouho se tématu věnovat, co žáky čeká, kdy bude písemka, zkoušení,....

Můj názor – příprava na hodiny VKZ je ve srovnání s PŘ velmi náročná, především časově!

CHYBY PŘI TVORBĚ:

- Přetěžování vyučovacích hodin aktivitami X nedostatek aktivit
- Uspěchanost, neklid, direktivismus (učitel odučí, ale žáci se nerozvíjí - neučí)
- Cíl = téma
- Učitel nepracuje s VC

ŘÍZENÍ REALIZACE VÝUKY (PLYNULOST A SPÁD HODINY, ORGANIZAČNÍ POKYNY, SLEDOVÁNÍ ŽÁKŮ):

= jedna z klíčových charakteristik kvality výuky – **dobře připravená hodina je předpokladem!** Zahrnuje i ostatní činnosti: plánování, organizaci, stanovení pravidel, propojování aktivit, sledování a vyhodnocování práce žáků, zvládání kázeňských prohrůšek, vypořádání se s nevhodným chováním. Učitel = manažer řídící výuku.

- Řízení se do kvality výuky promítá: efektivní využívání času ve výuce, tempo výuky, strukturovanost
- **PLYNULOST** – Kvalita výuky se vyznačuje plynulostí jednotlivých činností (nedojde k přerušení výuky a ztráty pozornosti žáků). Zmíněnou plynulost výuky narušuje mnoho aspektů. Jedním z nich je, když se učitel nepřiměřeně soustředí na určitý prvek – př. Řeší něco s jednotlivcem, někdo vejde – naruší tím výuku, dále hluk z venku apod.
- **SPÁD HODINY** – měla by mít zřetelný začátek, střed a zakončení!!!
- **ORGANIZAČNÍ POKYNY** – již při plánování výuky dostatečně promyslet organizaci (pomůcky, práce ve skupině – ušetří čas)
- **SLEDOVÁNÍ ŽÁKŮ** – sledovat činnost, přizpůsobit tempo, zohlednit individuální situace, motivovat!
- **INTERAKCE A KOMUNIKACE VE VÝUCE** – komunikační styl, chování a jednání učitele osobité
- **AUTORITA, KÁZEŇ, CHOVÁNÍ ŽÁKŮ**
- **JAK ZÍSKAT ŽÁKY** – podnikatelská atmosféra (navodit pocit, že společně všichni dosahujeme cíle), vytvořit prostředí vhodné pro učení, stanovit požadavky na chování, promyslet průběh výuky

Diagnostika v průběhu výuky – interakce U + Ž, aktivity, nálada, atmosféra, odezva, únava, prožitky souhlasu a nesouhlasu, výsměchu, odmítání

- MIKRODIAGNÓZA = krátkodobá, sekundová, porozumění atmosféře – všímavost, schopnost vcítit se do atmosféry, tresty, pochvaly, organizace práce
- I žák diagnostikuje – poznává svého učitele – cítí ochotu vyučovat, náladu, únavu, vztahy k žákům
- Důl.předpoklad – dobrá tělesná a duševní kondice učitele, měl by chodit svěží, oprostěný od napětí (to oslabuje vnímavost), pěstovat psychickou odolnost, vyrovnanost

Diagnostika vědomostí a dovedností žáků – hodnocení a evaluace výsledků výuky

Po realizaci

- Sebehodnocení – formuloval jsem vhodné cíle? Odpovídá obsah a metody tomu, čemu se mají žáci naučit? Navazuje výuka na výuku dřívější? Jak jsem se při výuce cítil? Měl jsem připraveno dostatek? Využil jsem fáze výuky? Jak jsem řešil nekázeň, mám autoritu? Co mám změnit na příště? Jak se dařilo provést ověření vědomostí?

REFLEXE A SEBEREFLEXE V PRÁCI UČITELE V NÁVAZNOSTI NA ŘÍZENÍ HODINY:

REFLEXE = vstupní krok k sebereflexi

= **mentální proces** – snaha strukturovat či restrukturovat určité zkušenosti, znalosti, vhledy (Korthagen, 2011)

Učitelé neradi nastavují zrcadlo – obtížně překonávají ješitnost, neradi si přiznávají chyby – přemýšlení nad prací vyžaduje ZRALOST, SNAHU ZLEPŠOVAT SE.

SEBEREFLEXE = nám umožňuje uvědomit si, co pro nás reflexe znamená, jak nás ovlivňuje. Může nám říct, jací jsme.

Kam směřujeme a kam bychom mohli směřovat dál - vedeme sami se sebou vnitřní dialog, „rozdvojujeme se“ na Já pozorující (I-self) a Já pozorované (Me-self).

Viz ot. 5: model ALACT!!!!!!

9. b) Charakteristika pojmu a procesu učení, styly učení a školní výkon, učení senzomotorické, učení podmiňováním, verbální učení, pojmové učení – jejich vztah k učebním činnostem žáků, motivace žáka ve výuce – vývojové hledisko, formy a prostředky motivování.

CHARAKTERISTIKA POJMU A PROCESU UČENÍ, STYLY UČENÍ A ŠKOLNÍ VÝKON:

Učení = veškeré změny v chování a myšlení

- Záměrné a systematické získávání vědomostí, dovedností, návyků a zvyků
- Způsob osvojování učiva
- Komplexní proces – na jeho průběhu se podílí všechny psych.procesy
- Učení ovlivňuje spousta faktorů, např. věk, kultura, sociální klima, rodina, osobnost a charakter člověka

Proces učení = ve kterém si jedinec osvojuje individuální zkušenost

- Probíhá po celý život a je to základní mechanismus, při kterém si formujeme vědomí, chování a osobnost jedince
- Učení ovlivňuje věk, kultura, klima, rodina, drogy, alko,...

Styl učení – způsob, jakým jedinec přijímá a zpracovává informace.

- Je založený na vrozeném základě, dále se však v průběhu života vyvíjí
- J. Mareš definuje styly učení jako *“postupy při učení, které jedinec v daném období preferuje, postupy svébytné svou orientovaností, motivovaností, strukturou, poslušností, hloubkou, elaborovaností (propracovaností), flexibilitou”*
- Každý má jiný styl, různé kombinace

- Zrakový, zvukový, slovně-pojmový, hmatový-pohybový
- Pro každý obor/předmět/učivo lepší něco jiného
- Dle Mareše: povrchový, hloubkový, strategický
- Dle J. D. Vermunta = neřízený styl, zaměřený na reprodukci učiva, na smysl učiva, na aplikaci učiva

Školní výkon – úroveň/kvalita osvojování znalostí a dovedností

- Jeli uspokojivý – žák prospívá (opak neprospívá)
- Úspěšnost závisí na zdravotním, psychologickém (vztahy a osobnost) a pedagogickém aspektu (obsah a rozsah látky, průběh výuky)

SENZOMOTORICKÉ UČENÍ – sportovní činnost, hra na nástroj, psaní na stroji, plavání, psaní, kreslení

- Vyšší druh učení, jsou velmi trvalé a obtížně vyhasínají

UČENÍ PODMÍNOVÁNÍM – na základě podmíněných reflexů

1) klasické – I. P. Pavlov – pokus se psy, světlo (zvuk) – slintání

- Podmíněné reflexy jsou typem učení
- Podmíněné reakce = původně nepodmíněné reakce (slinění), kterou vyvolal podmíněný podnět (světlo)
- Škola + neúspěch – negativní pocit žáka
- Škola + úspěch – pozitivní pocit žáka

2) instrumentální – učení pokus – omyl

- Pozitivní či negativní důsledky určitého chování vedou ke změně
- Př. dítě zdraví – je pochváleno – zdraví více
- S pokusem spěchám – nepodaří se – příště pracuji pomaleji, dle pokynů

VERBÁLNÍ UČENÍ – osvojování slov a symbolů

- Základem je asociace – vztah mezi slovem a reálným objektem
- Výsledkem jsou vědomosti prezentující ucelený systém našich představ a projevů
- Nutná reprodukce (opakování) = kvalita

POJMOVÉ UČENÍ – vytváření a osvojování pojmů

- Pojmová mapa

MOTIVACE ŽÁKA VE VÝUCE (VÝVOJ.HLEDISKO, FORMY A PROSTŘEDKY)

- Prostředek pomáhající zvýšit efektivitu učební činnosti žáků
- Silně ovlivňuje žáka při výuce
- Je jedním z podmínek efektivního učení, ovlivňuje koncentraci, paměť, výdrž u učení,....
- VNITŘNÍ – vychází z poznávacích potřeb žáka a zájmů
 - o Učí se, protože ho to baví, má radost z učení
- VNĚJŠÍ – pochvala, dobrá známka, obdiv spolužáka
 - o Odměny, tresty
 - o Žák se učí neuvědoměle, kvůli známkám, bez zájmu
- Počáteční motivace – vstupní, vzbuzení zájmu
- Průběžná motivace – nutné ji posilovat v průběhu výuky
- Výsledná motivace – nejvyšší, kdy žák uspěje k celoživotnímu (CŽV) zájmu o např. chov, botaniku,....
- Pozitivní – vyvolává radost, podpora učitelů
- Negativní – vyvolává stres, tlak ze strany učitelů

FORMY A PROSTŘEDKY:

- Rozhovor, experiment, obraz, film, zkoušení, písemná práce, soutěž, hra, chvála, odměna/trest,...
- **Chvála, kritika** – vhodnost, načasovaná aplikace – ovlivní postoj žáka k práci i celému předmětu (škole)
- **Rozdíly mezi žáky** – někdo dosáhne mnoho bez snahy, někdo se snaží a dosáhne méně – to má učitel zohlednit
- **Chvála** – Lze posílit očním kontaktem, pokýváním hlavou, úsměvem. Při absenci chvály mají vyučovací hodiny velmi formální a neosobní povahu.
- **Sebeuspokojení a sebekritika** mají daleko větší účinek, než si leckterý učitel uvědomuje. Sebeuspokojení se někdy označuje jako „vnitřní chvála“ a **často se stává nejvýznamnějším motivačním faktorem**. To je to pravé nadšené uspokojení, které zažíváme, když se nám něco podaří: „Dal jsem to dohromady a ono to funguje!“ 😊
- **Správná kritika**
- Konstruktivní – sdělit co je špatné, ale i jak to napravit – ať vnímají kritiku jako radu
- Spíše pozitivní než negativní – „dej se do toho“ X NE (přestaň se flákat lenochu)
- Zároveň při kritice i žáka za něco pochválit a chválou své hodnocení zakončit

- **Trest** = jako prostředek k řízení a organizování lidského učení nepůsobí jednoznačně. Je třeba obdobně jako u odměn dodržovat při jeho užití určité zásady:
 - STANOVIT KRITÉRIA – za co bude trestáno – stanovit hranice
 - VYBRAT FORMU TRESTU – trest prací, trest zákazem
- **Učitel jako nástroj motivace** - osobnost učitele a styl jeho výuky závisí na motivaci žáků. Metody tvořivého vyučování určitě žáka zaujmou víc než výklad bez možnosti zapojení. Důležitá je i okamžitá zpětná vazba.

„Smyslem motivace je dosáhnout stavu, aby se žák chtěl učit – může to být motivace k učení obecná, založená na zájmu, na aspiracích žáka se zázemím aspirací jeho rodiny, na vztahu žáka k učiteli a předmětu, na rozvinutém vědomí perspektivy či na potřebě aktivity“ (Kolář & Vališová, 2009, s. 77).

Zasluhují slabší žáci chválu? Rozhodně ano! Právě oni ji potřebují – musí zápolit s úkoly, které jim připadají složité a náročné, aniž by jim je usnadňoval přirozený talent nebo šikovnost. Takový úděl jim zřídka kdy přináší podobné uspokojení, jaké přináší dobře provedená práce. Tzv. systém pozitivního povzbuzení tedy v praxi znamená komunikovat se žákem s využitím povzbuzujících slov a hodnotit žákovskou práci spíš z hlediska co je na ní dobrého, než v čem je špatná. Ukázat žákovi, jaké má přednosti. Zdůraznit jeho silné stránky. Ukázat mu, jak je může dál rozvíjet. Žák dávno ví, že nezná. Teď potřebuje vědět, že se svou neznalostí může něco dělat.

Motivační faktory a vývojové hledisko motivace:

- Novost situace, činnost a aktivita žáka
- Sociální faktory, stanovení cíle zájem, spojení školního učení s žákovými cíli, tendence dokončit úkol, úspěch/neúspěch ve vyučovacím předmětu, odměny X tresty

Mladší žáci – těší se, snaží se podpořit nadšení a motivovat

Starší žáci – již zjišťují, že školní docházka je nezbytná, nedovoluje polevování – náročnější motivace, ale správným postojem a nadšením lze s žáky příjemně pracovat.

Dospívající žáci – budování identity, často odmítavé postavení k práci, ochrana sebeobrazu a sebepojetí, náročná motivace

„Motivace k učební činnosti je jedním z nejdůležitějších předpokladů školního výkonu žáka“ (Pavelková, Hrabal & Hrabal, 2010, s. 292). Můžeme říci, že „jednou ze základních povinností učitele v řízení učebních činností je motivovat žáky, nebo využít vnitřních podmínek žáků pro pozitivní naladění na nastávající situace, pro předpokládané obsahy, pro potřebné, očekávané operace“ (Kolář & Vališová, 2009, s. 77).

Povzbuzující slova:

Dr. William Halton

*Každý dělá chyby. *Jsi typ, který to dokáže. *Neúspěch není zločin. *Dělaš pokroky. *Chyba se stane. Líbí se mi, jak nasloucháš. *Zkus to. Můžeš to dokázat. *To je pěkná práce. *Moc ti děkuji. To je skvělé. *Cením si tvého uznalého chování. *Udrž si úroveň. Dobrá práce. *Jsem rád, že znám někoho, jako jsi ty. *To je přesná myšlenka. *Pracuješ čím dál tím lépe. *Mám z vás radost, když takhle pracujete spolu.

10. a) Pedagogický výzkum ve školní praxi.. Akční výzkum v kontextu profesního rozvoje učitele. Vlastní hodnocení školy (autoevaluace) jako prostředek rozvoje školy.

PEDAGOGICKÝ VÝZKUM VE ŠKOLNÍ PRAXI:

Pedagogický výzkum = plánované získávání údajů o edukační realitě. Bývá realizován pedagogickými výzkumníky. Cílem je, aby jeho výsledky zkvalitnily výchovu a vzdělávání. Pedagogický výzkum spadá do oblasti výzkumu v sociálních vědách.

Pedagogický výzkum lze dle přístupů dělit na tři základní typy – **kvalitativní, kvantitativní, smíšený.**

Etické problémy výzkumu je velmi široké téma, které je mnohdy podceňováno. V kvalitativním výzkumu, kde je často *zkoumaným subjektem člověk*, souvisí etická dimenze výzkumu s obecně platnými etickými principy.

Etická pravidla chránící účastníky výzkumu:

- informovaný souhlas s účastí ve výzkumu
- ochrana soukromí a osobních údajů účastníků výzkumu – účastníci musí vědět, kdo a za jakých podmínek se dostane k informacím z výzkumu
- nesmí dojít k poškození či újmě účastníků výzkumu (hmotné, duševní či jiné)

Etická pravidla chránící výzkumníky:

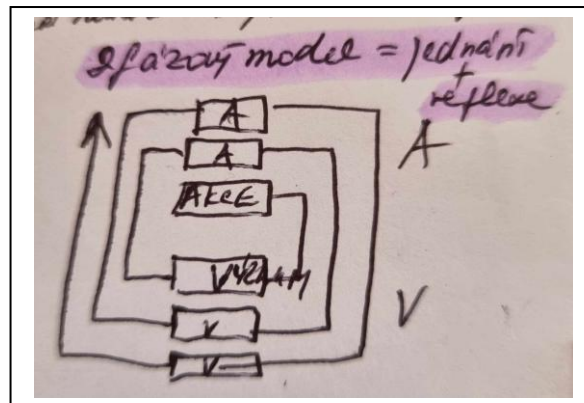
- ochrana hranic kontaktu s účastníky výzkumu (např. empatická neutralita, střet zájmu aj.)
- ochrana soukromí a osobních údajů výzkumníka (vznikem osobních vazeb pozitivních i negativních)
- nesmí dojít k poškození či újmě výzkumníka
- ochrana vztahů mezi účastníky výzkumu a výzkumníky (definování hranic výzkumného vztahu, zneužití účastníků výzkumu)

AKČNÍ VÝZKUM (AV):

- Dle Johna Elliota (1981): je to učitelem prováděná systematická reflexe profesních situací s cílem jejich dalšího rozvinutí
- AV se tedy chápe jako **nástroj**, který učitelům pomáhá řešit problémy školní praxe a zároveň uskutečňovat v této praxi inovace
- Učitel má dvojí roli – výzkumník a aktivní účastník
- Nástroj pro sebevzdělávání učitelů a vede ke zkvalitnění výuky
- Zakladatel Kurt Lewin (30. léta 20. stol.)
- Co vyjadřuje přívlastek „akční“ - 2 významy:
 - o 1. Akcí je zmíněna určitá situace (něco je dáno, něco se děje). Tuto akci (situaci učitel zkoumá, aby ji porozuměl a mohl ji zlepšit v případě, že je s ní nespokojen.
 - o 2. Akční je míněno jednání učitelů, které má vést ke zlepšení situace.
- Podstatu AV vystihují 2 slova: **AKCE a VÝZKUM**
- Jednoduše řečeno AV je založen na akci (jednání) a výzkumu (reflexi) určité situace.
- Akce a výzkum se opakují v graduujícím cyklu, přičemž se má neustále zlepšovat ve smyslu dosahování vyšší kvality.

Metody AV:

- Pedagog.deník
- Brainstorming
- Rozhovor se žáky – vztahy ve třídě/hodnocení výuky
- Nahrávka hodiny
- Pozorování – vztahy ve třídě
- Vzájemné hospitace kolegů – ti mi pak zodpoví otázky
-

TRADIČNÍ VÝZKUM – realizován nezainteresovanými výzkumníky

- Cíl: dosáhnout objektivitu a zobecnit
- Výzkumníci formulují hypotézy a snaží se je výzkumem potvrdit, výzkum probíhá na více školách s co největším počtem respondentů
- Studují literaturu a porovnávají získané výsledky
- z výsledků pak formulují závěry či doporučení pro školy
- výsledky – k dispozici až po několik let

AKČNÍ VÝZKUM – zainteresovaní

- prováděn učiteli ve školách, kteří si vybírají problémy, které se týkají výuky v jejich třídě
- otázky diskutují uvnitř školy s ostatními učiteli, žáky, rodiči
- sbírají data, využívají své zkušenosti a navrhuji řešení
- jsou účastníky výzkum
- cíl: zdokonalování, rozšíření svých vědomostí, dovedností, profesní růst, rozvoj školy
- výsledky – jsou rychlejší!
- NEBO VÝZKUM MOJÍ HODINY – mluvím srozumitelně? Bez gram.chyb?

- o 1. Výuka
- o 2. Hledání chyb
- o 3. Návrh změn
- o 4. Znovu výuka již s alterací
- o Metoda: Nahrávka hodiny

- ALACT
- 3A

Akční výzkum je když.....(pohled do praxe)

- AV začíná v okamžiku, kdy má učitel dojem, že ve třídě něco nefunguje. Např. že třída mezi sebe nebere Petra, který přišel na začátku roku z jiné školy. Nikdo s ním nechce sedět v lavici, o přestávce se s ním nikdo nebaví, a když jde ze školy domů, tak se k němu nikdo z žáků nepřipojí.
- Je dojem učitele, že zde „něco nehraje“, oprávněný? Nebo je to opravdu jenom dojem? V tomto si učitel chce udělat jasno. Přemýšlí o tom, jak získat více informací o Petrově pozici ve třídě, o tom, jak s ním žáci komunikují nebo nekomunikují, a co za tím vším asi je?
- V dalších dnech se na Petra zaměří – bude jej pozorovat (pozorování), prohodí s žáky pár slov o Petrovi, aby zjistil, jak ho vidí oni (rozhovor), požádá Petra, aby „se našel“ na obrázku a svoji pozici okomentoval (projektivní technika spojená s introspekci) atd. Učitel získává určité poznatky o Petrově pozici ve třídě a zamýšlí se nad nimi (reflexe). „Dali jsme jako třída Petrovi dostatek příležitostí k tomu, aby mezi nás zapadl? Co když jsme se málo starali o to, jak se mezi námi cítí a jak se mu s námi učí? Nespoléhal jsem jako učitel snad až příliš na to, že to půjde samo? Jak to vypadá v Petrově případě, to asi samo nepůjde, takže se tomu musí pomoci“.

- Učitel přemýšlí, co může udělat pro to, aby se Petrova pozice ve třídě zlepšila, aby ho žáci vzali mezi sebe. Napadají ho různé věci: „Především já sám, jako učitel, se musím k Petrovi postavit s větší otevřeností, dát mu najevo svůj zájem o něj...Můžu také zkusit pohnout se zasedacím pořádkem ve třídě. Posadím k němu Honzu, mohli by si rozumět, navíc oba dva sbírají známky, takže by mohli najít společnou řeč...Ve výuce zkusím využívat více kooperativních forem vyučování a učení – snad Petra získám pro skupinovou práci a ostatní žáci se ho naučí brát jako partnera...”

VLASTNÍ HODNOCENÍ ŠKOLY (AUTOEVALUACE) JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE ŠKOLY:

Vnější – ČSI

Vnitřní:

- a) ředitel školy, zástupce – hospitace v hodinách
- b) vzájemné hospitace kolegů – zlepšení výuky, kolegové se mohou navzájem inspirovat, motivovat
- c) dotazníky, rozhovory – spokojenost ve škole
 - hodnocení výuky – viz UPOL – v rámci celé školy/každá učitel sám za svůj předmět

10. b) Metody pro diagnostiku psychologických funkcí a procesů. Možnosti a meze testových diagnostických metod, chyby při jejich aplikaci a interpretaci, předpoklady pro jejich užití v práci učitele.

METODY PRO DIAGNOSTIKU PSYCHOLOGICKÝCH FUNKCÍ A PROCESŮ:

a) pozorování – nejstarší a nejpoužívanější, vždy stanovit cíl!

- Fáze:
1. Plán – co se bude sledovat, proč,....
 2. vlastní pozorování
 3. analýza
 4. závěr pozorování

- sledujeme např. verbální a neverbální projev, chování, vztah k sobě a projevy emocí

Druhy:

- Introspekce – vlastní
- Extraspekce – druhé (chování)
- Skupinové – spolupráce, soupeření
- Individuální – vlastnosti, emoce
- Krátkodobé – přestávka, písemka
- Dlouhodobé – školní rok

Chyby: neschopnost postřehnout podstatné znaky, předčasné vyvozování závěrů

b) rozhovor

- Tváří v tvář „osob.kontakt“ vždy stanovit cíl!
- 1. podmínka – navazování kontaktu (atmosféra, přátelský tón)
- Začíná s obecnými otázkami
- Záznam – zápis/nahrávka, před nebo po rozhovoru
- Vyvarování se gest
- Výhoda: sledovat reakce zkoumané osoby, projevy, nejasnosti, mimika, mimovolní pohyby (zamrznou :D), červenání, blednutí,....
- Fáze:
 - o Úvodní
 - o Vzestupná – postupně se blíží k jádru
 - o Odkrytí jádra
 - o Závěr
- Druhy:
 - o Individuální – citový – žákův osobní život (rodinný)
 - o Skupinový – názor třídy (beseda, diskuze)
 - o Řízený (standardizovaný) – připravení otázky, stejné podmínky pro všechny
 - o Volný (nestandardizovaný) – jen zákl.otázky, situace řídí průběh
- Techniky vedení rozhovoru:
 - o Vyvarovat se sugestivním otázkám a ano-ne
 - o Technika ujištění (podpora, povzbuzení, uklidňující, aby se nebálo rozhovoru)
 - o Technika parafrázování (v určité míře opakujeme jeho část odpovědi a tím udržujeme jeho spontánnost odpovědi)
- Chyby – autoritativní (přilíš), kamarádké zacházení, rychlý sled otázek, nepřipravenost rozhovoru, netrpělivost, nepozornost při naslouchání, impulzivita, přerušování žáka, přílišné prosazování svých verzí,...neúcta, kritizování,...
- Příklad: CÍL: Zjištění vztahů ke spolužákům
 - o Východisko – představ si, že jsi režisér a chystáš se natočit film o partě dobrých kamarádů

- Struktur.otázky:
 - Kteří tví spolužáci by mohli hrát důležité role? Které? A proč?
 - Kteří tví spolužáci by rozhodně neměli hrát ve filmu? Proč?

SOCIOMETRIE

- Zkoumá soc.vztahy, vnitřní strukturu SS (postoje, sympatie/antipatie), dále vývojové vztahy v rámci vybrané skupiny (6. – 9. třída)
- Sociometrický dotazník – dán všem členům, otázky např. Koho bys pozval na svoji oslavu? S kým by jsi chtěl sedět, spát ve stanu, ve skupině na výletě?
- Výsledky se vyjádří sociogramem, z něhož zjistíme, který jedinec dominuje a naopak
- Hvězda (nej), outsider (velký volič, sám nemá hlas), černá ovce (zápor), izolát (ani nevolí, ani není volen)

DOTAZNÍK – zájmový, osobnostní

TEST:

- Roscharův – rozbor osobnosti duševní poruchy (inkoust.skvrn) – co mu obrázek připomíná
- Wartegův kresebný
- Test nedokončených věd – zda chápe,....

ANAMNÉZA – zjišťování souvislostí chování a jednání s jeho vývojem

- Rozvod, úmrtí, zdraví, nemoc, rodiče, výchova

MOŽNOSTI A MEZE TESTOVÝCH DIAGNOSTICKÝCH METOD, CHYBY PŘI JEJICH APLIKACI A INTERPRETACI:

- Lze testovat? Inteligenci, vztahy ve skupině, názory,....
- Meze – nejsou komplexní vzhledem k osobnosti zkoumaného jedince
- Chyby – diagnostik musí znát účel, mít cíle, co má diagnostika přinést
 - Musí zvážit výběr a způsob diagnostiky, promyslet, kdy použít,....
 - Nedostatek dovedností a užívání nevhodných metod
 - Halo efekt
 - Předsudky (nejde mu MAT, neumí ani FYZ)

PŘEDPOKLADY PRO JEJICH UŽITÍ V PRÁCI UČITELE:

- Jsou velké, mohou ovlivnit atmosféru ve třídě
- Pozorování – učitel dělá neustále
- Rozhovor – např. při vyskytnutí problému (rozhovor s žákem/rodičem)
- Ústní ZK
- Písemné ZK
- Analýza výsledků činnosti – roztřídil správně?
- Didaktický test

11. a) Hodnocení výsledků vzdělávání žáků v práci učitele. Možné způsoby hodnocení výsledků vzdělávání žáků na vysvědčení. Pravidla hodnocení výsledků vzdělávání žáků jako školní regulativ. Metody didaktické diagnostiky (ústní a písemné zkoušení, didaktické testy). Další metody pedagogické diagnostiky (pedagogické pozorování, rozhovor, sociometrie).

HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ V PRÁCI UČITELE:

Hodnocení žáků = sdělení učitelů, které je určené žákům a vypovídá o míře jejich úspěšnosti ve vzdělávacím procesu. Vzdělávací výsledky žáků jsou hodnoceny oficiálně prostřednictvím klasifikace (známky) nebo prostřednictvím písemných zpráv (slovní hodnocení). (Průcha, Walterová, Mareš 2003)

Specifika školního hodnocení:

- Prostupuje vyučováním permanentně
- skryté – úsměv, pochvala, kývání hlavou
- zjevné – test, zkouška, písemná práce, pravidelné zkoušení
- učitel se na hodnocení připravuje, organizuje a provádí ho pravidelně
- učiteli přináší – informace o tom, jaká je výuka, jaké jsou výsledky žáků – hodnotí i sám sebe
- Žádný typ hodnocení není dobrý nebo špatný sám o sobě, vždy záleží na způsobu a souvislostech jeho pedagogického využití. (Kolář, Šikulová 2005)

Za školní hodnocení jsou považovány všechny hodnotící procesy a jejich projevy, které bezprostředně ovlivňují školní výuku nebo o ní vypovídají. V užším smyslu se rozumí pedagogickým hodnocením (evaluací) **systematický proces, který vede k určení kvalit a výkonů vykazovaných žákem nebo skupinou žáků.**

Podstatou školního hodnocení je **zjištění kompetencí – vědomostí, dovedností a postojů** – žáka a formulace hodnocení na základě porovnání skutečného stavu se stavem předpokládaným, formulovaným jako cíle výuky. (Lemrová)

Hodnocení a klasifikace

- **Hodnocení žáka** je zařazení žáka do výkonové (pomyslné) škály, uznání i jiným způsobem než známkou (i neverbálně).
- **Klasifikace** je vyjádření výsledků hodnocení **známkou** nebo jiným symbolem.

Hodnocení má funkce:

- **kontrolní (diagnostickou)** – zjišťování vědomostí, dovedností, předností, nedostatků,
- **prognostickou** – určení perspektivy žáků, jejich možností, čeho mohou docílit a za jakých předpokladů,
- **motivační** – jak v pozitivním i negativním smyslu,
- **výchovnou** – vychovává k pracovitosti, soustavnosti, samostatnosti, pěstuje vůli, schopnost sebehodnocení a sebekontroly,
- **informativní** – pro žáky i rodiče,
- **zpětnovazební** – pro učitele i žáka.

a formy:

- ❖ **verbální** (slovní hodnocení, pochvala, pokárání)
- ❖ **neverbální** (výraz v obličeji, gesta),
- ❖ **známkou** (zařazením do výkonnostních skupin tvořených stupnicí),
- ❖ **symbolickou** (obrázky, písmena A,B,C...)

Typy hodnocení

1) Hodnocení vnitřní (autonomní) – sebehodnocení

Je považováno za nejkvalitnější typ hodnocení ve škole 21. století. Mělo by žáka aktivizovat, vést k vytyčování vlastních cílů, k rozvoji samostatnosti. Žák se učí poznávat své schopnosti, analyzovat vlastní chyby, řídit vlastní učební činnost, uvědomovat si vlastní vývoj.

2) Hodnocení sociálně normované

porovnávání výkonů hodnoceného žáka s výkony ostatních žáků, je prováděno na základě stejných úloh, které žáci řeší ve stejném časovém období. Takto je vytvářena iluze objektivnosti. Ve skutečnosti představuje pro žáky psychickou zátěž zejména v prostředí zaměřeném na výkon a úspěch, taktéž pro žáky znevýhodněné je zcela nevhodné.

3) Hodnocení individuálně normované

Výkon žáka je porovnáván s jeho předcházejícími výkony, umožňuje učiteli i žákovi sledovat kvalitu dílčích výkonů a zaznamenávat i drobné pokroky směrem k cíli, i slabší žák může zažít pocit úspěchu. Má silnou motivační funkci.

4) Průběžné hodnocení

Dílčí zhodnocení úrovně úspěchu, zaznamenání míry úspěšnosti či neúspěšnosti v porovnání s cílovým výstupem. Probíhá při každé vyučovací hodině, po kratších časových úsecích (týden, měsíc, čtvrtletí) buď formou slovní, písemnou nebo známkou.

5) Závěrečné hodnocení

Konečné hodnocení prospěchu žáka, které je prováděno na konci výuky předmětu, uceleného programu nebo školního roku. Je prováděno formou vysvědčení, slovního hodnocení, výstupního hodnocení při ukončení určitého typu školy.

6) Portfoliové hodnocení

Hodnocení na základě souboru různých produktů vytvořených žákem a dalších záznamů o dítěti. Má poskytovat co nejplastičtější obraz o tom, jak se dítě učí, jak uvažuje, jak jedná s ostatními lidmi, jak vytváří výtvarné či jiné práce, jak se zapojuje při práci na projektech, do dění ve třídě, ve škole. Může zahrnovat i činnost ve školních kroužcích, účast a úspěchy na soutěžích a olympiádách. Na jeho tvorbě se podílí přímo žák shromažďováním materiálů, které pod vedením učitele třídí a zařazuje. Má významnou úlohu při kvalitním sebehodnocení.

MOŽNÉ ZPŮSOBY HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ NA VYSVĚDČENÍ:

Hodnocení není klasifikace

Klasifikace = známkování znalostí žáků ve škole

Klasifikace:

Je tříděním žáků do skupin **podle jistých hledisek** – kritérií. Výsledky žáků mohou být vyjádřeny různě, podle tradic jednotlivých zemí.

Příklad:

U nás je pětistupňová škála známek od 1 do 5, stejně jako na Slovensku, v Rusku je tomu obráceně (od 5 do 1), anglicky mluvící země používají místo číslic písmena, německé nebo polské děti mohou dostat šestku, s tím že v Polsku je to nejlepší známka, v Německu nejhorší. V Belgii, Francii, Nizozemsku, Španělsku, Řecku a Mexiku je hodnocení od 1 do 10. Ve Švýcarsku

1-6. V některých zemích převládla tendence ke slovnímu hodnocení, takže v Anglii, severských zemích, Austrálii, Dánsku, Austrálii a v některých státech USA je klasifikace odmítnuta.

Klasifikace je **průběžná nebo souhrnná** (na konci klasifikačního období). Na vysvědčení se zvlášť hodnotí chování a prospěch a vyjadřuje se tzv. **celková klasifikace**.

Podklady pro klasifikaci se získávají:

- 1) různými druhy zkoušek (písemné, ústní, grafické, praktické, pohybové),
- 2) soustavným diagnostickým pozorováním,
- 3) sledováním a rozbořem výkonů žáka a jeho připravenosti na vyučování,

PRAVIDLA HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ JAKO ŠKOLNÍ REGULATIV:

Hodnocení a klasifikace se řídí podle **Klasifikačního řádu**, který vychází z paragrafu 30, odstavce 2 školského zákona č. 561/2004 Sb. Na webových stránkách škol je součástí školního řádu.

Učitel hodnotí dále podle Vyhlášky MŠMT ČR č. 354/91 Sb., o středních školách, na ZŠ Vyhláška č. 291/1991 Sb., o základní škole, § 10 a 11.

Povinnosti učitele:

- musí oznámit výsledek, poukázat na klady a nedostatky,
- nesmí být neobjektivní,
- musí vést evidenci známek,
- na konci klasifikačního období zapsat známky do katalogových listů,
- výsledky sdělit žákům + zák.zástupcům
- připravit návrhy na opravné zkoušky či klasifikaci v náhradním termínu.

Klasifikace musí být **objektivní** – shodovat se s klasifikačním řádem, vyhláškou, standardami, určenými požadavky.

Poznámka:

„Známkovatelnost“ různých předmětů a témat je různá:

- *některé jsou snadno postižitelné **kvantitativně** (diktát, počet bodů za jednotlivé příklady),*
- *jiné je nutno posuzovat **kvalitativně** (míra pochopení, vlastní invence, rozvíjení tématu, uchopení motivu, způsob řešení problému, originalita projektu - ve výtvarné výchově, slohových pracích).*

METODY DIDAKTICKÉ DIAGNOSTIKY (ÚSTNÍ A PÍSEMNÉ ZKOUŠENÍ, DIDAKTICKÉ TESTY):

Zkoušení je hodnocení vyjádřené známkou nebo jiným symbolem, na rozdíl od **prověřování**, což je zjišťování žakových výkonů za účelem diagnostickým, informativním – bez známky.

Ústní zkoušení

Poskytne učiteli informace nejen o **vědomostech** žáků (to se děje nejčastěji), ale i o **dalších kvalitách** žáka (o úrovni myšlenkových procesů, slovní zásoby, rychlosti reakce, schopnosti komunikace, míře stresu, schopnosti chápat souvislosti a hledat vztahy). Oba aktéři spolu komunikují, oba by měli (učitel musí) provést závěrečnou analýzu a zhodnocení výkonu. Strategie individuálního zkoušení v přípravě učitele je založena na úvaze učitele: **kdo, kolik, kteří**. A především: „Co budou dělat zatím ostatní?“ – samostatná práce, skupinová práce, úkoly!!!

Výhody: rozvíjí vyjadřování žáka, učí vystupovat, osobní kontakt učitele a žáka, učitel se věnuje **jednomu** žákovi, komunikuje s ním, může bezprostředně reagovat, opravovat, „navádět“, obvykle je z většího celku, žák se učí zobecňovat. učitel může poznat skutečnou úroveň pochopení poznatků.

Nevýhody: učitel se věnuje **jenom jednomu** žákovi, ostatní nejsou motivováni ani rozvíjeni, nervozita vyvolaného, která může ovlivnit výkon, učitel nestačí vyvolat více než 2x za klasifikační období, časová náročnost je značná, učitel má pocit, že ho zkoušení zdržuje od skutečné práce.

Výsledek musí být žákovi **oznámen**, zdůvodněn, vysvětlen. Znamka z ústního zkoušení má obvykle větší váhu pro závěrečné, finální hodnocení.

Problém **subjektivity!!!** (ovlivnění celkovým profilem žáka, přidávání, ubírání v klasifikaci).

Ústní orientační zkoušení

Je to zkoušení bez vyvolání k tabuli, odehrává se v plénu třídy. Je operativnější, rychlejší (odpadá fáze podrobného hodnocení a zdůvodňování známky), kratší, učitel sleduje více žáků najednou. Pak následuje rychlé zhodnocení, váha známky je menší, ale organizačně i diagnosticky je tato metoda pružnější.

Jiné způsoby zkoušek, jako je kompozice (písemná zkouška), maturitní zkouška, výrobky, projekty, výkresy, diktáty, eseje viz kapitola Vyučovací metody.

Didaktický test

Testování je výborným nástrojem systematického zjišťování (měření) výsledků výuky, jsou-li dodrženy požadavky na vlastnosti (kvalitu) testu. A to:

- **validita** – test ověřuje skutečně to, co má být ověřeno,
- **reliabilita** = spolehlivost, při opakování za stejných podmínek poskytne stejné výsledky,
- **senzibilita** = citlivost, zjišťuje i menší rozdíly ve vědomostech, není ani příliš náročný, ani příliš snadný; takový test nezjistí nic,
- **praktičnost** = nesmí překročit přiměřený časový limit ani schopnost soustředěnosti žáků, není časově náročný na vyhodnocení, zapadá do výuky.

Druhy testových úloh:

Otevřené = s volnou tvorbou odpovědí; oprava náročnější, hodnocení může být subjektivní,

Uzavřené = s nucenou volbou odpovědí

- dichotomické – jedna ze dvou voleb je správná,
- přiřazovací – přiřazovat pojmy k sobě (1b,2c,3a,...)
- s výběrem odpovědi – jedna ze 3-5 odpovědí je správná,
- seřazovací – seřadit množinu pojmů podle nějakého kritéria do posloupnosti.

Druhy didaktických testů:

- Měřená charakteristika výkonu: test úrovně výkonu X test rychlosti
- Stupeň dokonalosti přípravy testu a jeho vybavení: standardizované, kvazistand. (částečně), nestandardizované
- Povaha činnosti testovaného: kognitivní – měří kvalitu poznání, psychomotorické – výsledky psychomotorického učení, afektivní – zkoumají hodnoty a postoje.
- Míra specifičnosti učení zjišťovaného testem – test na výsledky výuky, test na studijní předpoklady – SCIO, přijímací zkoušky
- Interpretace výkonu testu – rozlišující (rozdíly mezi žáky), ověřující (zjišťování úrovně znalosti)
- Časové zařazení do výuky: vstupní, průběžné, výstupní
- Rozsah obsahového zaměření: - monotematické, polytematické (srovnávání, hledání)
- Stupeň objektivity skórování (počtem bodů, známkou) – jednoznačně nastavené, nejednoznačné

Výsledky testů se dají jednoznačně hodnotit, **vyjádřit kvantitativně** podle procenta správných odpovědí.

Výsledek je dobře oznamovat hned, nebo alespoň co nejdříve, spolu se společnou opravou chyb. Tak žáci mají příležitost něco se naučit, kromě toho, že byli odměněni (nebo potrestáni) známkou.

Kritéria klasifikace v předmětech teoretického zaměření:

- ucelenost, přesnost a trvalost osvojení požadovaných faktů, pojmů, zákonitostí a vztahů,
- kvalita a rozsah dovedností
- schopnost uplatňovat dovednosti při řešení teoretických a praktických úkolů,
- kvalita myšlení, jeho samostatnost a tvořivost,
- aktivita a přístup k činnostem, zájem o ně a vztah k nim,
- přesnost, výstižnost a jazyková kvalita ústního a písemného projevu,
- kvalita výsledků činností,
- osvojování účinných metod samostatného studia.

Jak klasifikovat (klasifikační řád, najdete také ve školních řádech jednotlivých škol):

Stupeň 1 (výborný) Ovládá poznatky, fakta, definice uceleně, přesně, chápe vztahy. Umí uplatnit při řešení úloh. Myslí logicky správně, samostatně, tvořivě. Ústní a písemný projev správný, přesný, výstižný. Je schopen samostatně studovat vhodné texty.

Stupeň 2 (chvalitebný) Ovládá v podstatě stejně, jen potřebuje menší podněty učitele. Ústní a písemný projev může mít menší nedostatky ve správnosti a výstižnosti. Texty s menší pomocí.

Stupeň 3 (dobrý) Totéž, ale má ve vědomostech nepodstatné mezery, chyby dovede za pomoci učitele korigovat, uplatnění vědomostí při řešení úkolů je s chybami, potřebuje pomoc učitele, myšlení vcelku správné, ale není tvořivé. Ústní a písemný projev není vždy přesný, správný, výstižný. Samostatného studia schopen podle návodu učitele.

Stupeň 4 (dostatečný) Má závažné mezery, málo pohotový, má větší nedostatky v uplatňování vědomostí při řešení úkolů, je nesamostatný, netvořivý, v logickém uvažování. Chyby umí s pomocí učitele opravit. Při samostatném studiu má závažné těžkosti.

Stupeň 5 (nedostatečný) Poznatky si osvojil málo nebo vůbec, při intelektuální činnosti má závažné nedostatky, to co ví, nedovede uplatnit. Není samostatný, v logice chyby. V ústním a písemném projevu závažné nedostatky ve správnosti, přesnosti i výstižnosti. Chyby nedovede opravit ani s pomocí učitele. Nedovede samostatně studovat.

Slovní hodnocení:

Odstraňuje nedostatky tradičního číselného hodnocení, blíže o něm viz kapitola o alternativních školách. Má výrazný **motivační** význam, vyslovuje hodnocení a uznání za delší období, informuje, jakou cestu dítě urazilo po vlastní vzdělávací dráze, ne srovnáním s druhými nebo s normou, ale se svým počátečním stavem.

Je konkrétní vyjádření o dosažené úrovni žáka. Má vysokou informační hodnotu a může dobře motivovat. Nestresuje, obsahuje doporučení pro další rozvoj a respektuje individualitu žáka. Pro učitele je časově náročné a obtížné (je třeba se vyvarovat schématických vyjádření a klíšé). Do slovního hodnocení zařazujeme slovní obsahovou analýzu výkonu, ocenění žáků po vyučovací hodině, zhodnocení realizovaného projektu, parafrázování výkonu (pozitivní i negativní), odměnu, vyznamenání žáka, pochvalu, tabuli cti či hanby. (Kolář, Šikulová 2005)

Co musí obsahovat slovní hodnocení:

- uznání, zhodnocení přístupu žáka k učení (připravenost k učení, ochota vynakládat námahu, výdrž, spolupráce, píle, zvláštní zájmy),
- nesmí být trestem, výsměchem, diskriminací,
- musí vyjadřovat porozumění a podněcovat spolupráci,
- může poskytovat kladný prožitek z dobře vykonané práce, motivovat,
- má vytvářet důvěru a porozumění,
- má obsahovat jednoznačnou informaci, srozumitelnou dítěti i rodičům, včetně analýzy příčin neúspěchu, doporučení k odstranění,
- akceptovat odlišnosti dítěte a napomáhat rozvoji emocionálních i racionálních složek,

Příklad: „myslím, že se angličtině věnuješ a že se jí učíš. Výsledky testů jsou poměrně slušné. Máš velké nedostatky v gramatice časů, nemáš jistotu ve vyjadřování přítomnosti, minulosti, budoucnosti. Nepravidelná slovesa je třeba znát nazpaměť s jistotou jako násobilkou, s tvou aktivitou v hodinách jsem spokojena, úkoly plníš. V angličtině tě čeká ještě spousta práce.“

Zásady pro používání slovního hodnocení v souladu s § 15 odst. 2 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání, včetně předem stanovených kritérií

1. O slovním hodnocení výsledků vzdělávání žáka na vysvědčení rozhoduje ředitel školy se souhlasem školské rady a po projednání v pedagogické radě.
2. Třídní učitel po projednání s vyučujícími ostatních předmětů převede slovní hodnocení do klasifikace nebo klasifikaci do slovního hodnocení v případě přestupu žáka na školu, která hodnotí odlišným způsobem, a to na žádost této školy nebo zákonného zástupce žáka.
3. Je-li žák hodnocen slovně, převede třídní učitel po projednání s vyučujícími ostatních předmětů slovní hodnocení do klasifikace pro účely přijímacího řízení ke střednímu vzdělávání.
4. U žáka s vývojovou poruchou učení rozhodne ředitel školy o použití slovního hodnocení na základě žádosti zákonného zástupce žáka.
5. Výsledky vzdělávání žáka v jednotlivých povinných a nepovinných předmětech stanovených školním vzdělávacím programem a chování žáka ve škole a na akcích pořádaných školou jsou v případě použití slovního hodnocení popsány tak, aby byla zřejmá úroveň vzdělání žáka, které dosáhl zejména ve vztahu k očekávaným výstupům formulovaným v učebních osnovách jednotlivých předmětů školního vzdělávacího programu, k jeho vzdělávacím a osobnostním předpokladům a k věku žáka. Slovní hodnocení zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka v jejich vývoji, ohodnocení píle žáka a jeho přístupu ke vzdělávání i v souvislostech, které ovlivňují jeho výkon, a naznačení dalšího rozvoje žáka. Obsahuje také zdůvodnění zhodnocení a doporučení, jak předcházet případným neúspěchům žáka a jak je překonávat.

DALŠÍ METODY PEDAGOGICKÉ DIAGNOSTIKY (PEDAGOGICKÉ POZOROVÁNÍ, ROZHOVOR, SOCIOMETRIE):

- **pozorování** - jedna z nejvýznamnějších metod pedagoga, umožňuje získat údaje za delší časové období, sledovat reakce na odlišné události v bezprostředním kontextu školní reality

- **anamnéza** - je předpokladem prorespektování dosavadního individuálního vývoje dítěte, rodinná anamnéza shromažďuje údaje o rodině, osobní anamnéza zachycuje údaje o vývoji jedince nutné k pochopení jeho současného stavu
- **rozhovor** - poskytuje bezprostřední odpovědi, odhaluje aktuální prožívání žáka (rodičů), pedagog může využít i strukturovaný rozhovor (vhodně sestavené otázky směřující k řešení určitého problému)
- **dotazník** - pokud umožňuje výběr z předem formulovaných odpovědí, umožňuje lepší zpracování, volné odpovědi mají naopak autentickou hodnotu (závisí ovšem na schopnosti respondenta vyjádřit se)
- **didaktické testy** - druh zkoušek, které se skládají z různých úkolů, standardizované testy mají jasný způsob zadávání a vyhodnocují se pomocí stanovených kritérií, nestandardizované testy jsou méně náročné na vyhodnocení, mohou mít ale nižší validitu
- **sociogram** - pomocí otázek kladených žákům postihuje klima ve třídě a vztahy mezi žáky
- **analýza prací žáků (žákovské portfolio)** - ukazuje úroveň osvojení učiva, odráží kvalitu práce učitele
- **analýza pedagogické dokumentace** - s její pomocí si lze lépe uvědomit širší rámec výuky
- **hra** - významný diagnostický prostředek, sledujeme výběr her, uplatnění fantazie, soustředění, motoriku, úroveň komunikace, sociální kontakty (Průcha, 2009)

11. b) Využití psychologické diagnostiky pro poznání osobnosti žáka a její uplatnění při edukační práci učitele. Nejčastější chyby při posuzování jiných osob.

VYUŽITÍ PSYCHOLOGICKÉ DIAGNOSTIKY PRO POZNÁNÍ OSOBNOSTI ŽÁKA

1. diagnostika soc.vztahů

- poznám strukturu třídy jako SS, role, vztahy (dominanty a naopak – hvězdy, izoláty, černé ovce) + atmosféra, klima
- sociometrie

2. diag.hodnotové orientace žáků

- v hodnotové orientaci se odrážejí vlivy, které na žáka působí (ve výuce i mimo ni)
- můžeme žákům předložit soupis vlastností, aby vybrali 5 z nich, které jsou pro jejich život nejdůležitější
- či které vlastnosti považují u člověka za důležité a které méně
- či jaké vlastnosti by měl mít dobrý kamarád/otec/matka
- výběr hodnot upevňuje u žáka vztah k nim a ovlivňuje z5 jeho jednání

3. diagnostika sebepojetí žáků

- každý z nás má o sobě nějakou představu, o schopnostech, vzhledu, zdraví
- tyto představy ovlivňují chování a jednání, proto se o tyto info mají učitelé zajímat!
- člověk ostatní posuzuje dle sebe, obdivuje u druhých, to co nemá a naopak
- můžeme diagnostikovat metodou sebeposuzování
 - předložíme jim soubor vlastností – bodově se odstupňují
 - dostanou úkol s popisem: myslí si o sobě, že si může vše dovolit, chová se zdvořile,...žáci bodově hodnotí a součet dává přehled o vlastnosti daného žáka, nicméně musí vybrat ty spolužáky, na které se tento popis nejvíce hodí

4. diagn.zájmu žáků

- pomocí dotazníků
- nabídneme seznam zájmů, zakroužkují 5 nej + doplní podrobnosti
- zjištění faktů by mělo být využito ve výuce – aktivní sport, kresba, organizační schopnosti,...

5. diagnostika vztahů k předmětu – většinou učiteli zřejmý (nesmí zvlášť diagnostikovat)

6. diagn.perspektivní orientace (souvisí s hodnotovou orientací)

- rozhovor – Čeho bys chtěl po škole dosáhnout? (Na škole?)
- otázkami dosahujeme toho, že žáci si své cíle znovu uvědomují, formulují a vede to k posílení vůle jich dosáhnout

UPLATNĚNÍ PŘI EDUKAČNÍ PRÁCI UČITELE:

Metody, prostě, co již bylo zmíněno, směřuje k psychologicko-pedag.charakteristice žáků

- Jedná se o uspořádání všech poznatků o žákovi
- Slouží k poznání zvláštností žáka a porozumění mu
- Pomáhá k vysvětlení příčin problémů žáka a dokáže odhadnout další vývoj žáka
- Provádíme deníky (zápis o žácích v průběhu roku) – všechno, ne jenom přestupky, měl by to být komplexní obraz žáka
- Lze využívat i pedag.psych.posuzovací archy, měly by obsahovat:
 - o Osobní údaje
 - o Vnější charakteristiku (vystupování, vyjadřování, dojem)

- Tělesný a zdravotní stav (onemocnění, tělesná konstituce)
- Mimořádné události (rozvod, smrt)
- Rodinné prostředí (zaměstnání rodičů, sourozence, výchovné vlivy)
- Školní charakteristika žáka (prospěch, postoj k učení, motivace, zájmy)
- Mimoškolní aktivita
- Pozor na: že mě žák pozoruje, osobní vztah U-Ž, nálada, nemoc učitele,.....

NEJČASTĚJŠÍ CHYBY PŘI POSUZOVÁNÍ JINÝCH OSOB:

Představu o jiných tvoříme na základě vnímání, pozorování, uvažování – určují naše chování k lidem

Haló efekt:

- zaujme nás centrální rys pozorované osoby, klady/zápory, dle něj pak hodnotíme člověka, aniž bychom o něm něco věděli
- např. žák se nevhodně obléká, má špatné známky, je hloupý
- např. klidné a správné chování žáka naznačuje žáka chytrého, řadíme ho mezi nadané

Citový vztah – čím větší, tím pozitivněji hodnotí a naopak

Kontrast – úspěšný člověk považuje druhého, který si čte, za lenocha

Předsudky – např. učitel byl informován jiným o vlastnostech určitého žáka – přijme to a chová se dle toho

Základní atribuční chyba:

- přikládám větší váhu osobě a příliš malou situaci
- např. Pepíček je lajdák, proto nesplnil úkol (ale jeho situace doma mu ho nedovolila splnit)
- naopak své chování přikládám vždy situaci nikoliv k mé osobě

Pygmalion efekt – učitelovo pozitivní očekávání způsobí zlepšení výsledků i u slabších žáků

Golem efekt – opak: negativní -----,,-----zhoršení-----,,-----u silnějších žáků

Lenost – učitel diagnostikuje jen povrchně

Konformita – Solomon Asch – vliv tlaku skupiny na odpověď jedince (přízpůsobení se)

Návyk – osobě se zdají pravdivé skutečnosti, jimž přivykl a které zná

12. a) Formy spolupráce školy a rodiny a jejich realizace v prostředí školy. Participace učitele na rozvoji místní komunity.

FORMY SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY:

- využívají se konzultační hodiny, třídní schůzky, individuální pohovory, besedy, školní slavnosti, výlety, výstavy školních prací žáků, spoluúčast rodičů na vedení a organizování školy (školská rada, SRPŠ, dozor na výletech...)

1. osobní kontakt pedagoga s rodiči

Důležitou osobou je třídní učitel.

- dny otevřených dveří
- orientační setkání
- čas příchodu a odchodu dítěte ze školy
- telefonické rozhovory
- konzultace učitel – rodič – žák
- společná setkání (schůzky, akce)
- konzultační hodiny, třídní schůzky
- vzdělávací akce pro rodiče

2. Písemné formy komunikace a spolupráce pedagoga s rodiči dětí

- letáčky, brožury, příručky, webové stránky
- zpravodaj, školní/třídní časopis
- neformální zprávy o dítěti a dění ve škole
- informační nástěnka pro rodiče
- schránka pro návrhy
- emailové služby a SMS zprávy, deníček

3. Účast rodičů ve třídě/škole

(dozor na výletech, školní slavnosti, výstavy, besedy)

- rodič pozorovatel/návštěvník
- rodič odborník
- rodič asistent
- rodič členem rodičovské rady/školské rady

Dále – školská rada, třídní schůzky, informační odpoledne, konzultační hodiny

PARTICIPACE UČITELE NA ROZVOJI MÍSTNÍ KOMUNITY:

Učitelství je sociální role (sociální role = společností očekávaný způsob chování člověka v určitém sociálním postavení). Role učitele je výslednicí společenských očekávání širokého spektra sociálních skupin: rodičů, žáků, pedagogické veřejnosti, užší komunity kolem školy, širší veřejnosti... a vlastní pojetí (pojetí sebe sama, sebepojetí) učitele.

V kontextu komunitního vzdělávání je významné, že každá místní komunita má v sobě ukrytý potenciál pro řešení svých problémů a pro svůj rozvoj. Řadu problémů, které lokality mají, lze nejučinněji řešit na základě místních zdrojů, s podporou a spoluprací těch, kterých se daný problém konkrétně týká. Komunitní vzdělávání pomáhá tyto možnosti odkrývat a rozvíjet. Prostřednictvím vzdělávacích, kulturních, rekreačních, zdravotních a sociálních programů, tak napomáhá rozvoji místní komunity, řešení jejích problémů a k zvyšování kvality života jejích členů.

Tradiční role učitelů v komunitě – rozvoj vztahů mezi institucemi a jejich propojování a efektivní využívání (Sokol, divadlo, zájmové organizace,...)

- dobrovolný hasič, lektor v excentru, fitness, knihovna, muzeum, Lipka, středisko volného času,....

12. b) Socializace lidského jedince, příčiny nedostatečné socializace a formy nápravy – možnosti školy v této úloze.

SOCIALIZACE LIDSKÉHO JEDINCE:

= proces formování osobnosti a získávání zkušeností prostřednictvím styku s jinými lidmi (začleňování) – vlčí děti či Genie – zneužívání, izolace

= proces socializace je procesem utváření osobnosti a její kultivace v rámci osvojování si kultury konkrétní společnosti a začleňování jedince do systému společenských vztahů. Součástí socializace je odezva okolí na chování jedince, která může být kladná nebo záporná, což (zejména při opakování) vyvolá změnu, či chování jedince upevní. Socializačním procesem lze označit každé začleňování jedince do nové skupiny; je to proces nikdy nekončící, **celoživotní**, i když nejintenzivnější je v období **dětství**.

- Na 1. místě rodina, dále škola, vrstevníci, soc.skupiny, pracovníci, internet,...
- Riziko nátlaku skupiny – kouření

Socializace primární – rodina (ústav) – důležitý je emocionální vztah - do 3 let

- teorie citové vazby Bowlby, Ainsworth – vyhýbavá, jistá, ambivalentní, dezorientovaná

Socializace sekundární – výchovné, vzdělávací instituce, škola, vrstevníci,....

ZÁMĚRNÁ x NEZÁMĚRNÁ socializace jedince:

- **Nezáměrná socializace** probíhá každodenně (někdy i nechtěně) přirozenou cestou (zpočátku zpravidla v rodině), v neformálních situacích, kdy dítě přebírá určité normy a způsoby chování od svých prvních vzorů (socializace typu „play“), ale podle stejných mechanismů může probíhat část socializace i v pozdějších etapách života.
- **Socializace záměrná** je záměrné působení na dítě (či dospělého) s cílem začlenit ho, ovlivnit, učít a vychovávat ho. Toto záměrné působení může vycházet od rodičů, ale v největší míře záměrná socializace probíhá ve škole a v různých školských a výchovných zařízeních.
- *Socializace dítěte x socializace dospělého*
- *reciprocita*
- **SOCIÁLNÍ UČENÍ**

Soc. učení – formy (typy):

1. sociální posilování – chování či jednání posíleno (odměněno/potrestáno)

2. imitace (nápodoba) – přejímání chování jiného – selektivní výběr. Teorie observačního učení (Bandura – děti se učí pozorováním okolí – Bobo doll experiment (matka kope, dítě kope) – mrkni na video na YT

3. identifikace – přejímání chování jiného – jako celek

Význam pro práci učitele:

- Potřeba socializace u žáka, integrace s ostatními – dnes je kladen požadavek na komunikační funkci – diskuze, skupinová cvičení
- Je to proces nikdy nekončící – je to totiž každé začleňování do nové skupiny, nejintenzivnější je v období dětství.

KONFORMITA – Solomon Asch – vliv tlaku skupiny na odpověď jedince (přízpůsobení se)

ROLE – očekávaný způsob chování, který se váže k určitému statusu (vyžadované a očekávané způsoby chování všemi a od všech)

AKTÉŘI SOCIALIZACE – rodina, škola vrstevníci, masová média

- V dospívání = vrstevnická skupina

SOCIALIZAČNÍ ČINITELÉ

- **Nejvýznamnějšími** socializačními činiteli jsou tzv. „**významní druzí**“ (angl. significant others). V raném dětství je jejich působení nejdůležitější (a jsou jimi zejména rodiče), později však jejich působení neustává (je celoživotní), okruh významných druhých se může pozměňovat – může slábnout význam rodičů jakožto významných druhých, ale přidávají se nejbližší (důvěrní) přátelé, životní partneři....
- Významných socializačním činitelem, zejména v období dospívání, je **vrstevnická skupina**.
- Institucionalizovaným socializačním činitelem jsou nejrůznější **vzdělávací či výchovné instituce** (školy, kroužky, oddíly apod.). Socializačním činitelem jsou i **masová média**.

Rodina (jakožto prostředí tzv. **významných druhých**) je stále chápána jako nejvýznamnější socializační činitel vůbec.

SOCIÁLNÍ ZRALOST (výsledek úspěšné socializace?!)

- *RELATIVNÍ NEZÁVISLOST DOSPĚLÉHO*
- *AUTONOMIE OSOBNOSTI*
- *ZODPOVĚDNOST (ZA SEBE, ZA DRUHÉ)*
- *ZÁJEM O DRUHÉ*
- *OCHOTA SPOLUPRACOVAT*
- *+ INTELEKTOVÁ ÚROVEŇ*

PŘÍČINY NEDOSTATEČNÉ SOCIALIZACE:

Faktory ovlivňující socializaci:

1. biologické předpoklady (dědičnost, epigenetika, stres matky v těhotenství)
2. procesy zrání (dítě chodí, až je zralé = individuálnost)
3. soc.prostředí (výchova, prostředí, v němž dítě vyrůstá)
4. osobnost jedince + jeho aktivity

Hlavní příčiny – narušena citová vazba mezi matkou a dítětem

- Absence vazby mezi matkou a dítětem – děti se fixují na cokoli, kohokoliv – dlouhodobě – separační úzkost, což v budoucnu může způsobit poruchy chování
- Poranění v dětském věku, zneužívání, násilí – v budoucnu strach, úzkosti, narušení osobnosti
- Psychicky nemocní rodiče
- Závislí rodiče, kriminálníci
- Časté stěhování
- Porodní/jiná poškození mozku, poruchy vývoje, FAS!!!!!!!!!!!!!! (fetální alkoholový syndrom)
- Stáří rodiče, velký věkový rozdíl mezi nimi
- Nezáměr rodičů o dítě
- Nízký intelekt rodičů
- Život v bídě, přelidněném bytě

Čím více příčin, tím více bude dítě poškozené!!!

Záleží také na dítěti, některé děti jsou dobře odolné, což vychází z jejich osobnosti.

FORMY NÁPRAVY – MOŽNOSTI ŠKOLY V TÉTO ÚLOZE:

Škola může deprivovaným jedincům poskytnout pomoc, skrz:

- Výchovného poradce
- Školního psychologa
- Ped.- psychologické poradny
- Středisko výchovné péče – děti od 3 – 26 let
- OSPOD (sociálka)
- Krizová intervence – akutní krize
- Poradenská intervence

13. a) Školní třída jako specifická otevřená sociální skupina. Autorita učitele, Tvorba třídních pravidel v kontextu specifik třídy.

ŠKOLNÍ TŘÍDA JAKO SPECIFICKÁ OTEVŘENÁ SOCIÁLNÍ SKUPINA:

Viz také ot. 1 psychologie

Školní třída a její diagnostika:

Učitel musí brát ohled na charakter třídy a vztahů v ní, což je dáno mnoha činiteli jako věk žáků, složení třídy podle pohlaví, počet žáků, jejich úroveň dispozic a i rodinné prostředí každého žáka.

Ke zjišťování sociability žáků může učitel využít dotazník

- SO-RA-D (sociometricko-ratingový dotazník)
- dotazník Naše třída-MCI

Chce-li učitel poznat charakter sociálních vztahů ve třídě, chce-li ji diagnostikovat, měl by se snažit:

- a) získat údaje o třídě jako sociální skupině (kdo je chytrý a spolehlivý nebo nejvíce oblíben, vůdce, jedinec/podskupiny žáků)
- b) získat všechny dostupné údaje o jednotlivých žácích a o specifičnosti třídy
- c) získat údaje o tom, čím jsou způsobeny rozdíly mezi jednotlivými třídami

ŠKOLNÍ TŘÍDA = skupina žáků stejného věku, kteří jsou společně vyučováni ve škole, společně se interagují dostatečně dlouho, aby o sobě získaly do té míry vzájemně určitý obraz.

- školní třída je sociální skupinou (znaky: struktura, historie, závislosti/vztahy, hodnoty, zkušenosti a cíle).
- problematická charakteristika školní třídy ↔ jedná se o formální, a zároveň o neformální skupinu
- formální struktura, řád a pravidla chování jsou relativně jasně čitelná x existuje i sekundárně vzniklá neformální struktura – význam pro učitele ↔ znalost neformálních pravidel napomáhá optimalizaci školních výsledků celé třídy (učitel může využívat své znalosti neformální struktury k prosazování a uskutečňování výchovně vzdělávacích cílů, budování příznivé atmosféry ve třídě...)
- **školní třída** = určitá náhodně či cíleně vybraná skupina dětí ve zhruba stejném věku a přibližně na stejné vzdělanostní úrovni
 - tato skupina se schází pravidelně 5 dnů v týdnu přibližně ve stejném čase
 - jedním z účelů, proč se tato skupina schází, je získávání znalostí, dovedností a formování postojů nejen za pomoci učitele (vyučováním), ale i vlastní prací (učením)
 - třída jako skupina i každý její člen je učitele hodnocen
 - jednotlivé třídy se skládají z žáků schopných i méně schopných, pilných i lenivých... → učitelé musí k jednotlivým žákům přistupovat diferencovaně
- školní třídu lze považovat za **malou sociální skupinu** – studium školní třídy jako sociální skupiny je mezním problémem sociální psychologie, sociologie malých skupin
 - vymezující charakteristikou malé sociální skupiny je společná činnost – v případě školní třídy je společná činnost předem dána a směřována k určitému cíli, dosažení určitého stupně vzdělání
 - neopomenutelným znakem malých sociálních skupin je struktura pozic a rolí – významnou roli hraje osoba vůdce (má schopnost a moc udávat směr aktivitám skupiny)
 1. sdružení 2 nebo více osob, které mají společné cíle
 2. jsou spojeni trvalejšími svazky
 3. vzájemně se znají
 4. komunikují tváří v tvář
 5. vytvářejí společné normy, závazné pro chování členů skupiny
 6. sociální role, které podmiňují organizaci skupinového života, dělbu úkolů

AUTORITA UČITELE = moc, vliv, uznání osobnosti

Autorita *osobní* (přirozená, primární) x *funkcionální* (profesionální) x *poziční* (abstraktní, formální sekundární). Jednotlivé složky autority se překrývají, působí společně.

Ve školní praxi rozlišujeme autoritu formální a neformální.

- **Formální autorita:**
 - V prvním z těchto významů je autorita pravomocí, legitimní mocí vyplývající z formálního (úředního, právního) postavení učitele jako zástupce společnosti vůči žákům - formálně pověřeným určitým rozhodováním, například organizováním vyučování, hodnocením a klasifikováním žáků apod. V tomto významu se jedná o tzv. formální autoritu; je dána zákony a předpisy, které vymezují postavení učitele. Dřív byla akceptovatelná, nyní ne (rodiče, žáci)
- **Neformální autorita:**
 - Ve druhém významu označuje autorita určitou kvalitu vztahu žáků k učiteli, spočívající v dobrovolném přijetí, dobrovolném uznání vedoucího postavení učitele žáky. Neformální autorita není automaticky dána formálním postavením učitele, ale učitel, který jí chce dosáhnout, o ni musí usilovat. Dosáhne-li jí, není to nic konečného – autoritu je potřeba neustále udržovat a obnovovat v čase a vůči novým žákům. Měla bych žáky motivovat k učení a zájmu o předmět. Učitel by měl mít znalosti, dovednosti, kladný vztah, podporovat je ☺

Autorita bývá také někdy zaměňována s oblibou učitele u žáků. Je-li učitel u žáků oblíben, podporuje to jeho autoritu; samotná obliba však autoritu nezakládá. Učitel je u žáků oblíben především tehdy, uspokojuje-li jejich přání, avšak tato obliba se rychle ztrácí, není-li tomu tak, zvláště například při konfliktech. Je chybou (objevující se často u začínajících učitelů), chce-li učitel za každou cenu získat oblibu žáků, kterou se snaží nastolit třeba tím, že klade na žáky nízké požadavky nebo pomlouvá-li před žáky jiné učitele, kteří nejsou oblíbeni.

Žáci: Důležitou podmínkou na straně žáků pro to, aby si učitel u nich mohl vybudovat autoritu, je jejich motivace k učení a zájem o vyučovací předmět. Do velké míry má tuto podmínku učitel ve svých rukou - velmi záleží na něm, jak dovede žáky zaujmout a pozitivně motivovat k učení. Kromě toho se do vztahu učitele a žáka promítnou i charakteristiky žákovy osobnosti (např. extrovertnost - introvertnost, jeho postoje - nejen k vyučovacím předmětům, ale třeba i ke škole, k jiným lidem ap.).

Učitel: Na straně učitele mezi podmínky, které rozhodují o tom, zda a jak si bude schopen budovat u žáků autoritu, patří:

- Odborná způsobilost učitele: je to podmínka nutná, bez ní učitel autoritu žáků asi nezíská.
- Pedagogická způsobilost učitele: sem patří dovednosti, které dělají učitele učitelem. Motivace, organizace vyučování, zaujetí, pozornost...
- Vztah učitele k žákům: žáci rychle rozpoznají, jaký k nim má učitel vztah - zda je to vztah kladný, zda má učitel o ně zájem, zda mu na nich záleží - či na druhé straně zda je k nim učitel lhostejný či dokonce negativně zaujatý.

Autorita učitele je nezbytným předpokladem jeho práce; učitel ji musí mít, aby vůbec mohl efektivně vyučovat. Měl by se snažit dosáhnout u svých žáků neformální autority, která vytváří nejpriznivější základ pro učení žáků.

TVORBA PRAVIDEL TŘÍDY:

Opatření spočívá ve stanovení jasných, konkrétních a srozumitelných hranic v chování žáků. Pravidla fungování v kolektivu třídy je třeba nastavit předem („desatero“). Všichni žáci ve třídě musejí vědět, které chování je ještě přijatelné a které už nikoliv. Zároveň učitel reaguje na nové situace, vůči kterým se svým postojem jasně vymezuje.

Čemu pomáhá:

- Prevenci nevhodných forem chování žáků.
- Identifikaci konkrétního nepřijatelného chování např. v konfliktních situacích.
- Využívání principu „přirozených následků nepřijatelného jednání žáka“ vede žáky k většímu uvědomění a zodpovědnosti za vlastní chování.

Nastavení pravidel:

Třídnické hodiny jsou velmi dobrou možností k stanovování pravidel třídy i prostorem k řešení jejich porušování. Při nastavování pravidel je třeba si ujasnit s žáky i sami pro sebe několik otázek:

- proč pravidla existují
- kdy mají pravidla smysl
- mohou lidé chtít pravidla dodržovat
- co pomáhá fungování pravidel a co je možné dělat s tím, když dohodnutá pravidla nefungují

Obecně platí, že se lidé raději řídí pravidly, na jejichž tvorbě se mohli spolupodílet, než těmi, které nemohli ovlivnit. Toto plně využijeme při tvorbě vlastních pravidel soužití ve třídě při tvorbě tzv. Desatera naší třídy (pravidla naší třídy). Pravidla soužití ve třídě by měla vznikat na základě potřeb žáků. Abychom toho dosáhli, iniciujeme jejich tvorbu, ale samotnou aktivitu necháme na dětech.

Formulace pravidel:

Při formulování pravidel využíváme následující pravidla:

- **konkrétně** – pravidlo má přesně vyjadřovat, jaké chování zakazuje nebo vyžaduje. Příliš obecné formulování pravidel neumožňuje jejich jasné pochopení
- **spíše pozitivně** – pozitivní formulace nás daleko lépe oslovují, proto zkusíme pravidla naší třídy formulovat co nejvíce pozitivně
- **raději menší počet** – za efektivní lze ve třídě považovat maximálně deset pravidel. Příliš velké množství doporučení ohledně chování může způsobovat, že s jejich dodržováním nebo porušováním nebudeme moci efektivně pracovat
- **společné vymezení reakce na porušení pravidla (sankce)** – vymezení toho, co se stane, když někdo poruší domluvená pravidla

Podpora fungování pravidel:

- **viditelnost** – pravidla musí být sepsána a vyvěšena pro všechny žáky na viditelném místě, na které můžeme při práci se třídou lépe odkazovat
- **dejte prostor dětem a jejich nápadům** – děti se zeptejte, jak můžeme společně dosáhnout fungování pravidel ve třídě. Děti často reagují návrhem trestů za nedodržování pravidel. Společně s dětmi se domluvte, jaké metody budete k podpoře fungování pravidel používat
- **správcovství jednotlivých pravidel** – k jednotlivým pravidlům můžeme jmenovat jejich správce (skupinu žáků), která bude o dané pravidlo pečovat, snažit se ho sama dodržovat a reagovat na to, když je pravidlo někým porušeno
- **hraní situací** – hraní situací, ve kterých někdo poruší jasně stanovené pravidlo a ostatní žáci mají s tím něco dělat, je velmi dobrým způsobem, jak naučit žáky řešit situace nefungování dohodnutých pravidel třídy

- **oceňování za dodržování pravidel** – práce s pravidly v sobě zahrnuje i posilování a ocenění výskytu chování, které je pravidlem vyžadováno
- **upozorňování na nefungování pravidel** – v tomto případě platí, že pokud na nějaké chování nereagujeme okamžitě, stává se většinou nepsanou normou, podle které se pak chová většina třídy. Je vhodné vytvořit si vlastní systém reagování na porušení pravidla a dát žákovi jasně najevo, že svým chováním pravidlo porušuje

Porušení pravidel:

Na nedodržování pravidel musíme upozorňovat a dávat tím dětem zpětnou vazbu o jejich chování. Jednorázové porušení dohodnutého pravidla.

Typy reakcí na nedodržování pravidel:

- **Popis situace** - Popíšeme situaci, která nastala: „Martina začala mluvit, když mluvil Aleš“.
- **Popis situace s odkazem na třídní pravidlo** - „Martina začala mluvit, když mluvil Aleš a porušila tak pravidlo naší třídy č. 2“.
- **Komunikační zpětná vazba** - K popisu výše uvedené situace přidáme emoci, pocit, který v nás toto chování vyvolalo: „Je mi to nepříjemné, že Martina začala mluvit, když mluvil Aleš“.
- **Zastavení činnosti a vytvoření prostoru pro diskuzi s dětmi** - „Stop, co se nám tady teď odehrává? Co děti uděláme, aby se to nedělo“?

13. b) Vrstevnické skupiny, party. Integrace s druhými (sociální komunikace, integrace, vliv, konformita, percepce skupinové procesy), a její charakter při utváření sociálních skupin s nevhodným společenským zaměřením.

VRSTEVNICKÉ SKUPINY (VS), PARTY:

= záměrné/nezáměrné seskupení osob „stejného“ věku

Kontakt s vrstevníky:

1. předškolní věk – kamarádi pro hru, časté střídání
2. školní věk – zvláště kluci a holky, trvalejší vztahy
3. puberta – nejdůležitější skupina – člověk hledá sám sebe, pomoc a pochopení vrstevníků
4. na konci dospívání – mění se vztah ke skupině – člověk je vyspělejší a odpoutává se od závislosti na vrstevnících

8 věků Eriksona:	
0-1	Důvěra x nedůvěra
1-3	Autonomie x stud
3-6	Iniciativa x vina
6-12	Snaživost x méněcennost
12-19	Identita x zmatení rolí
19-25	Intimita x izolace
25-50	Generativita x stagnace
50+	Integrita x zoufalství

Význam VS:

= přirozená součást vývoje – přijímání nových sociálních rolí a opuštění starých (socializace)

VS:

- Silný pocit příslušnosti ke skupině („MY“)
- Vzniká spontánně
- Vliv na rozvoj osobnosti! Klady i zápory
- Rádi se navzájem napodobují
- Dle Eriksona – hledání vlastní identity a nejistota ze své pozice mezi vrstevníky!
 - o Adolescenti
 - Chtějí být jedineční, netypičtí
 - Vrstevnická skupina poskytuje útočiště, místo, kde splyne s davem (oblékání)
 - Postupné odpoutávání od rodičů
- VS může nahrazovat rodičovskou podporu
- Adolescenti se cítí dobře, když ví, že jsou svými vrstevníky viděni, slyšeni, oceňováni
- Sdílejí zkušenosti, problémy, nejistoty

SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE (SK):

= sdělení, které chceme předat okolí a okolí na to nějak reaguje, třeba jen svou přítomností

- **Přímá SK** – tvoří základ SK, spočívá v jedinečnosti setkání lidí, kteří si sdělení předávají i prostřednictvím **neverbálních** (tj. řeč těla – gesta, mimika, pohyby,...) a **paraverbálních** (hlasitost, rychlost mluvy, smích, barva hlasu, monotónní výklad,...) prostředků a **emocí**, a tak je větší porozumění tomu, co je vysloveno.
- **Verbální** – komunikace slovem (psaným, mluveným) – obsah by měl být věcný, srozumitelný, přiměřený pro určené skupiny žáků, stručný, jazykově správný
- **Neverbální** – mladší děti nejsou schopny verbální komunikace jako dospělý, jsou tedy citlivé na neverbální signály. Snadněji se sdělují emoce, vztah k předmětu, žákovi.

1. sdělovací pohledy – učitel musí číst z pohledu žáků + musí kontrolovat své zrakové projevy a spravedlivě je rozdělovat mezi všechny žáky
2. mimika – sdělování výrazem obličeje
3. posturologie – držení těla
4. gesta – např. pohyby rukou, učitel by se měl kontrolovat
5. optika – dotykem (podání ruky, stisk, pohlazení, pohlavek, odstrčení,...)
6. proxemika – přiblížení, oddálení. Přibližujeme se k lidem sympatickým a naopak.
7. úprava zevnějška – oblečení, účes, líčení, dále také nepořádek na lavici/stole učitele, péče o školní pomůcky,...
8. kinetika – pohyby – čím horší je slovní projev, tím živěji se pohybuje

SOCIÁLNÍ INTEGRACE (SI) = nejvyšší úroveň socializace – proces začleňování člověka do společnosti

- Jde o začleňování osob do většinové společnosti
- Schopnost naučit se žít, cítit se přijatý a identifikovat se s majoritní společností
- Komplikace nastává u osob, kteří se od ostatních nějak liší (postižení, přistěhovalci, etnikum, škaredý vzhled,...)
- **INKLUZE** – integrace postižených nebo znevýhodněných jedinců do společnosti a jejich institucí
 - o Integrační postup – vytváření znevýhodněným jedincům speciální podmínky
 - o Inkluzivní postup – inkl.vzdělávání je zařazování žáků do běžných škol. Tento postup může být pro žáky náročnější, avšak umožňuje jak žákům, tak i majoritní společnosti přijmout hlavní myšlenku inkluze – všichni lidé jsou si rovni!!!

SOCIÁLNÍ VLIV (SV) = působení jiné osoby/skupiny osob na chování či přesvědčování jedince

- Poslušnost – jedinec se podřídí autoritě
- Inovace – vliv menšiny
- Konformita – vliv většiny
- Skupinová polarizace – změna průměrného názoru skupiny, ke které dochází po skupinové diskuzi! Takže rozdíl před a po diskuzi

Vliv skupiny na výkon = skupinové procesy!

a) sociální facilitace – přítomnost ostatních zvyšuje výkon

b) sociální inhibice - -----,,-----snižuje-----,,-----

c) sociální zahálení – tendence vynakládat méně námahy při skupinových úkolech. M. Ringelman (1913) – tahání lana = čím větší je skupina, tím méně každý táhne

KONFORMITA – Solomon Asch – vliv tlaku na odpověď jedince (přízpůsobení se)

Typy:

- Normativní vliv (vyhovění):
 - o vnější přízpůsobení, dočasné
 - o změnu chování/jednání jen kvůli tomu, že osobě záleží, co si o ni budou ostatní myslet – nechce se stát neoblíbeným, ale vnitřně si uchovává své původní přesvědčení
- Informativní vliv (akceptace)
 - o Vnitřní přijetí, pak se tím řídím napořád

PERCEPCE = sociální vnímání

- Vnímání druhých (percepce), vnímání sebe (sebepercepce)
- 3 složky:
 - o 1. Expektační – očekávám určité chování
 - o 2. Afektivní – ovlivněno emocemi (např. citový vztah k žákům)
 - o 3. Atribuční – přisuzovat vnitřní (osobnostní) a vnější charakteristiky

SKUPINOVÉ PROCESY:

- neboli **skupinová dynamika** se podílejí na skupinovém dění. Skupinové procesy se skládají z mnoha prvků, které se stále mění a vzájemně se ovlivňují. Mezi skupinové procesy patří např. konformita, sociální facilitace, sociální zahálení a attachment.

Sociální facilitace neboli jaký vliv má okolní společnost na výkon jedinců. Jedinci vykonávají lehčí úkoly při pozorování ostatních, jejich výkon se zvyšuje, a naopak při plnění těžších úkolů se výkon jedinců snižuje

Sociální zahálení nám nastává u skupinových činností nebo úkolů, kdy jedinec ví, že nebude hodnocen jeho individuální výkon, ale bude se hodnotit celá skupina dohromady. Bylo zjištěno, že student, který plnil úkol samostatně, podával největší výkon.

Teorie attachmentu se zabývá vlivem raného vztahu mezi matkou a jedincem, a jak raný vztah s matkou ovlivňuje ostatní vztahy v životě jedince – Bowlby, Ainsworth.

Bystander effect neboli efekt přihlížejícího nebo také efekt apatického svědka. Tento efekt říká, že v krizové situaci čím víc lidí ji bude sledovat, tím víc roste pravděpodobnost, že žádná z osob nepomůže/nezasáhne.

14. a) Výukové metody, jejich kategorizace, volba metod s ohledem na jejich efektivitu. Kooperativní výuka. Odměny a tresty.

VÝUKOVÉ METODY, JEJICH KATEGORIZACE, VOLBA METOD S OHLEDEM NA JEJICH EFEKTIVITU:

Výuková metoda = způsoby záměrně uspořádaných činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům!

Klasifikace jednotlivých výukových metod:

Dle Maňáka a Švece (2003):

KLASICKÉ METODY

- ▶ *slovní* (vyprávění, vysvětlování, přednáška, práce s textem, rozhovor)
- ▶ *názorně-demonstrační* (pozorování, předvádění, práce s obrazem, instruktáž)
- ▶ *dovednostně-praktické* (napodobování, manipulování, laborování, experimentování)

AKTIVIZUJÍCÍ METODY – *diskusní, řešení problémů, situační, inscenační, didaktické hry*

KOMPLEXNÍ METODY – *frontální výuka, skupinová a kooperativní, partnerská, individuální a individualizovaná, samostatná práce ž., kritické myšlení, brainstorming, projektová, výuka dramatem, otevřené učení, učení životních situací, televizní, výuka podporována PC, sugestopedie a superlearning, hypnopedie*

Klasické metody:

a) Slovní:

- a. **Vyprávění** – konkrétní děje, události, zajímavosti
- b. **Vysvětlování** – důraz na podstatu problému, nemluví souvisle
- c. **Přednáška** – souvislý a logicky utvořený výklad
- d. **Práce s textem** – s učebnicí, sešitem, PL, časopisy, (klíči, atlasy)
- e. **Rozhovor** – základem otázka (učitel, žák) – neustálá interakce (aktivizace)

b) Názorně-demonstrační:

- a. **Pozorování** – objekty v prostředí, přírodniny, obrazy, knihy
- b. **Předvádění** – výklad učitele + pokus, demonstrace
- c. **Práce s obrazem** – plakáty, popisy
- d. **Instruktáž** – vysvětlení správného zacházení s technikou a pomůckami

c) Dovednostně-praktické:

- a. **Vytváření dovedností**
- b. **Napodobování**
- c. **Manipulování, laborování, experimentování**

Klasické metody: pozitiva a negativa + eliminace

a) slovní – výklad

+	Výklad U jako podklad; žáci nemusejí nic dohledávat doma, vysvětlení složitějšího výkladu (např. princip potr. pyramidy)
-	Pasivita žáků, pouze naslouchají, nepochopení toho, co učitel vykládá, nesoustředěnost, nebaví je to
E	Zpestit výklad – názorné pomůcky, názory žáků, otázky v průběhu

a) slovní – vyprávění

+	Poutavé líčení příběhu, žáky namotivuje
-	Pasivita žáků, pouze naslouchají, monotónní hlas učitele může žáky uspávat,...
E	Zpestit výklad - otázky v průběhu

a) slovní – práce s textem

+	Podporuje samostatnost žáka, učí se pracovat s textem (k. k učení)
-	Není to moc zábavná metoda, nechtějí moc pracovat s textem
E	Chvilková metoda, nutné vystřídat s jinou metodou

a) slovní – rozhovor

+	Rozvoj komunikačních schopností žáků, zapojení žáků do výuky, kontrola, zdali žáci rozumí tématu
-	Vykřikování, stydlivost mluvit, vyjadřovat se, neaktivní kolektiv
E	Jasná pravidla rozhovoru

b) názorně-demonstrační – **Předvádění** – výklad učitele + pokus, demonstrace (prostě demonstrační výklad)

+	Názorná ukázka, lepší zapamatování
-	Pasivita Ž
E	Žáci provedou samostatně, poté společná diskuze (kosterní soustava)

b) názorně-demonstrační – **instruktáž**

+	Zásada názornosti, př. výpočet BMI, pozorování plísňe na špatně uskladněných potravinách
-	Vykřikování, neaktivní kolektiv, nepochopení úkolu
E	Znovu se zeptat, zda všichni pochopili a všemu rozuměli

c) dovednostně-praktické – **laborování**

+	Aktivizace Ž, lepší zapamatování a pochopení (Úkol: pozorování plísňe na špatně uskladněných potravinách)
-	Potřebný malý počet Ž, málo mikroskopů, časová náročnost
E	Učitel připraví pomůcky a materiál před začátkem hodiny, pokus má vyzkoušený

Aktivizující metody: postupy, které vedou výuku tak, aby se VVC dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce žáků, klade se důraz na myšlení a řešení problémů!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

- ☺ jsou přitažlivé a zajímavé, spolu vytvářejí příznivé školní klima a dobré výsledky vzdělávání
- ☹ náročnost na čas, na přípravu, na vyučování, také na kázeň

- Diskusní** – diskuze je konverzace (nikoliv monolog), nemusí se zapojit všichni (i když je to žádoucí), někteří totiž mohou být aktivní vnitřně tím, že naslouchají. Brainstorming, brainwritting, dále např. po I.N.S.E.R.T.U – fajfka (vím), + (nové), mínus (rozpor, slyšela jsem to jinak), ? (nerozumím/dozvědět více)
- Řešení problémů, heuristické** (SWOT analýza a BOV – žáci sami řeší problémové situace)

Silná stránka – koše na třídění, vlastní krabičky, sběr odpadu	Slabá str. – chybí koše ve třídách, obaly nejsou vratné
Příležitosti – dobrá info o třídění, řešení koupě košů do tříd	Ohrožení – netřídění, nevšímavost
- Situační** (řešení situací) – předvedení praktické ukázky, např. zastavení krvácení
- Inscenační** (modelové situace – hraní rolí, řešení fiktivní situace) – strukturované (se scénářem) a nestrukturované (bez)
- Didaktické hry** (hry s pravidly, manipulace s předměty)

Aktivizující metody: pozitiva a negativa + eliminace

1) diskusní

+	Aktivizace žáků, rozvoj komunikačních schopností, žáci si vytváří názor
-	Vykřikování, stydlivost mluvit, vyjadřovat se, neaktivní kolektiv
E	Pro někoho může být náročné korigovat diskuzi ve třídě, ruch, překřikování, proto jsou důležitá jasná pravidla

2) řešení problémů, heuristické

+	Aktivizace žáků, rozvoj komunikačních schopností a myšlení
-	Nespolupráce, vedení se druhých
E	Otázky v průběhu, rozdělení úkolů

3) situační

+	Aktivizace žáků, rozvoj komunikačních schopností a myšlení, žáci si vytváří názor + řešení náhlých situací, učení se rozhodování, aplikace teoretických poznatků
-	Potřebný malý počet Ž, použitelné pouze u některých témat
E	Nutná příznivá přátelská atmosféra jinak nevzniká diskuze, podnět k tvořivosti

4) inscenační

+	Aktivizace žáků, rozvoj komunikačních schopností a myšlení, ztotožňování se s rolí, rozvoj osobnosti, tvořivost, dramatická výchova, pozitivní vliv na vytváření sociálních vazeb ve třídě, rozvíjení kompetencí
-	Náročnost přípravy, moc žáků, stud, legrace, neznalost problému

E	Nutná příznivá přátelská atmosféra jinak nevzniká diskuze, podnět k tvořivosti
---	--

5) did.hry

+	Aktivizace žáků, rozvoj komunikačních schopností a myšlení, pozitivní vliv na vytváření sociálních vazeb ve třídě, soutěžení, spolupráce, motivace, žáky to baví
-	Náročná příprava, nerespektování pravidel, nefunguje technika (projektor), formou her si žáci neosvojují složitější látku, která je potřeba důkladně vysvětlit
E	Vybrat vhodné téma pro konkrétní hru = lehká příprava, mistr Riskuj, dopředu zjistit funkčnost techniky!

Příklady aktivizujících metod:

■ BRAINSTORMING „bouře mozků“

- Produkce velkého množství návrhů vhodně formulovaného problému v relativně velmi krátké době
- Dobrá motivace, aktivizace, vyjadřování nápadů, postojů a hodnot
- Zjistíme vědomosti žáků
- Mámě představu o dalším obsahu výuky
- Např. rizika v těhu, žáci říkají, co je na dané téma napadne, učitel zapíše na tabuli

■ BRAINWRITTING

■ PĚTILÍSTEK = pětiřádková „básnička“ týkající se konkrétního tématu. Samostatná práce/ ve dvojicích.

- Žák je nucen více přemýšlet a vybírat vhodná slova (slovní druhy)

- 1. Řádek = 1 podst.jm – téma (těhotenství)
- 2. Řádek = 2 přídav.jm – (brzké, neplánované)
- 3. Řádek = 3 slovesa – (ohrožuje, komplikuje, způsobuje)
- 4. Řádek = 4 slova (věta) – Předčasné zahájení pohlavního života.
- 5. Řádek = 1 slovo – shrnuje podstatu tématu (interrupce)

- 1. Řádek = DROGY
- 2. Řádek = NEBEZPEČNÉ, NÁVYKOVÉ
- 3. Řádek = OHROŽUJÍ, KOMPLIKUJÍ, ZPŮSOBUJÍ
- 4. Řádek = NÁVYKOVÉ LÁTKY POŠKOZUJÍ ZDRAVÍ.
- 5. Řádek = ZÁVISLOST

■ VOLNÉ PSANÍ

- Během 5 minut žáci napíší vše, co vědí o daném tématu (např. virová onemocnění)
- *Pravidla:* psát celou dobu, souvislý text (ne body a hesla), nevracet se k napsanému, neopravovat, nevylepšovat, pokračovat v psaní, i když tě zrovna nic nenapadá, psát i pomocné věty (nic mě nenapadá), ale snažit se vrátit k tématu, nenechat se brzdit pravopisem

■ I.N.S.E.R.T. = je užitečný nástroj umožňující žákům aktivně sledovat čtený text. V průběhu četby vybrané pasáže dělají žáci příslušné značky tam, kde se jim to zdá důležité. Fajfka (vím), + (nové), mínus (rozpor, slyšela jsem to jinak), ? (nerozumím/ dozvědět více)

■ MYŠLENKOVÁ MAPA – učitel napíše na tabuli do kruhu slovo nebo tezi. Studenty poté vyzve, aby k ústřednímu slovu napsali všechny svoje myšlenky a znalosti. Nápady se zakroužkují a spojí čarou s ústředním slovem či tezí. Přínos této metody spočívá v tom, že u studentů dojde k uvědomění si vztahů a souvislostí mezi danými jevy.

■ ZPŘEHÁZENÉ VĚTY

■ KŘÍŽOVKA

■ VZÁJEMNÉ ZKOUŠENÍ

■ ÚNIKOVÁ HRA

- U některých můžeme vytvořit prac.listy (doplňování slov do textu apod.), zjistíme tak, co si žáci zapamatovali...

KOOPERATIVNÍ VÝUKA:

S pojmem „skupinová výuka“ se v posledních letech spojuje i pojem „kooperativní výuka“. Avšak nelze zaměňovat pojmy „kooperativní“ a „skupinová“ výuka. Skupinová práce se nemusí rovnat kooperativní výuce, neboť v kooperativní výuce jde o princip spolupráce při dosahování cílů, výsledky jedince jsou podporovány činností celé třídy a celá skupina má prospěch z činností jednotlivce – úspěch každého člena skupiny závisí na úspěchu všech členů dané skupiny. Kooperativní výuka je založena nejen na spolupráci žáků mezi sebou při řešení učebních úloh a problémů, ale i na spolupráci třídy s učitelem.

Skupinová a kooperativní:

- Žák nemusí jen pasivně přijímat výklad učitele, ale je zde podpora týmové spolupráce – důležité pro praxi
- Třída rozdělena do menších skupin
- Možnost přizpůsobit výuku individ.potřebám žáků
- Skupina nutí nejenom k plnění úkolů, ale i ke spolupráci
- Cílem je systematicky rozvíjet existující sociální vztahy ve třídě
- Rozvíjí schopnosti komunikaci, spolupráce, myšlení, osobní nasazení, aktivnímu naslouchání
- V průběhu má učitel funkci hlavního organizátora, poradce, usměrňovatele činnosti žáků

- Pro učitele organizačně složitější, práce musí být promyšlená, musí být jasně formulované cíle a úkoly práce, náročnější časová dotace
- Důležité je uspořádat prostor, tak aby se Ž pracovalo pohodlně, nemuseli se naklánět, otáčet nebo nahýbat ke skupině
- Zařazení ve výuce – expoziční, fixační
- **Role učitele:**
 - Připravuje zadání pro jednotlivé skupiny
 - Organizuje práci skupin
 - Může také vést některou pracovní skupinu, příp. být jejím členem
 - Pozoruje práci skupin, ale nezasahuje do jejich činnosti
 - Podává dle potřeby info
 - Shrnuje a hodnotí práci skupin
- **Jak vést činnost ve skupinách: ZÁSADY PRO PRÁCI VE SKUPINĚ!**
 - Určit mluvčího a zapisovatele
 - Z5 vazba, zda žáci pochopili zadání
 - Kontrolovat, zda skupina opravdu pracuje
 - Pokud to není nutné, nemluvit během skupinové práce k celé třídě
 - Při obcházení nezůstávat u žádné skupiny příliš dlouho
 - Sklonit hlavu, tak abychom ji měli ve stejné úrovni jako žáci, navodit pozitivní atmosféru – úsměv, příp. nechat si volnou židli
 - Komentovat výsledky práce všech skupin – shrnout poznatky
 - Nejčastější chyby:
 - Chybí vedoucí/koordinátor skupiny
 - Jsou nepracující členové
 - Špatně rozložený čas
- **Hodnocení skupinové práce:**
 - ✓ Průběžné hodnocení učitelem
 - ✓ Žáci hodnotí na závěr sami sebe
 - ✓ Závěrečné hodnocení učitelem
- **Samostatná práce:**
 - ❖ Zvolte si téma z učebních osnov
 - ❖ Navrhněte uplatnění skupinové práce při objasňování učiva či při jeho opakování
 - ❖ Navrhněte způsob rozdělení žáků do skupin (30 žáků ve třídě)
 - ❖ Navrhněte učební úlohy pro práci ve skupině
 - ❖ Navrhněte způsob hodnocení práce žáků ve skupinách

Možnosti utváření skupin: vychází ze vzájemné spolupráce a aktivity žáků

SKUPINOVÁ: žáci pracují ve skupinách (2 žáci = párové vyučování; optimální velikost 3-5, max. 7), ideálka po 4 žácích!!!

- **Členění do skupin:** dobrovolné, náhodné, dle schopností a zkušeností
 - ✚ **Náhodným losováním** – lístečky se stejnou barvou, obrázkem, ..
 - ✚ **Cíleně** – dle potřeb složení skupiny, dle záměrů učitele. Proč? Aby byly skupiny vyrovnané!
 - ✚ **Dále:**
 - Dle sezení v lavicích
 - Rozpočítání – ABCD, 1234, dle témat (zájem o zadaná témata)
 - Dle volby žáků - ☹: zbudou žáci, které nikdo nechce a hlavně nevyrovnanost skupin
 - Dle učitele – vyrovnaný poměr nadaných X pomalejších
 - Zvolení vedoucích – ti si vybírají další členy
 - Dle pohlaví, abecedy, ročního období, výšky (zde můžeme třídu aktivizovat k pohybu, protažení - provázanost s Tv)
- **Druhy skupin:**
 - **skupiny sourodé (homogenní)** – např. z hlediska schopností, výkonu, prospěchu, zájmu, pohlaví apod.
 - **skupiny nesourodé (heterogenní)** – jednotliví žáci mají různé role
 - **trvalé skupiny X proměnlivé skupiny**
 - trvalé – ☺: navyklost, předvídání jednání druhých, vyšší souhra a výkony, efektivnější práce
 - trvalé – ☹: stálost, stereotyp
 - Je lepší žáky naučit pracovat pokaždé s jiným týmem, spolupracovat s různými lidmi!!!
- **Organizace skupinové výuky:**
 - **homogenní** (všichni stejný úkol)

Skupiny by měly být smíšené, co nejvíce heterogenní!

- diferencovaná (stejně úkoly, ale na různých objektech jako je např. zjišťování cukru v coca-cole, ledové kávě, džusu, minerálce,...),
- heterogenní (různé úkoly na stejném objektu)
- výrazně rozvíjí KK
- negativa: někteří Ž nedělají nic, prostě se jen vezou a jiní jsou zklamaní, že práci udělali sami a hodnocení jsou jako ti druzí!

KOOPERATIVNÍ: má jisté „pojistky“ proti jevům, jako je nic nedělání a pouhé vezení se s ostatními

- Podporuje aktivitu a vlastní iniciativu žáků, jejich **vzájemnou komunikaci a spolupráci!**
- Je to **vazba** jednoho na druhého, ze kterého mají **prospěch všichni**, plní daný úkol. Je to prostě **pozitivní vzájemná závislost**, například:
 - Abyste uspěli v tomto úkolu, každý ve skupině musí říct nejméně 3 nápady
 - Pokud každý žák ve skupině uspěje, získáte navíc body do testu
 - Každý žák ve skupině zaujímá svoji roli, která je nezbytná pro dokončení úkolu (jeden čte, druhý píše, třetí předvádí, čtvrtý je mluvčí)
 - V labíně – jeden donese materiál, druhá připravuje pod mikroskop, třetí zaznamenává výsledky
- **Pozitiva:** pracují všichni, vazba, aktivizace, rozvoj komunikačních a sociálních schopností

ODMĚNY A TRESTY:

- Patří k nejznámějším a nejčastěji používaným motivačním činitelům, doprovázejí všechny druhy učení.
- Odměny se přiřazují k pozitivní motivaci a tresty k negativní. Dohromady představují prostředky motivace vnější. Působení O. a T. ve školním prostředí je považováno za jednu z nejsilnějších motivačních faktorů.
- Dostávají-li žáci odměnu stále nebo i za něco, co za odměnu nestojí, ztrácí odměny záhy svoji cenu, žáci si ji přestávají vážit. Obdobně je to s trestem. Křičí-li učitel na žáky za každou maličkost, vyhrožuje-li naplano, žáci si přivyknou a na křik přestanou postupně reagovat a učitele již neberou vážně.
- **ODMĚNY - Odměňovat jakékoliv žádoucí chování.** Poskytovat mnoho odměn za neagresivní chování–př.za spolupráci.
Odměny nejčastěji dělíme na:
 - Hmotné – známky, body, hračky,...
 - Sociální – úsměv, mrknutí, pohlazení
 - Odměňující činnosti – pomoc učiteli s pomůckami, krmení zvířat
- Učitel by měl používat všechny formy odměn, kombinovat je a využívat v závislosti na věku.
- Odměny patří k nejznámějším a nejčastěji používaným motivačním činitelům. Odměny bývají žáky vyhledávány, vzbuzují příjemné emocionální stavy, zvyšují úroveň aspirace (snažení).
- **TRESTY – Při trestech být důslední!** Trest musí být jasný, rychlý, přiměřený, nesmí být protahovaný.
 - **Tresty je nutné používat opatrně a rozumně, efektivnější je použití trestu ve spojení s odměnou.**
 - **Žák musí jasně vědět, že agrese není přijatelná.** Musíme zdůvodnit proč (jestliže má být působení trestu efektivní, musí po něm následovat informace o správném a žádoucím chování).
 - **Je důležité, aby se dítě po agresi omluvilo nebo nahradilo poškození věci.**
 - **POZOR - fyzické tresty nejsou přípustné k potlačení agrese, učí k agresi!!!!!!!!!!!!!!**
 - Čím je trest větší, tím více agresora odrazuje od agresivity, ale jestliže si agresor myslí, že je malá pravděpodobnost trestu, tak ho velikost trestu neodradí.
 - Někteří autoři účinek trestu na agresi zpochybňují, protože trest je agresivním jedincem vnímán jako nespravedlivý, protože kolem sebe vidí další osoby, které trestu za stejný čin unikly. Toto vyvolává hněv a další možnou agresi.
 - Dvě kategorie trestů:
 - Po nežádoucím chování se objeví něco nepříjemného (verbální výtky, zlé pohledy)
 - Po nežádoucím chování je odejmuto něco příjemného (psychické tresty, odejmutí odměn)
 - Kategorie by se měli kombinovat.
 - Trest je účinný jedině tehdy, když:
 - Mezi agresivním chováním a potrestáním je krátký interval
 - Intenzita a nepříjemnost trestu je relativně vysoká
 - Souvislost mezi chováním trestaného a trestem je jasně definována

14. b) Náročná vývojová období v životě žáka sekundární školy z hlediska výchovných požadavků, psychologická analýza výchovných obtíží. Problémy ve škole u dětí s diagnózou ADHD a neurotickým vývojem.

Starší školní věk – 11 až 15 let – 2. období vytáhlosti, 2. období vzdoru

- Období puberty částečně ještě prepuberty
- Viz ot. 6
- Dívky dokončují prepubertu, u chlapců teprve začíná

- Rozvoj abstraktního myšlení, citová labilita, citlivý na kritiku vzhledu, více kontakt s vrstevníky, výbušné chování, bouří se proti autoritám, obzvlášť proti rodičům
- Rozvoj logické paměti, uvažování
- Poznávání vlastní identity, první zamilovanost, kritika vůči tělu, návykové látky (napodobování – cítí se dospělejší)
- Nevyrovnanost, emocionálnost, neklid, labilita nálad, impulsivnost – souvisí to s náhlými hormonálními změnami u chlapců v 7. - 8. třídě
- Záporné emoce jsou překonávány hněvivostí, vzpurností, odmítáním, nesouhlasem
- City – jsou velmi závislé na sociálních faktorech. Při vzniku rozporu mezi uznávanými hodnotami a odlišnou realitou dochází k neuspokojování potřeb, k frustraci, která může mít charakter krize a špatného sociálního přizpůsobení (maladaptace) = nepřizpůsobení se novým životním podmínkám
- Výchova by měla být taktní (ohleduplná, jemná, šetrná), s porozuměním pro nenásilnou pomoc a podporu
- Kvůli těm všem výkyvům může docházet k častým výkyvům v prospěchu

Puberta

- Charakteristická je extrovertnost (živě reagující, nejdřív jednají a pak myslí nebo oboje), mnohé kázeňské potíže je možné hodnotit jako zcela přirozené
- Učitel by neměl tento vývoj narušit/utlumit
- Kázeňské přestupky řešit uvážlivě, u jinak ukázněných žáků dávat přednost diskretním rozhovorům
- Tvrdost výchovných zásahů je výchovně škodlivá
- Nevšimavost autorit k potřebám žáků k jejich životním plánům, zájmům je též výchovně nevhodné

Adolescence – 15 až 18 (21) let), tzn. dorostenecké období, 3. období plnosti

- Dotváří se přeměna dětského organismu v dospělé
- Z puberty přetrvává rozkolísanost – city a nálady (emocionální labilita)
- Z pedagogického hlediska náročné období, vyžadující demokratický postup, podporuje je
- Jedinec není ještě zcela zralý, objevuje se kritičnost vůči rodičům a společnosti
- Působí i společenské faktory
- Jednou z příčin nevyrovnanosti je náhlý vzrůst sexuálních podnětů
- Výchovné problémy – vznikají v důsledku nedostatečné/nevhodné výchovy (vnější příčiny) nebo v důsledku temperamentu (vnitřní příčiny). Poutání pozornost, lež, krádeže, záškoláctví, odmítání podřízení se autoritě.
- Mládež hledá v tomto období identitu (vlastní totožnost), formuje svou odlišnost od ostatních, vytváří svůj vztah ke společnosti.
- Problémy sociální adaptace se objevují u těch, u nichž se dříve vyskytly závady, jako je citová deprivace, povolná či autoritativní výchova, alkoholismus v rodině, drogy, trestní činnost, rozvody, smrt

PROBLÉMY VE ŠKOLE U DĚTÍ S DIAGNÓZOU ADHD A NEUROTICKÝM VÝVOJEM:

ADHD – hyperkinetická porucha (pozornost + hyperaktivita):

- Vznik – nevyjasněný, dědičnost, rizikové látky v prekoncepčním a prenatálním období
- Předčasný porod, hypoxie, poranění mozku
- Sledování televize (často) – do 3 let – později poruchy pozornosti
- Příznaky – hyperaktivita, nepozornost, impulzivita, rozptýlená pozornost, poruchy řeči, koordinace
- **Školní věk** - nejnapadněji se projevuje ADHD při nástupu do školy (nejvíce dětí je diagnostikováno mezi 6. a 9. rokem), poruchy soustředění, neshody v kolektivu, problémy s vrstevníky
- **Adolescence** - hyperaktivita se zmírňuje, přetrvává nesoustředěnost, nedostatečná vytrvalost, nespolehlivost, úzkost, poruchy chování, zneužívání návykových látek
- Často jsou poruchy pozornosti a hyperaktivity propojeny s dalšími specifickými poruchami učení – dyslexie (čtení), dysgrafie (psaní), dysortografie (pravopis), dyskalkulie (počítání)
- Léčba – farmaka, edukace rodičů ke zvládnutí výcviku, psychoterapie

Výchovné postupy:

- Žák by měl sedět blízko vyučujícího s klidnějším žákem
- Na stole jen to co potřebuje
- Kontakt s učitelem, co nejpříjemnější
- Netrestat jako nekázeň!
- Důležitý je řád a pravidelnost.
- Učitel by neměl odměňovat jen výsledek práce, ale i zájem a pohotovost.
- Učitel by měl znát způsob, jak žáka uklidit – oční kontakt, ruka na rameno
- Jejich pohyb uskutečnit v podobě her v průběhu hodiny
- Nutno podporovat, důvěřovat, trpělivě vysvětlovat, tolerovat, dávat naději, že se zlepší
- Neupozorňovat na chyby, nenutit do kolektivních sportů (pro ně je nejlepší plavání)

- Nenutit do kooperativních aktivit (zvládá to až cca v 7. třídě)

DEFINICE NEURÓZ:

- Funkční poruchy, které **nejso** spojeny s nálezem v oblasti nervového či jiného orgánového systému.
- Vznik
 - o Rodina – vztahy, konflikty, trauma – psychoterapie by se měla orientovat na celou rodinu
 - o Výchova – nedůsledná (volná), přísná, trestající, úzkostná (rodič způsobuje, protože si myslí, že jsou všude nástrahy a nebezpečí a proto se dítě může také začít bát)
 - o Škola – přetěžování, neumí se vyrovnat se školními požadavky – unavitelnost, poruchy paměti a pozornosti, neklid,....
- Pro neurózy je typická:
 - o **Změna prožívání** - změna uvažování (může vést až k neurotickým reakcím) a chování dítěte (nápadné a neobvyklé, ale neporušuje základní sociální normy).
 - o **Základní pocit** - pocit ohrožení a dysforie (zhoršené emoční ladění spojené s pocity úzkosti a strachu), které vedou ke vzniku obranných mechanismů.
 - o **Úzkost** - tlumí projevy dítěte, dítě se cítí ohrožené a uzavírá se do sebe, vytváří vnitřní psychické napětí (zhoršení paměti, pozornosti, ventilace zvýšenou aktivitou).

Neurotické příznaky:

- Poruchy emocí – strach, fobie, úzkost, deprese
- Poruchy myšlení – obsese (vtíravé myšlenky), poruchy hodnocení a sebehodnocení
- Poruchy paměti
- Poruchy pozornosti – porucha koncentrace, snadná unavitelnost
- Poruchy autoregulace – kompulze (nutkavá jednání)
- Poruchy spánku
- Somatické (vegetativní) příznaky: třes, bolesti, poruchy zažívání či vyměšování
- Emoční prožívání je převážně negativní, zvýšená úzkost a strach

Typy neuróz:

1. **Úzkostná porucha** – není konkrétní podnět, nepříjemný citový stav, převažují pocity napětí a obavy, úzkostnost je trvalejší osobnostní rys
2. **Panická porucha** - opakované ataky těžké úzkosti (paniky), které nejsou vyvolávány nějakým specifickým podnětem, častěji jí trpí ženy, vegetativní podráždění (třes, pocení, zimnice), nepříjemné psychické prožitky (neklid, strach, bezmoc)
3. **Strach** - emocionální reakce na nebezpečí, které je reálné, člověk dovede říci, čeho se bojí (konkrétní, z něčeho)
4. **Fobie** - iracionální, nepřiměřený strach z něčeho, co samo o sobě není nebezpečné
5. **Obsedantně – kompulzivní porucha** - časté úzkostné poruchy, pro které jsou charakteristické OBSESE - vtíravé myšlenky (vlastní, nechťené), anebo KOMPULZE - nutkavá jednání (opakující se)
6. **Tiky** - bezděčné, rychlé a neúčelné pohyby různých částí těla, zejména drobných svalových skupin obličeje a horních končetin, které se opakují se značnou frekvencí

Projevy obecně – okusování nehtů, tiky, poruchy řeči, zhoršený prospěch, neklid, vyrušování, bolesti hlavy, poruchy spánku, pomočování, noční děsy, nechutenství, fobie, úzkostné stavy, hysterie, deprese, zácpa, mutismus (porucha komunikace), zpomalení růstu, a obecně nejčastěji STRES – fyziologická odpověď organismu na nadměrnou zátěž neúnikového druhu.

Zásady přístupu k neurotickým dětem ve škole:

- vyvarovat se přespříliš dominantního, autoritativního a mentorského tónu
- snažit se ve třídě navodit uvolněnou, přátelskou, nekonfliktní atmosféru, podporovat spolupráci mezi spolužáky, rozvíjet zdravé vztahy
- vyvarovat se zvýšené kritičnosti, nepodceňovat je (tendence ztotožňovat se s tím, za co je okolím pokládáno), najít a ocenit kladné stránky dítěte, něco v čem vyniká (nemusí se jednat o školní dovednosti)
- výkony žáka nesrovnávat s výsledky ostatních žáků, ale s jeho vlastním předchozím výkonem,
- pokusit se navázat vztah důvěry a získanou důvěru nezklamat
- dostatečně chválit a povzbuzovat („děláš to dobře“, „pokračuj tak dále“), poukázat na cenné stránky osobnosti, umožnit žákovi zažít radost a úspěch
- umožnit žákovi vyniknout v nějaké činnosti, která je u vrstevníků kladně hodnocena
- u většiny neurotiků stačí ambulantní léčení, někdy se nemoc překoná časem nebo se sama zastaví
- léčba je většinou rozmanitá a komplikovaná (vedle medikamentů se užívá léčení hrou, psychoterapie individuální i skupinová)
- vede člověka k lepšímu poznání, k vytyčení lepších životních cílů, ke změně ve způsobu života atd.

- pokud se ve školním prostředí setkáme s těmito problémy, je především třeba dostatek taktu, trpělivosti a optimismu a důslednosti
- je důležité poznat, jak s takto postiženým dítětem pracovat
- ve většině případů se tyto děti normálně začlení do výuky, ale v některých případech to možné není
- při nesprávném postupu učitele se mohou problémy těchto žáků snadno zhoršit
- jednak tyto děti trpí svými vlastními problémy, pak přicházejí do školy, kde se jim nesprávně poučení spolužáci mohou smát, a dokonce je mohou i šikanovat, což zvyšuje jejich utrpení
- na druhé straně ale učitel musí mít na paměti, že není možno těmto žákům nadržovat, neboť by to jejich problémy nevyřešilo, ale pouze zhoršilo situaci mezi spolužáky
- je proto možno sestavit individuální plán (pokud se jedná o diagnostikované dítě – a učitel má podklad), ale zároveň je třeba spolužákům i jejich rodičům říct, že se jedná o dítě nemocné a tedy plní individuální plán – aby spolužáci úlevy nebrali jako nadržování

15. a) Učitelé jako profesní skupina, etika v práci učitele, zdravotní rizika práce učitele, prestiž učitelského povolání.

UČITELÉ JAKO PROFESNÍ SKUPINA:

- Osoby, které předávají poznatky, rozvíjí dovednosti a formují postoje žáků a studentů
- Soubor znalostí a dovedností, který přesahuje znalosti a dovednosti laických osob
- Přijetí zodpovědnosti za výkon činnosti (organizaci, řízení, výsledky)
- Jeden z základních činitelů výchovně vzdělávacího procesu
- Kvalifikovaná osoba, nutné vysokoškolské vzdělání
- Jedna z největších profesních skupin – 180 000 učitelů
- Vysoký stupeň feminizace
- Skupina s širokým společenským vlivem – povolání se dotýká velké skupiny obyvatelstva (žák, rodič, příbuzní)
- Učitelská kvalifikace se obecně rozlišuje podle stupně školy na MŠ, SŠ, SŠ, kde je dále rozdělena do vyučovacích předmětů
- Poslání se dotýká naší duše, zatímco pouhé zaměstnání jen peněženky a profesního postavení

Vývoj profesní dráhy – etapy:

1. začínající učitel – adaptace na prac.prostředí, realitu, během kterého někteří zjišťují, že nejsou připraveni na výkon profese
2. učitel expert – 8 a více let, pak je považován za zkušeného a kvalitního pedagoga, okolí jej vnímá jako profesní autoritu
3. vyhasínající – závěrečná etapa, typický syndrom vyhoření (vyčerpání fyz.a psych.sil, ztráta zájmu o práci, zklamání,...)

Kompetence učitele: dle Obst, 2017

- Odborně předmětové
- Psychodidaktické – vytváření příznivých podmínek pro učení, dobré klima,....
- Komunikativní
- Organizační a řídicí
- Diagnostická – jak žák myslí, jedná a proč, příčiny, jak mu pomoci
- Poradenská a konzultativní
- Reflexe vlastní činnosti

Dle Kyriace 7 klíčových dovedností:

- Plánování a příprava-----realizace výuky-----řízení výuky-----klima třídy (dovednosti k udržení pozitivních postojů žáků)-----kázeň -----hodnocení žáků-----sebereflexe

ETIKA V PRÁCI UČITELE:

Etika – z řeckého ethos = obyčej, zvyk

= soubor morálních hodnot neboli představa dobrého jednání v určitém zaměstnání

Úkol učitelství: uvést žáka do světa dospělých, na této cestě za něj zodpovídat a zároveň ho brát jako rovnocenného

Učitelství patří tedy mezi náročná vztahová povolání, ovlivňuje myšlení a jednání druhých,....

Etický kodex (EK) – je soubor pravidel vymezující etické chování. Jak se máme chovat v jistých situacích

- Učitel nemá EK! Na rozdíl od lékařů, zdravotních sester,....
-

Pedagogická profesní etika – soubor etických požadavků, které jsou kladeny na pedagogy

EK by byl potřeba, kdyby měli všichni učitelé rozvinutou autonomní morálku = schopnost posoudit určité jednání. Té však dosáhne málokdo. (Autonomní morálka = pravidla si člověk určuje/přijímá sám na základě rozumu a svědomí).

K čemu kodex?

- Usnadnil by nám rozhodování
- Ochrana
- Obsahoval by práva a povinnosti

ZDRAVOTNÍ RIZIKA PRÁCE UČITELE:

- Psychická zátěž = osoba prožívá výrazné psychické napětí
 - o Nesoulad mezi požadavky na učitele a jeho možnostmi
 - o Senzorická zátěž – práce při plném až vyostřeném vědomí s vysokými nároky na zrak, sluch, hlasivky
 - o Mentální zátěž – práce se žáky, řízení třídy, poznávání a formování osobnosti žáka
 - o Emocionální zátěž – nejvýraznější, vzniká z učitelovy angažovanosti na sociálních vztazích
- Stres = napětí, zátěž, tlak
 - o Proces a vnitřní stav zvýšeného opotřebení
 - o Organismus vystaven stresorům a jeho následným obranným reakcím, které mají za cíl zachování homeostázy a zabránění poškození nebo smrti
 - o Stresory = faktory, vlivy, okolnosti, podmínky a požadavky, které vyvolávají stres
 - Materiální – financování
 - Sociální – vztahy, konflikty, vedení
 - Fyzikální – alkohol, drogy
 - Emocionální – úzkost, nenávisť
 - Práce s rodiči – vedení hájí rodiče pro klid
 - Heterogenní třídy – žáci se vzdělávacími potřebami
 - Výuka neaprobovaných předmětů
 - Suplování – covid, hodně nemocných
 - Administrativní práce
 - Dále: žáci vyrušují, se špatnými postoji, časový nátlak, pocit nedocnění, organizace školy, zodpovědnost, špatné podmínky, autorita
 - o Zdravotní rizika – bolesti hlavy, migrény, onemocnění hlasivek, neurotické projevy, kouření, kofeinismus, alkoholismus, poruchy příjmu potravy, hypertenze, infarkt, deprese, úzkosti, imunitní systém – častá nemocnost, onkologická onemocnění
 - o Syndrom vyhoření (Burnout syndrom) – viz ot.5

PRESTIŽ UČITELSKÉHO POVOLÁNÍ:

- Prestiž = vážnost, významnost, důležitost
- V ČR je vysoká, ale z ekonomického hlediska je status učitelů nízký
- K roku 2019: 1. lékař, 2. vědec, 3. zdravotní sestra, 4. učitel na VŠ, 5. učitel na ZŠ (Z tiskovky Centrum pro výzkum veřejného mínění)
- Sami učitelé prestiž učitelské profese považují za nízkou (Průcha, 2003)
- Individuální prestiž – vytvářena na základě spec. charakteristik jeho chování (k žákům a rodičům), jeho angažovanosti a životním stylu
- Na učitelství je jinak pohlíženo než dříve
- Když je problém = špatný učitel, ne žák

Učitelství může být některými autory chápáno jako, že učitelství není profese, ale semiprofese, protože učitelé nesplňují všechna kritéria profese (obecně). Například:

- Etický kodex
- Ekonomický status profesionálů
- Sociální prestiž
- Nekvalifikovanost

15. b) Problematika zneužívání legálních a nelegálních návykových látek, psychické a somatické projevy a dopady těchto látek na zdraví člověka, preventivní programy realizované v rámci činnosti školy.

LEGÁLNÍ návykové látky (NL) jsou takové NL, které jsou společností (potažmo legislativou dané země) tolerovány, ačkoli mají stejnou nebezpečnost a může na ně vzniknout stejná závislost jako na nelegální NL.

Mezi legální NL se řadí alkohol, tabákové výrobky, léky, nátěrové barvy a ředidla. S legálními NL se setkáváme v obchodních řetězcích, drogeriích, obchodech s barvami a laky, v potravinových obchodech, lékárnách, čerpacích stanicích a restauracích. Prodej legálních NL je často omezen ze zákona horní hranicí věku 18 let (alkohol a tabákové výrobky), nebo jejich výdejem na předpis (některé druhy léků).

Zdravotní a psychologické důsledky zneužívání alkoholu u dětí

- Ještě závažnější nežli ve vyšších věkových kategoriích

- Dochází často k tzv. efektu nabalující se sněhové koule – např. dospívající zneužívá alkohol, selhává ve svých sociálních rolích a dostává se do rizikové společnosti. To vede k dalšímu zmnožení rizikových faktorů. Jestliže se jedná o dívku, u jejích dětí se může objevit poškození plodu alkoholem, takže rizikové faktory přecházejí i na další generaci.
- Vyšší riziko úmyslného i neúmyslného poranění včetně sebevražd, násilných konfliktů a šikanování. To se týká i mladších dospělých, např.
- Dospívající, kteří uvedli 2x a častěji opilost, uvedli více než 2x víc úrazů vyžadujících lékařské ošetření
- Otravy nastávají i po relativně nízkých dávkách – nižší a pomalejší odbourávání alkoholu
- vysoká hladina alkoholem může způsobit aspiraci zvratků nebo zástavu dechového centra.
- Závislost se vytváří rychleji a má dramatictější projevy.
- U dospívajících zneužívajících alkohol se zjistil vyšší výskyt zneužívání jiných drog
- Se zneužíváním alkoholu je u dospívajících a mladších dospělých často spojena trestná činnost násilného charakteru.
- Existuje zde i vyšší riziko sexuálně přenosných nemocí a nechtěného otěhotnění.
- Může dojít k poškození vyvíjejících se sítí mozkových buněk
- Zranitelnost dospívajících „neurotoxickým stresem“ je proto větší
- Výše uvedené se v životě projevuje menšími sociálními schopnostmi, nižší adaptibilitou a horším školním prospěchem

Kouření

- Pokud kouří oba rodiče, je pravděpodobnost vzniku kuřáctví 4x vyšší než u dítěte z nekuřácké rodiny. Kouření se tak předává z generace na generaci, i když nejde o onemocnění geneticky dědičné.
- závislost na nikotinu - mozek si vytváří nikotinové receptory-> pak látku vyžadují, pokud se nikotin dostane na receptory... cítí se blaženě (uvolnění endorfinů)
- 9 z 10-ti kuřáků začalo kouřit před 18-tým rokem věku. Lidé, kteří začali kouřit v dětství, trpí silnější závislostí. Kouření dětí navíc zvyšuje riziko užívání dalších NL (alkohol, drogy). Děti v Praze vykouří svou první cigaretu v 9,5 letech v celé ČR je to pak kolem 10. roku věku.

Specifika působení NL u dětí a dospívajících

- U dětí a dospívajících se závislost na NL vytváří podstatně rychleji. To, k čemu dospělý potřebuje často roky, nebo desítky let, stihne dospívající i řádově během měsíců.
- Rizika těžkých otrav jsou také podstatně vyšší, a to s ohledem na nižší toleranci, menší zkušenost a sklon k riskování, který je v dospívání častý. K nejčastějším příčinám smrti u dětí a dospívajících patří úrazy, otravy další násilné příčiny smrti. S tímto jevem úzce souvisí zneužívání návykových látek, zejména alkoholu. Z podobných důvodů je zde i vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem NL.
- U dětí a dospívajících závislých na NL bývá patrné zřetelné zaostávání v psychosociálním vývoji, tedy v oblasti vzdělávání citového vyzrávání, sebekontroly, sociálních dovedností atd. I pouhé experimentování s NL je u dětí a dospívajících spojeno s většími problémy v různých oblastech života. Častěji se také projevují tendence ke zneužívání širšího spektra NL, přecházení od jedné látky ke druhé či užívání více látek současně.
- Alkohol a drogy narušují vytváření sítí mozkových buněk, které probíhá v dospívání a vedou tak ke znevýhodnění těchto osob. Recidivy závislostí jsou u dětí a dospívajících velmi časté. Dlouhodobá prognóza však může být podle Nešpora často příznivější než u dospělých. Důvodem je přirozený proces zrání, který je spojení, léčebných postupů

NELEGÁLNÍ návykové látky (NL) jsou takové NL, které nejsou společností tolerovány, a jejichž uchováváním, předáváním, prodejem a výrobou se lidé dostávají do rozporu se zákonem. Konkrétními příklady nelegálních NL jsou marihuana, hašiš, heroin, pervitin či kokain.

Omamné a psychotropní látky:

- označujeme chemické látky primárně působící na centrálně nervovou soustavu, kde mění mozkové funkce a způsobují dočasné změny ve vnímání, náladě, vědomí a chování. Tyto látky mohou být užívány k rekreačním účelům, pro rituální a duchovní účely nebo jako léčivo
- **Užití** nebo také **experiment** (jednorázový nebo opakovaný, tj. několik málo opakovaných, ale nepravidelných zkušeností). I užití/experiment vyžaduje odbornou pozornost, obzvláště s ohledem na věk, kdy byla látka užitá, a typ návykové látky, kdy je i jednorázový experiment nebezpečný, může vést např. k předávkování, zdravotním potížím, úrazům, rozvoji psychických problémů.
- **Užívání** lze definovat jako opakovanou zkušenost s (legální) návykovou látkou bez zakoušení závažných negativních dopadů. Tento typ užívání lze pro lepší názornost dávat do souvislosti s rekreačním užíváním návykových látek (jakkoli může být pojem rekreační užívání zavádějící a kontroverzní, více viz např. Kalina et al., 2003). Nicméně, užívání návykové látky nezletilým nemusí mít nutně negativní dopad na zdraví, může ale vystavovat dítě potížím v jiných oblastech a také ho zpravidla vystavuje hrozbě trestu nebo jiné formě postihu.

- **Nadužívání (rizikové užívání)** je termín, kterým označujeme užívání legálních nebo nelegálních návykových látek, které již představuje riziko pro zdraví – např. pití nadměrných dávek alkoholu, užívání konopných drog v situacích, kdy je vyžadováno soustředění a je zde riziko úrazu.
- **Zneužívání (problémové užívání)** vyjadřuje kontinuální (opakované) užívání legálních a/nebo nelegálních návykových látek i přes zjevné negativní následky.
- **Závislost** je nutkavé (kompulzivní) užívání návykových látek bez ohledu na důsledky. Vzniká po delší době kontinuálního užívání (obvykle v řádu měsíců až let). Fyzická závislost je typická pro některé typy návykových látek (např. tabák, opioidy, v pozdějších stádiích užívání i alkohol). Psychická závislost je spojena s nekontrolovatelnou touhou užít návykovou látku kompulzivitou a sníženou kontrolou užívání návykových látek (O'Brien, 2011). Je nutné upozornit na to, že ne všechny typy návykových látek vyvolávají závislost. Zároveň, psychická závislost je průvodním jevem vždy, fyzická závislost je výrazným jevem jen u některých látek. Psychická závislost je navíc v zásadě horším důsledkem než fyzická, protože fyzickou závislost a odvykací stav lze zvládnout relativně rychle a příznaků se lze zbavit v řádu dnů či týdnů, projevy psychické závislosti přetrvávají řadu měsíců i let (Kalina et al., 2003).
- **Tlumivé látky** (například heroin, psychofarmaka) tlumí duševní i tělesnou aktivitu. Tlumivé látky vyvolávají psychickou a obvykle také fyzickou závislost.
- **Stimulační látky** (například kokain, pervitin) neboli psychostimulancia jsou látky, které celkově zvyšují duševní i tělesnou aktivitu jedince. Mizí únava, urychluje se myšlenkové tempo, nastupuje nechutenství. Vysoké dávky, případně dlouhodobé užívání vede ke vzniku toxické psychózy.
- **Halucinogeny** (například LSD, lysohlávky) mohou vyvolat asi nejvýraznější změnu vnímání reality. Rizika jsou spíše spojena s průběhem intoxikace.

Mediálně nejužívanější je rozdělení na **tvrdé a měkké drogy**, což může být někdy zavádějící a zrádné. Jako drogy s vysokou mírou rizika jsou uváděny těkavé látky typu toluen, dále heroin, crack, LSD, durman, s rizikem vysokým až středním pak pervitin, lysohlávky, kokain, alkohol a jiné. Za nejméně rizikové látky je považován kofein a tabák.

Syndrom závislosti:

Dochází k němu po opakovaném užívání návykové látky, diagnostikuje se, jestliže se po dobu alespoň jednoho měsíce (nepřetržitě) nebo opakovaně v kratších obdobích vyskytují současně tři nebo více **následujících projevů užívání látky**:

- ☑ Silná touha, nebo pocit puzení užívat látku („craving“ – bažení).
- ☑ Potíže při kontrole užívání látky (množství, doby).
- ☑ Patofyziologické projevy, provázející odvykací stav, typické pro užívanou látku.
- ☑ Průkaz tolerance k účinku látky, provázené často zvyšováním dávek.
- ☑ Postupné zanedbávání či opuštění jiných potěšení, zálib nebo zájmů.
- ☑ Pokračování v užívání látky přes jasný důkaz škodlivých následků.

PREVENTIVNÍ PROGRAMY VE ŠKOLÁCH:

Mezi hlavní aktivity škol a uvedených školských zařízení v rámci Minimálního preventivního programu patří:

- odpovědnost za systematické vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v metodikách preventivní výchovy, v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží (interaktivní techniky, nácviky praktických psychologických a sociálně psychologických dovedností, techniky rozvíjení osobnosti, metody vytváření pozitivních vztahů mezi žáky apod.) a v řešení problémových situací souvisejících s výskytem sociálně patologických jevů.
- systémové zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu aj. oblastí preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů, ve kterých ji lze uplatnit.
- uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže zaměřeného na podporu rozvoje jejich osobnosti a sociálního chování.
- vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže.
- spolupráce s rodiči a osvětová činnost pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu a v oblasti prevence problémů ve vývoji a výchově dětí a mládeže.
- průběžné sledování konkrétních podmínek a situace ve škole nebo školském zařízení z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů a uplatňování různých forem a metod umožňujících včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých.
- diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže,
- poskytování poradenských služeb školního metodika prevence a výchovného poradce žákům a jejich rodičům a zajišťování poradenských služeb specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a učitele.

Minimální preventivní program (MPP) je pravidelně jednou ročně vyhodnocován. Sledována je celková účinnost MMP (do jaké míry bylo dosaženo stanovených cílů) i jeho průběh (jak program postupoval). Měřena je také efektivita jednotlivých aktivit, které byly v rámci minimálního preventivního programu realizovány.

Preventivní programy ve školách mohou být zaměřeny na všechna možná témata. Často jsou to právě programy týkající se drog, zneužívání, bezpečnosti. Často jsou to různá sezení s policií nebo s jinými odborníky. Někdy bývají tyto programy celodenní někdy jen na část výuky. Mohou mít formu přednášky, diskuze, různých aktivit atd.

NAVÍC: doporučuji alespoň přečíst 😊 velmi zajímavé

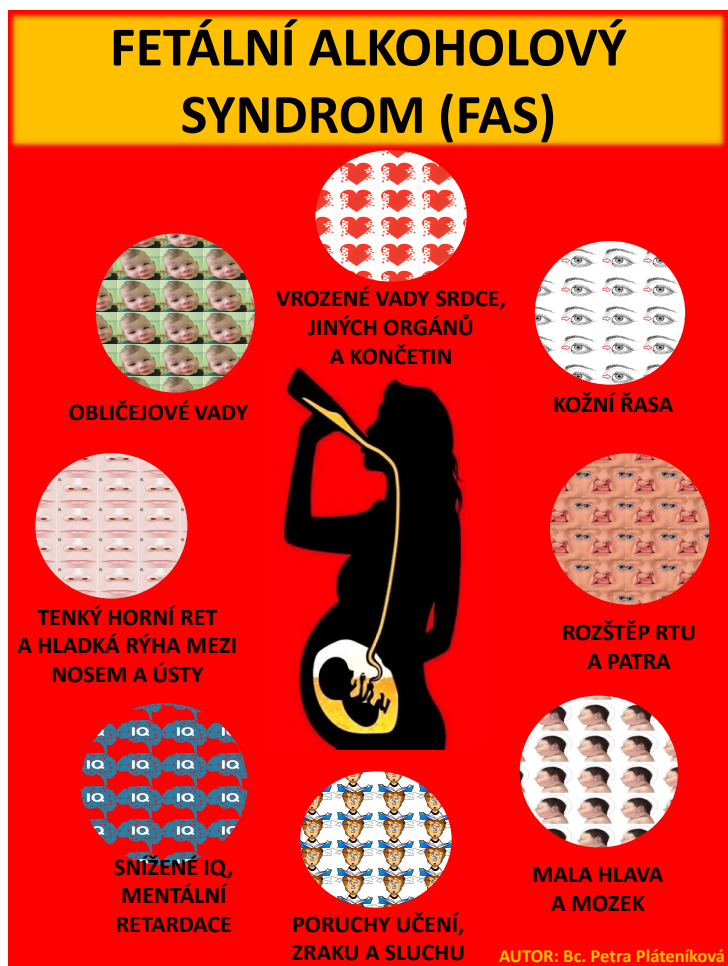
Rizikové chování - nahrazuje dřívější termín „sociálně patologické jevy“, který se však stále používá v některých platných legislativních dokumentech, a proto jej musíme respektovat, přestože jeho užívání aktivně nepodporujeme.

- Jde o chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu Zdravotních, Sociálních, Výchovných a dalších rizik pro jedince i pro společnost.

ALKOHOL

- Alkohol patří k nejvíce rozšířeným legálním NL a vzhledem k jeho dostupnosti je alkohol celosvětovým problémem. Užívání alkoholu je kvůli zdravotním a sociálním dopadům mnohem nebezpečnější NL než jiné nelegální drogy.
- ČR se v mezinárodních srovnáních jako je např. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) nebo WHO dlouhodobě umísťuje na předních příčkách v konzumaci alkoholu. Celkem 900 tisíc dospělých lidí spadá do kategorie rizikového pití, přičemž 600 tisíc z nich konzumuje alkoholické nápoje denně a z toho 100 tisíc nadměrně (MZČR, 2019).
- Věk.hranice **18 let v ČR** je ještě relativně benevolentní (např. v USA či Japonsku je konzumace alka možná **až od 21 let.**)
- Ženy jsou oproti mužům vůči účinkům alkoholu vnímavější a závislost u nich *snadněji.
- Děti a dospívající by alkohol neměli užívat vůbec, protože by mohl ohrozit jejich zdravý vývoj.
- Poznatky o chování dětí ve vztahu k alkoholu vycházejí zejména **ze 2 rozsáhlých** mezinárodních studií:
 - HBSC (Health Behaviour in School-aged Children, v češtině známá jako studie Mládež a zdraví)
 - V r. 2014: Většina dětí školního věku udává první zkušenosti s alkoholem ve věku mezi 11. a 13. r
 - Ukázalo se, že k výraznému nárůstu konzumace alkoholu dochází v období mezi 13. a 15. rokem
 - ESPAD (European School Project on Alcohol and other Drugs – Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách)
 - V r. 2015: První zkušenost s opilostí získávají studenti nejčastěji ve věku 15 let, stále je však v ČR vysoký podíl těch, kteří opilst zažili před svými 15. narozeninami (25,6 %).
- V současnosti se užívání alkoholu posouvá do nižších věkových skupin a v důsledku toho, alkohol zasahuje do reprodukčního věku žen a má souvislost i s pitím alkoholu v průběhu těhu, zvláště u žen, jejichž těhu není plánované. Celosvětově bylo v r. 2012 až 85 mil nechtěných těhu, což představuje 40 % všech těhotenství.
- Konzumace alkoholu v graviditě může negativně ovlivnit průběh těhotenství a prenatální i postnatální vývoj dítěte.
- Řada odborníků podporuje názor, že v těhu neexistuje žádná bezpečná dávka ani bezpečný typ alkoholu a embryopatie může zasáhnout i fetus po jednorázovém abúzu. Důsledkem gestační expozice alkoholu je toxické působení na vyvíjející se plod, protože alkohol snadno prochází z krve matky placentární bariérou do fetálního oběhu. Koncentrace alkoholu v krevním řečišti je tedy stejná jako u matky a vzhledem k tomu, že plod jej nedokáže tak rychle metabolizovat zůstávají vysoké koncentrace alkoholu v jeho těle delší dobu.
- K nepříznivým účinkům patří samovolný potrat, předčasný porod, intrauterinní růstové omezení a porod mrtvého plodu. Dále také narození dítěte s poruchou fetálního alkoholového spektra (FASD) a fetálním alko.syndromem (FAS), který se však dle SZÚ rozvíjí až po dlouhodobém abúzu v prenatálním období. FAS se definuje jako: „komplex vývoj.poruch a malformací, jehož součástí mohou být např. prenatální i postnatálně zpomalený růst, mikrocefalie, MR (mentální retardace), anomálie končetin, kardiovaskulární defekty, rozštěpy a další VV’.
- Za kraniofaciální dysmorfické rysy se považuje mikrocefalie a obličejové deformity. Při pokusech na potkanech bylo zjištěno, že kritické období pro vznik mikrocefalie a teratogeneze způsobenou alkoholem je během velmi časně embryogeneze cca do desátého dne od oplození, což představuje ekvivalent 1. trimestru u člověka.
- SZÚ faciální dysmorfismy charakterizuje jako viditelné změny v obličeji, jako jsou široce posazené oči, krátký nos, hladký povrch kůže mezi nosem a horním rtem (philtrum) a tenký horní ret.

- Seemanová (2013) uvádí, že diagnostika FAS se provádí na základě fenotypu, těhotenství a rodinné anamnézy a že neexistují žádné laborat. testy, které by dokázaly diagnózu FAS ověřit.
- Příznaky FASD se týkají zejm. specifických poruch učení, vývoj. poruch řeči a problémů souvisejících s učením a soustředěním.
- K psychickým poruchám FAS se řadí poruchy chování, problémy s učením, potíže s pamětí, problémy se zrakem/sluchem či MR.
- *Pro zajímavost:* dle statistik 30 % evropských žen během gravidity neabstínuje. V ČR alkohol v těhotenství užívá 60–70 % žen, z toho 8–19 % žen alkohol konzumuje pravidelně nebo rizikově. Proto se v ČR narodí až 3000 dětí s FASD, z nichž přibližně u 300 novorozenců je diagnostikován FAS. Celosvětově se s FAS rodí více než 100 000 dětí a až 10x více dětí FASD (Mravčík a kol., 2021; SZÚ, 2021a).

KOURENÍ

- ✓ S konzumací alkoholu je často spojeno i kouření, které patří mezi hlavní rizikové faktory poškozující zdraví. Nejenže se v cigaretovém kouři nachází několik tisíc různých chemických látek (některé studie uvádějí až 7 tisíc), ale řada z nich má toxické, mutagenní, karcinogenní a teratogenní účinky. Kouření tabáku souvisí především s onemocněním kardiovaskulární soustavy, respiračního ústrojí a maligními nádorovými procesy. Dokazují to četné studie, varují nás před tím lékaři i výrobci cigaret. Přesto s tímto zlovykem se značná část populace nesnaží přestat.
- ✓ Celosvětový odhad lidí užívající tab.výrobky je 1,3 miliardy, z nichž více než 8 mil. lidí v důsledku užívání tabáku zemře.
- ✓ ČR patří k zemím s **vyšším počtem kuřáků**. Uvádí se, že v ČR je 2,2 milionu lidí závislých na tabáku, z toho 250 000 tvoří děti a mládež do 18 let, přičemž až 16 000 pacientů ročně umírá (Mravčík a kol., 2021b; WHO, 2022e).
- ✓ Přes minimální odchylky v letech 2012-2020 lze pozorovat ubývání českých kuřáků, z čehož vyplývá snižování prevalence kuřáctví a zároveň povědomí o rizicích kouření (SZÚ, 21).
- ✓ **Od roku 2014** byl zaznamenán **pokles kouření cigaret u dětí** ve všech věkových kategoriích – 13, 15 i 16 let (ESPAD, 2016; WHO, 2016), **přesto tyto hodnoty patří mezi nejvyšší** v rámci zemí EU.
- ✓ **Alespoň jednu zkušenost** s cigaretou v průběhu života má u nás téměř **70 % 16letých** (ESPAD, 2016), první zkušenost v necelých 13 letech (12,9). Ve věkové skupině **15–16 let** je **vyšší podíl kuřáček-dívek**.

- ✓ Cigaretový kouř je závažným rizikovým faktorem ovlivňující reprodukci. Ženy kuřačky častěji trápí bolestivá či nepravidelná menstruační cykly a dokonce se může vyskytovat i amenorea. Kouření má také negativní vliv na produkci pohlavních hormonů, proces oplodnění vajíčka s jeho nidací, nitroděložní vývoj plodu a porod, dále mimoděložní těhu, spontánní potrat, placenta praevia (vcestné lůžko), abrupce placenty, předčasný porod, porod mrtvého plodu a syndrom náhlého úmrtí novorozence.
- ✓ *Pro zajímavost:* V ČR v průběhu těhotenství kouří přibližně 24 % žen, přičemž se předpokládá, že tato data jsou silně podhodnocená. Bylo zjištěno, že kouření gravidních žen souvisí s rakovinou prsu a děložního čípku (Delphisheh et al., 2006). Je také prokázáno, že škodlivé látky procházejí placentární bariérou do krevního řečiště plodu a ohrožují tak prenatální i postnatální vývoj dítěte. I jediná vykouřená cigareta matky způsobuje vyšší tepovou frekvenci a nižší pohyblivost plodu. Nikotin vyvolává vazokonstrikci placentárních cév a oběhového systému plodu, na hemoglobin je vázán oxid uhličitý, jehož následkem plod trpí hypoxií a hyponutricí (Hrubá, 2016; Tručková, Brabcová, 2018). Adamcová (2017) píše, že hypoxie plodu může zpomalovat intrauterinní růst, ovlivňovat vývoj mozku, plic a dalších důležitých orgánů.

MAMINKO, NEKUŘ, DUSÍŠ MĚ!

- KAŽDÁ CIGARETA má negativní vliv na vývoj miminka...
- I MANŽEL KUŘÁK může Vašemu miminku ublížit...
- MŮŽE DOJÍT k potratu, předčasnému porodu, ale můžu se také narodit mrtvý...
- MOHU SE NARODIT malý a mít problémy s růstem...
- MOHU SE NARODIT s vadou srdce, jiných orgánů či končetin nebo s rozštěpem patra a rtu...
- MŮŽU TI ODEJÍT do nebe než mi bude rok...
- PROSÍM, NEKUŘ, ZACHRÁNÍŠ MI ŽIVOT!

Autor: Bc. Petra Pláteníková Zdroj: <https://www.shutterstock.com/cs/search/fetus+smoking>

OMAMNÉ A PSYCHOTROPNÍ LÁTKY:

DROGY - Různorodá skupina látek, které se získávají z přírodních surovin a jsou užívány přímo nebo se připravují synteticky
Rozděluje se na:

- **konopné drogy** (marihuana a hašiš). Účinné látky THC (tetrahydrocannabinol) a CBD (kannabinol). Sušené samičí květy z marihuany. Hašiš je konopná pryskyřice! Marihuana je u mladých lidí nejčastěji zneužívanou NElegální NL. K prvnímu užití konopných látek dochází kolem 14,5 roku (Mravčík).
 - **Stimulační drogy** – povzbudivý účinek (pervitin, kokain, extáze)
 - **Halucinogeny** – změny nálady a halucinace (syntetické: LSD, přírodní: lysohlávky, delirogeny: rulík zlomocný, durman)
 - **Opioidy** – silný tlumící účinek (morfin, opium, kodein, heroin) – psych. i fyz. závislost, potlačují bolest, působí euforii
 - **Těkavé látky** (prchavé) – inhalují se či čichají, ředidla (toluen), rozpouštědla (aceton), plynné látky (rajský plyn). Krátkodobý účinek, euforie až útlum, zrakové/sluchové halucinace, mohou vyvolat psych.závislost, trvale poškozuji mozek.
- ☐ V ČR byl zaznamenán mírný rostoucí trend užívání nelegálních drog především u mladé populace.
 - ☐ „V porovnání s evropskými zeměmi mají čeští studenti nadprůměrné zkušenosti s extází, pervitinem, halucinogeny a zejména konopím a podprůměrné zkušenosti s heroinem a kokainem“ (Chomynová a kol., 2022). Nejaktuálnější

výsledky přináší nejnovější Evropská on-line studie o drogách (EWSD), která zjistila, že pandemie COVID-19 ovlivnila užívání nelegálních drog. Studie zjistila, že užívání marihuany se zvýšilo, zatímco užívání tzv. tanečních drog typu MDMA/extáze se snížilo (Evropská on-line studie o drogách, 2022).

- ❑ Chomynová a kol. (2022) uvádějí, že 29 % **16letých studentů** alespoň jednou v životě vyzkoušelo nelegální drogu, dále **28 % užilo konopí**, 4 % MDMA a LSD, 3 % halucinogenní houby, s pervitinem a kokainem má zkušenost 2 % a heroin a jiné opiáty vyzkoušelo méně než 1 % dotázaných.

Pro zajímavost:

- ❑ V roce 2007 bylo v ČR evidováno 2700 žen v reprodukčním věku 15-44 let závislých na drogách, přičemž v roce 2013 došlo k nárůstu o 250 uživatelék. Průměrný věk drogově závislých žen byl 27 let. S narůstajícím počtem mladých uživatelék se také zvyšuje počet těhotných žen závislých na drogách.
- ❑ Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) uvádí, že každoročně 30 000 evropských žen v průběhu gravidity užívá opioidy a mnohé z nich mají problémy i s jinými NL (EMCDDA, 2020).
- ❑ Americká studie z roku 2010-2017 uvedla, že užívání konopí se mezi gravid. ženami více než zdvojnásobilo (NIDA, 2022).

Taktéž doporučuji přečíst ☺

Primární prevence v českém školství. Minimální preventivní program (tvorba, evaluace a diagnostika). Program škola podporující zdraví (vznik, cíl programu, základní pilíře, zastoupení škol podporujících zdraví v ČR, systém udělování licence).

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM (MPP)

- Je součástí výchovně-vzdělávacího programu školy, vychází z aktuální situace a zohledňuje výsledky z předchozích období.
- Je konkrétní dokument školy zaměřený na:
 - a) výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu
 - b) na jejich osobnostní a sociální rozvoj
 - c) rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností.
- Je zpracováván na JEDEN školní rok školním metodikem prevence!!!!
- dále podléhá kontrole České školní inspekce (ČŠI), je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy.
- **Cílem programu** je oddalovat, bránit nebo snižovat výskyt RCH a zvyšovat schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí ve svém životě.

MPP vychází z Metodického pokynu MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a je nedílnou součástí ŠVP, vychází ze školní strategie primární prevence. Zaměření na: prevence zneužívání NL, prevence RCH obecně.

TVORBA MPP

- Na tvorbě a realizaci MPP se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem ŠMP!
- Při tvorbě a vyhodnocování MPP spolupracuje ŠMP dle potřeby s metodikem prevence příslušné pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP)
- Důležitá je skutečnost, že každá škola či školské zařízení si vytvoří takový preventivní program, který bude odpovídat konkrétním podmínkám a problémům dané školy.

Postupné kroky pro vypracování MPP:

- Krok 1.: **Charakterizujte Vaší školu** - zahrnuje všechny podstatné info (kontakt na vedení školy a pedagogy, typ školy, počet tříd, počet žáků a ped.pracovníků...)
- Krok 2.: **Analyzujte výchozí situaci s využitím evaluace z předchozího šk. roku**
- Krok 3.: **Stanovte cíle MPP**
- Krok 4.: **Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny**
- Krok 5.: **Proveďte evaluaci**

EVALUACE (hodnocení)

- Evaluace je nezbytnou součástí MPP, měla by sloužit jako jedno z východisek pro plánování primárně preventivních aktivit pro příští rok
- Hodnocení by mělo probíhat prostřednictvím **třídních učitelů s podporou vedení školy** v rámci spoluúčasti všech pedagogických a nepedagogických pracovníků dané školy či školského zařízení (**školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog**, PPP a jiné specializované zařízení).
- Evaluace má 2 části: **kvalitativní** (dosažení cílů) a **kvantitativní** (realizované aktivity a počet žáků, kteří se jich zúčastnili)
- Struktura evaluace preventivních programů:
 - evaluace plánování programu (cíle, metody na cílovou skupinu, vymezení problému – na koho bude program vytvořen, tj. snížená míra rizika rizikového chování – primární prevence, zvýšená míra – sekundární prevence)
 - evaluace průběhu intervence (popis a sledování průběhu realizace)
 - evaluace výsledku intervence (dosažené cíle, zhodnocení)

DIAGNOSTIKA

Cílem diagnostického šetření sociálního klimatu a sociálně patologického chování:

- poznat strukturu sociálních skupin
- identifikovat jedince a skupiny, jejichž chování je ve vztahu k výskytu sociálně patologických jevů rizikové

Mezi základní měřicí instrumenty pro potřeby diagnostiky uvedených faktorů patří:

- škála sociálního klimatu ve skupině,
- škála sebekontroly,
- sociální anamnéza,
- indexy sociální lability,
- profil chování,
- dotazník životních perspektiv apod.

* = vznik

SZÚ = státní zdravotní ústav

PROGRAM ŠKOLA PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ

VZNIK:

- Evropský program ŠPZ * ve Skotsku v r. 1986 jako reakce na rostoucí trend výskytu rizik.faktorů životního stylu dětí a mládeže.
- Od roku 1989 se záštity chopila WHO.
- Garantem a koordinátorem v Evropě je: **WHO, Komise EU, Rada Evropy**
- V současné době je do sítě programu přijato 45 zemí.
- V r. 2013 bylo do programu jen v Evropě zapojeno cca 35 000 škol.
- V ČR byl program zahájen v r. 1991.
- Garantem a koordinátorem národní sítě ŠPZ v ČR je: **SZÚ!!!!**
- V ČR je v současné době do programu zapojeno cca 300 škol MŠ, ZŠ, SŠ.

CÍL PROGRAMU ŠPZ:

- Zdraví je jedním z cílů ZDRAVÍ 21. (4. Zdraví mladých)
- **Cílem je podporovat zdraví ve všech jeho rovinách**
- **dále rozvíjet životní kompetence každého žáka tak, aby úcta ke zdraví a schopnost chovat se odpovědně ke zdraví svému i druhých, patřily mezi jeho celoživotní priority. Vede žáky ke zdravému způsobu života.**
- Program je zároveň nástrojem včasné primární prevence civilizačních chorob, antisociálního chování a všech závislostí.
 - Do programu se může přihlásit každá mateřská, základní nebo střední škola v ČR formou projektu.
- A je každé 4 roky vyhodnocován žáky, zaměstnanci školy a rodiči, čímž se předchází jakékoli formálnosti v jeho realizaci.

ZÁKLADNÍ PILÍŘE:

1. pilíř: POHODA PROSTŘEDÍ

- **Zásada 1.: Pohoda věcného prostředí** (hygienická nezávadnost, bezpečnost, funkčnost, účelnost, podnětnost, zabydlenost, estetičnost, dostupnost). Zahrnují vnitřní i venkovní prostory.
 - PŘ. výzdoba třídy, relaxační míče, stavebnice, lavice a židličky jsou vhodné pro žáky (velikostně), knihovna, klubovna,...
- **Zásada 2.: Pohoda sociálního prostředí** (skupiny ve škole jako rovnocenní partneři; projevy uznání, empatie, spolupráce,...)
 - PŘ. Třídní pravidla, třídnické hodiny, komunikativní kruh, adaptační kurzy (6. ročník),
- **Zásada 3.: Pohoda organizačního prostředí** (zahrnuje 3 složky: režim dne, zdravá výživa, aktivní pohyb)
 - PŘ. v hodině střídát náročné aktivity s méně náročnými, střída těžší předměty s lehčími (M, TV), nabídka volnočasových aktivit, o přestávkách mohou děti sportovat, pohybovat se, přestávky mohou trávit venku, přiměřené DÚ, žáci mají zajištěný pitný režim, mohou pít v hodině.

2. pilíř: ZDRAVÉ UČENÍ

Zásada 4.: Smysluplnost (propojenost se skutečným životem, praktická využitelnost, osvojování dovedností,...)

Zásada 5.: Možnost výběru a přiměřenost (možnost výběru v obsahu učiva, nabídka volitelných a nepovinných předmětů odpovídá zájmům žáků, vyváženost rozumové, citové a sociální složky výuky a výchovy)

Zásada 6.: Spoluúčast a spolupráce (spolupráce ve třídě, kooperativní učení)

Zásada 7.: Motivující hodnocení (poskytování z5 vazby v průběhu výuky, vytváření nesoutěživého prostředí, slovní hodnocení)

3. pilíř: OTEVŘENÉ PARTNERSTVÍ

Zásada 8.: Škola jako model demokratického společenství (všechny skupiny uvnitř školy jsou rovnocenné)

Zásada 9.: Škola jako kulturní a vzdělávací středisko obce (vytváření podmínek pro spolupráci mezi svými partnery a pro rozšiřování jejich okruhu mimo školu; zpřístupnění veřejnosti a obci – školní akademie, jarmarky, vzdělávací kurzy)

ZASTOUPENÍ ŠKOL PODPORUJÍCÍCH ZDRAVÍ V ČR:

SYSTÉM UDĚLOVÁNÍ LICENCE: Jak se zapojit do programu?

Pokud se škola rozhodne stát se **Školou podporující zdraví**, nejdříve se seznámí s programem – prostuduje metodiky, které obsahují filosofii ŠPZ, její pilíře a zásady. Nicméně je klíčová podpora a angažovanost vedení školy. Úspěšnost stojí za podporou všech, kterých se každodenní život týká tj. učitelů, nepedagogických zaměstnanců školy, žáků a rodičů.

1. **Sestavit pracovní tým**
2. **Analýza podmínek školy (SWOT analýza).** Zjišťuje prostředky a zdroje (lidské, materiální, organizační)
3. **Návrh rámcového projektu** - jakmile si pracovní skupina zmapuje a zanalyzuje stávající situaci, formuluje na tomto základě priority, širší i konkrétnější cíle. **Tvoří si tak rámcovou představu (= rámcový projekt),** jak by se škola v průběhu následujících 4 let mohla v oblasti podpory zdraví rozvíjet.
4. **Prováděcí plán** - dalším krokem je vytvoření zcela konkrétního prováděcího plánu pro nejbližší školní rok. Má jasně formulovat úkoly, odpovědnost i časový plán realizace.
5. **Poslat garantovi SZÚ PRAHA**
 - a. Poslání přihlášky do programu ŠPZ národnímu koordinátorovi (Mgr. Tomáš Bláha). Přihláška musí obsahovat kontaktní údaje na školu, razítko a důvod k rozhodnutí k přihlášení do programu ŠPZ. Poté škola obdrží od SZÚ kontakt na poradce programu ŠPZ z nejbližšího okolí.
 - b. Vytvoření projektu na základě doporučené metodiky programu ŠPZ (**pro MŠ – Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole nebo pro ZŠ – Program podpory zdraví ve škole**). Při tvorbě projektu je vhodné spolupracovat s poradcem programu ŠPZ z daného kraje a doporučujeme i konzultace s již certifikovanými Zdravými školami.
 - c. Dalším krokem k získání certifikátu a zapojení se do sítě ŠPZ je **návštěva kandidátské školy zástupci: SZÚ, Krajské hygienické stanice a poradcem programu**, za účelem seznámení se s prostředím školy a ke zpětné vazbě k předloženému projektu. Nejedná se o kontrolní návštěvu, cílem je poznat školu a její specifika.
 - d. Posledním krokem je **kulatý stůl** v prostorách SZÚ. Jedná se o slavnostní vstup a přivítání nové školy do sítě ŠPZ v ČR. Škola obdrží certifikát a je s jejími zástupci podepsána dohoda o spolupráci. Škola také získá metodické a propagační materiály k tomuto programu.

Jaká by měla být škola podporující zdraví?

- Škola, do které děti chodí rády, učitelé se těší na žáky, rodiče se neobávají třídních schůzek.

Proč máme zájem, aby byl program v dalších školách?

- Protože zdraví nevzniká v nemocnicích, vzniká v rodinách, školách a na pracovištích, všude tam, kde lidé žijí, učí se a pracují, radují se a stárnou. Protože zdraví je největší lidskou hodnotou a škola má možnost jej systematicky ovlivňovat.

Prodloužila se pouze doba života strávená v nemoci. Proč?

- Protože dovolujeme nemocem, aby vznikaly, a pak je dlouze (a také draze) léčíme. Nebylo by jednodušší oddálit nebo odvrátit jejich propuknutí? Je to reálné? Pokud vezmeme v úvahu, že polovina nemocí je ovlivněna životním stylem a ten je v mnoha rizikových faktorech v ČR jedním z nejhorších v Evropě, měli bychom se účinně zaměřit na rizikové faktory životního stylu. Ubylo by nemocí, strádání nemocných i jejich rodin by se tak zmenšilo a ekonomické ztráty v důsledku nemocí snížily. Společnost by byla bohatší. Protože pro stravovací návyky, pohybovou aktivitu, závislosti, chování, duševní zdraví platí „co se v mládí naučíš...“, je právě škola významným prostředím pro podporu zdraví a primární prevenci.

